

Володимир СЕРГІЙЧУК

НАВРУЮЧИ ВИЗВОЛЬНИЙ ПРАПОР

Володимир Сергійчук

ТАВРУЮЧИ ВИЗВОЛЬНИЙ ПРАПОР

Діяльність агентури та спецбоївок
НКВС-НКДБ під виглядом ОУН-УПА

Київ — 2006

Володимир Сергійчук. Тавруючи визвольний прапор. Діяльність агентури та спецбоїв НКВС-НКДБ під виглядом ОУН-УПА. Видання друге, доповнене. — К.: ПП Сергійчук М. І., 2006. — 184 с.

У пропонованій праці вміщуються документи з колишніх спецхранів комуністичної системи, які розповідають про методи компрометації українського національно-визвольного руху спецслужбами більшовицької влади. Читач має можливість переконатися, що багато з тих злочинів проти мирного населення, які перекладалися комуністичною пропагандою на ОУН-УПА, насправді були вчинені спецслужбами СРСР.

Дослідження розраховане на всіх тих, хто хоче розібратися з історією ОУН-УПА.

© Володимир Сергійчук, 2006

© Леонід Демчишин, художнє оформлення, 2006

ISBN 966-2911-04-9

© ПП Сергійчук М. І., 2006

ВСТУП

Виступаючи в 1920 році перед більшовицькими агітаторами, що мали направлятися в Україну, один із найближчих соратників Ульянова-Леніна Бронштейн-Троцький акцентував їхню увагу на необхідності "бути обережними". Мовляв, оскільки українське селянство сподівається на Петлюру, то "...тільки дурень і провокатор без розбору скрізь і всюди буде стверджувати, що ми воюємо з Петлюрою. Інколи, поки не розбитий Денікін, вигідно розпускати чутки, що радянська влада в союзі з Петлюрою.

Якщо будуть випадки грабежів у Червоній Армії, то їх необхідно звалювати на повстанців і петлюрівців, які влились до Червоної Армії. Радянська влада поступово розстріляє всіх петлюрівців, махновців і повстанців, тому що вони український елемент, і це буде явним доказом не тільки суворой революційної дисципліни, але й суворой кари за грабіж" (Праці Українського Наукового Інституту. — Варшава, 1932. — С. 150).

Справді, російські більшовики готові були застосувати будь-які методи для придушення українського національно-визвольного руху, тому й не випадково вже згаданий Бронштейн-Троцький наприкінці свого виступу наголошував, що "для досягнення наміченої мети всі засоби однаково добрі. Ні на хвилину не забувайте, що Україна має бути нашою, і нашою вона буде тільки тоді, коли буде радянською, а Петлюра вибитий з пам'яті народу назавжди" (там само. — С. 150).

Одним з головних завдань у боротьбі з прагненням українського народу бути господарем на своїй землі Москва вважала компрометацію національно-визвольного руху, аби від нього — як нібито злочинного — відвернулися широкі маси.

Про постійне використання більшовиками різних засобів компрометації національно-визвольних рухів свідчать і нещодавно

розсекречені документи головного їхнього вождя Леніна. Саме він у середині серпня 1920 року інструктував заступника голови Револьюційної Військової Ради РСФРР Е. Склянського про те, яким чином можна покарати Латвію та Естляндію: "На плечах провідника повстанців проти радянської влади Балаховича перейти де-небудь кордон на 1 версту і повісити там 100—1000 їхніх чиновників і багатіїв" (Латышев А. Рассекреченный Ленин. — Москва, 1996. — С. 31).

Аналізуючи запропонований Склянським план розвитку його інструкції, Ленін зазначає: "Прекрасний план. Докінчайте його РАЗОМ з Дзержинським. Під виглядом "зелених" (ми потім на них і перекладемо) пройдемо на 10—20 верст і перевишаємо куркулів, попів, поміщиків. Премія — 100.000 карбованців за повішеного" (там само).

Будь-які засоби в боротьбі проти національно-визвольних рухів російські більшовики вважали виправданими. І не тільки в період військової агресії, а й тоді, коли їм вдалося придушити спротив національних окраїн колишньої імперії, яку вони відроджували в новій формі. На той час їх особливо непокоїла діяльність провідника українського визвольного руху Симона Петлюри, змушеного перебувати в еміграції. Один з тих нацменів, який повірив обіцянкам Москви про право націй на самовизначення, в тому числі й свого народу — Султан Галієв, уже опинившись в тюрмі, розповідав, що на засіданні ЦК РКП(б) у 1922 році Ленін, зокрема, сказав: "Ніякі Денікіни, Юденичі нам не страшні, бо їхні програми застаріли. Нам, більшовикам, страшний лише один лідер — Петлюра, програма якого небезпечна для нас. І до того часу, доки житиме Петлюра, доти не закінчиться рух повстань проти нас, ми не можемо чекати спокою на Півдні. Тому Петлюру необхідно вбити. Доручаю Сталінові як представникові партії, а Дзержинському й Трилісеру по лінії ЧК виконати це завдання" (цит. за Дзвін (Кривий Ріг). — 1942. — 23 травня).

Але якщо в Симона Петлюру в Парижі стріляв сврей Шварцбард що мало сприйматися як помста за погроми частини цієї нації, вину за які Москва — і червона, й біла — намагалася повністю перекласти на українців, замітаючи таким чином сліди своїх злочинів, то Провідника ОУН Євгена Коновальця зліквідував у Роттердамі агент НКВС Павло Судоплатов, котрий діяв під виглядом українського націоналіста.

Ця лінія більшовицької партії на компрометацію національно-визвольних рухів буде витримуватися і в подальшому, постійно вдосконалюючись. Свідченням цьому є, зокрема, виступ першого секретаря ЦК КП(б)У Микити Хрущова на нараді секретарів обкомів КП(б)У, начальників управлінь НКДБ і НКВС західних областей УРСР 15 травня 1945 року у Львові. Ратуючи за використання для компрометації учасників націоналістичного підпілля спецбоївки радянських каральних органів під виглядом УПА, Хрущов тоді висловився так: "Я вважаю правильним створення спецгруп з колишніх бандитів (тобто тих українських націоналістів, котрі прийшли з повинною. — В. С.). У нас інколи використовують їх неправильно. Не можна ж до безкінечності посилати спецгрупу із завданнями, адже це бандити, і вони можуть манкирувати, підводити нас. Треба їм дати одне конкретне завдання, і коли вони його виконають, можна сказати, що вони свою провину спокутували, і відпустити їх" (Центральний державний архів громадських об'єднань України — ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 1670 — Арк. 7).

Але це буде вже після розгрому гітлерівської Німеччини, коли СРСР міг кинути проти українського національно-визвольного руху значну частину відділів армійської контррозвідки "Смерш". Починалася ж подібна діяльність набагато раніше, як тільки сталінський режим усвідомив потужний вплив оунівців на українські маси.

Так, коли наприкінці 1942 року до Москви дійшла інфор-

мація про розгортання на Волині збройного українського національно-визвольного підпілля, в Центральному штабі партизанського руху СРСР одразу ж узялися за розробку окремого плану боротьби проти оунівських загонів. Зокрема, за пропозицією начальника оперативного відділу полковника Соколова було ухвалено рішення про передислокацію з початку 1943 року частини більшовицьких партизанських з'єднань з Росії та Білорусі на Волинь з метою "розкладення націоналістичних формувань противника на території України" (цит. за: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. — Київ, 1994. — Кн. 1. — С. 169).

Детальне вивчення документів Українського штабу партизанського руху дає підставу стверджувати, що й справді з цього часу переважна частина більшовицьких загонів та з'єднань, що йменувалися українськими, починають рейдувати на захід, а їхні командири регулярно радірують своєму керівництву про діяльність українських націоналістів. Водночас саме в більшовицьких партизанських загонах починають формуватися спецвідділи під виглядом боївок УПА. Їхнє завдання — злочинними діями компрометувати український національно-визвольний рух і прискорювати ліквідацію учасників націоналістичного підпілля, в першу чергу керівників.

Один з таких більшовицьких підрозділів — "сафатовці", що діяв під виглядом українських повстанців, замордував у 1943 році жителя села Карагінка Млинівського району Рівненської області Василя Яремчука, вчепивши йому на груди табличку з написом "Зрадник українського народу" (Із криниці печалі. — Рівне, 1997 — Вип. 4. — С. 49).

Широко застосовувалися більшовицькими партизанами й інші прийоми, про один з яких залишив свідчення Герой Радянського Союзу І. Грабчак: "Диверсією і спеціально випущеною листівкою від імені бульбівців, — радірував до УШПР він, — я обманув німців, і 13, 14 серпня німці глушили буль-

бівців, а я відійшов на Курчицю без перешкод" (ЦДАГОУ: Ф. 62. — Оп. 1. — Спр. 1338. — Арк. 194).

Про методи організації таких акцій для боротьби з націоналістичним підпіллям, розповідають документи щодо створення більшовицькими партизанами спеціального підрайону ОУН "Пекло" (там само. — Спр. 253. — Арк. 12, 13).

Окремої згадки потребує і провокативна діяльність на Волині групи диверсантів під командуванням Дмитра Медведєва, яка прикривала радянського розвідника-терориста Миколу Кузнєцова. Останній, здійснюючи замах на високопоставлених гітлерівських урядовців, залишав на місці вбивства списки українських націоналістів (їх по тому гестапо заарештовувало й розстрілювало) або вигукував "Слава Україні!".

Будучи захоплений польовою жандармерією УПА і намагаючись врятувати своє життя, Микола Кузнєцов видав усі таємниці розвідувально-диверсійної групи на чолі з лейтенантом Крутіковим, що діяла під виглядом українських повстанців. Як зазначав відомий дослідник Лев Шанковський, зізнання Кузнєцова, що зберігаються за кордоном, дозволили звернути увагу на гурт більшовицьких партизанів, котрі під проводом колишнього "бульбівця" Бориса Крутікова марширували Волиню в шапках з тризубами, ревали націоналістичних пісень, вдаючи з себе рейдуючу повстанську групу. Вони користувалися кличками УПА, походження яких невідоме і які й стали причиною їх згуби. Вони допомогли польовій жандармерії УПА затримати зражену Кузнєцовим "рейдуючу групу" у Вербському районі і розбити її в тій самій місцевості, де упівці спіймали і його самого (Вісник Організації Оборони Чотирьох Свобід України — ООЧСУ (Нью-Йорк). — 1968. — Ч. 4. — С. 14).

Інший приклад. Олександр Ярош із загону Медведєва, котрий, до речі, підпорядковувався тільки 4-му управлінню НКДБ СРСР, у травні 1943 року отримав завдання влитися

в УПА, де мусив стати інструктором бойової підготовки Рівненського округу, а з середини листопада того самого року повинен був за дорученням підполковника Лук'янова перейти до "бульбівських" загонів (ЦДАГОУ: Ф. 62. — Оп. 1. — Спр. 69. — Арк. 6).

Треба зазначити, що під час відступу Червоної Армії в 1941 році НКВС залишило на окупованій гітлерівцями території багато своїх агентів під виглядом полонених, що мали в зручний час розгорнути свою діяльність. Один з них — молодший лейтенант Микола Северчук — почав організувати у Самборі Дрогобицької області партизанський загін, до складу якого, згідно з одержаною від східняка Дмитра Ковалика інструкцією про заснування націоналістичної організації, мало входити до 20 осіб. На початок березня 1943 року ними не було отримано жодних вказівок щодо якихось дій під виглядом українських націоналістів. Навпаки, поки що наказувалося, аби члени загону "не впихалися і стереглися ОУН" (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України — ЦДАВОВУ: Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 227. — Арк. 98).

А от на Волині залишені агенти розпочали свою діяльність вже з весни 1943 року. Скажімо, невідомого, котрий представлявся в селах Гощанського району сотником УПА Гриваком і вимагав від колишніх старшин армії УНР мобілізувати до лав повстанців молодь, після приходу Червоної Армії було помічено в легковику разом з енкаведистами — він роз'їжджав по тих самих населених пунктах, вказуючи на явки (Із криниці печалі. — Рівне, 1994. — Вип. 2. — С. 42).

З наближенням радянсько-німецького фронту більшовицькі партизани мали активізувати свою діяльність проти ОУН-УПА. Так, згідно вказівки начальника УШПР Т. Строкача від 17 березня 1944 року, в партизанському з'єднанні під командуванням Чижова необхідно було створити спецгрупу

на чолі з Яркіним для організації терористичних актів, у тому числі над керівництвом ОУН та СБ ОУН (ЦДАГОУ: Ф. 62. — Оп. 1. — Спр. 1473. — Арк. 156).

У квітні 1944 року червоні партизани дізналися про існування повстанської боївки в Поленах Сторожинецькою району Чернівецької області. Розвідавши через своїх симпатиків у селі Лукавець Вижницького району про недостатню озброєність упівців, вирішили знищити їх, вдавшись до хитрощів і використавши кількох українців-галичан, які перебували в більшовицькому партизанському загоні. Вони причепили собі тризуби, навантажили на підводу зброю й подалися з Горішнього Лукавця до Банилова шукати "своїх".

До речі, на червоних партизанах був звичайний цивільний одяг, що також допомогло їм ввести в оману місцевих людей і таким чином проникнути в розташування боївки. Зустрівши бойовиків, привіталися: "Слава Ісусу Христу! Ми шукаємо своїх". Всі члени боївки УПА повірили, що це справжні повстанці, зраділи, розбалакалися з ними, оскільки чули свою, сільську мову. Ті ж більшовицькі партизани, котрі не знали місцевого діалекту, мовчали і тільки роззиралися на різні боки.

Старший серед прибулих сказав, що вони, мовляв, привезли цілу фіру зброї і готові поділитися нею з боївкою. Командир боївки УПА Пріц дуже втішився, не підозрюючи нічого підступного, бо ж чув рідну мову. На радощах він дав вказівку по хатах приготувати обід, щоб почастивати таких "гостей".

Коли господині наготували, позносили й порозкладали на столах всі страви, червоні партизани, за попередньою домовленістю, розташувалися через одного, а не підряд, їхній старший сів коло Пріца, і коли поїли, раптом схопив його за одну руку, "гість" з іншого боку схопив за другу. Так само було вчинено й з іншими довірливими членами повстанської боївки. Пріц вигукнув: "Зрада!", але вже було пізно зарадити справі. Упівець Маньковський, котрий спробував учинити

опір, був убитий на місці. Всі інші додому вже не повернулися... (Ференчук Ю. Буковинські Карпати у вогні повстання. — Чернівці, 2001. — С. 43).

Напередодні приходу Червоної Армії за Збруч більшовицьке керівництво посилало діяльність, яка б могла компрометувати ОУН-УПА. Так, шифротелеграмою №3288 від 15 квітня 1944 року начальник УШПР Т. Строкач вимагав від усіх командирів більшовицьких партизанських з'єднань активізувати розробку ОУН — "посилити засилання агентури до вищих центральних органів" (ЦДАГОУ: Ф. 62. — Оп. 1. — Спр. 1451. — Арк. 51).

Оскільки на звільненій від гітлерівців території боротьба з українським націоналістичним підпіллям велася органами НКВС, то значну допомогу їм у цьому мати подати партизани, які вже набули відповідного досвіду. Тож не випадково шифротелеграмою №5897 від 26 липня 1944 року той самий Т. Строкач наказував "при розформуванні загонів особовий склад у необмеженій кількості передати представнику НКВС" (там само. — Спр. 1461. — Арк.193).

Архівні матеріали свідчать, що після звільнення території України від гітлерівських загарбників, у процесі здійснення заходів з ліквідації підпілля ОУН та його збройних формувань органами внутрішніх справ і держбезпеки західних областей масово використовувалися спеціальні групи під виглядом УПА. Такі спецгрупи, як правило, створювалися із числа колишніх учасників ОУН-УПА, які показали себе в збройній боротьбі з бойовиками і досконало знали тактику і поведінку в підпіллі, методи допитів в СБ з тим, щоб спецгрупа під час виконання завдань могла видавати себе за один із керівних центрів ОУН-УПА і діяти від його імені. В кожному випадку до складу спеціальної групи вводився оперативний працівник, який відповідав за дисципліну в ній і здійснював практичне керівництво виконанням завдання.

Спецгрупа була бойовою одиницею, що могла в потрібний момент вчинити опір бойовикам. До її складу входило від 3 до 50 чоловік.

Ці спеціальні групи виконували перевірку оперативних даних стосовно осіб, причетних до оунівського підпілля, їх захоплення, одержання свідчень від заарештованих керівників ОУН— УПА шляхом допиту їх від імені СБ, боївки або керівних центрів ОУН, переконання нестійких членів ОУН і схилення їх до явки з повинною, а також розкриття окремих епізодів боротьби.

До кінця 1945 року органами внутрішніх справ і держбезпеки УРСР використовувалось 150 спецгруп, до складу яких входило близько 1800 чоловік. На 20 лютого 1950 року залишилося 19 таких відділів кількістю 130 осіб.

Узагальнені дані щодо діяльності спецгруп, як зазначав у своєму листі до голови Тимчасової комісії Верховної Ради України Анатолія Юхимчука від 6 листопада 1996 року (№5/3-4152) заступник голови Служби Безпеки України Володимир Пристайко, відсутні. В архівних матеріалах є лише окремі відомості стосовно цього питання. Зокрема, за станом на 1 липня 1945 року спецгрупами ліквідовано 1980 учасників підпілля, захоплено живими 1142. Вилучено більше 1000 одиниць зброї.

Діяльність цих спецгруп не тільки завдала непоправного удару по національно-визвольному рухові, а й спричинилася до численних жертв серед мирного населення. Наприклад, спецгрупа НКВС у селі Верхній Лукавець Вижицького району на Буковині 22 грудня 1944 року вночі напала під виглядом бандерівців на обійстя Василя Чорнея. Спочатку запалили стайню-стодолу, в якій згоріло 14 голів худоби, потім стали палити хату, давши чергу з автомата. Коли дочка Чорнея Марія кинулася боронити хату від вогню, старший групи Домнічев випустив її у груди майже цілий диск.

Члени родини Чорнея, котрі врятуватися, десятки років змушені були повторювати, що на них напали "бандери". І лише в умовах незалежної України змогли сказати правду і назвати прізвища нападників: Домнічев, Дзюнь, Бойко, Василь Боднаршек, Танасій Данко, Сумарюк (Ференчук Ю. Буковинські Карпати у вогні повстання. — С. 44, 45).

Насиченість західноукраїнського терену великою кількістю спецгруп каральних органів більшовицької влади призводила й до сутичок між ними через неузгодженість дій, про що, зокрема, йдеться в доповідних командування 17-ї стрілецької бригади внутрішніх військ НКВС (Бібліотека Торонтського університету: Фонд Петра Потічного. — Спр. 2 — Арк. 82, 83).

Про діяльність спецгруп НКВС—НКДБ під виглядом боївків ОУН-УПА одразу ж після приходу Червоної Армії детально розповідається в доповідній секретаря Дрогобицького обкому КП(б)У С. Олексенка, в рапорті майора Соколова, котрого за провокативні дії проти українського національно-визвольного руху було представлено до звання Героя Радянського Союзу, та в інших документах.

Органи НКВС—НКДБ в 1944—1945 роках мали в своєму арсеналі вже стільки успішних прийомів боротьби проти ОУН-УПА під маркою відділів останніх, що начальник Головного управління по боротьбі з бандитизмом НКВС СРСР генерал-лейтенант Леонтьєв радив енкаведистам Литовської РСР творчо використати досвід їхніх українських колег (Державний архів Тернопільської області: Ф. Р-3432. — Оп. 1 — Спр. 10. — Арк. 1, 2).

Зрештою, і в самій Україні — аж до придушення організованого спротиву українського національно-визвольного руху — каральні органи продовжували використовувати ці прийоми. Наприклад, у ніч на 13 вересня 1946 року група солдатів внутрішніх військ на чолі з сержантом Скотніковим, діючи під виглядом бійців УПА, в селі Микитинцях Косів-

ського району Станіславської області не тільки провокувала місцеве населення на антирадянські акції, а й займалася розбоями та гвалтуванням жінок (Державність. — 1992. — Ч. 4. — С. 50, 51).

15 березня 1947 року провокативна група більшовиків у кількості 15 осіб, вдаючи повстанців із-за Дністра, зайшла вночі до села Бахменка на Станіславщині, де вдалося їй спровокувати 5 жителів. На запитання, чи можна в їхньому селі заховатися, люди відповідали, що немає де; тоді нічні гості сказали відпровадити їх до села Явче. По дорозі до Явчого зв'язковий зорієнтувався, що це — більшовики, і відразу ж змінив попередні показання. Члени спецбоївки завели його до крайньої хати в Явчі, в якій ніхто не мешкав. Тут накинули йому на шию шнурок (кілька разів придушували до непритомності) та говорили: "таких зрадників, як ти, ми вішаємо, ти хочеш завести нас більшовикам у руки". Вкінці загрозили йому смертю, якщо про це комусь скаже. Далі, продовжуючи вдавати повстанців, відійшли, а зв'язкового відпустили. Наступного дня до села прибуло декілька емегбистів з району, заарештували 5 осіб, попереднього вечора спровокованих, та забрали в район, звідки через два тижні їх випущено з тим, щоб вони як викуп дали одну корову, 3 центнери збіжжя та 10 літрів горілки.

На початку 50-х років більшовицькі органи безпеки вдалися ще до однієї провокації, створюючи так звані "парашутні загони ОУН", котрі рейдували в терені. Нібито закинуті із-за кордону парашутисти, писав Лев Шанковський, були зодягнені в американські однострої, з тризубами на пілотках, часто у вишиваних сорочках. Вони з'являлися і зникали в різних околицях, зводили "бої" з "червонопогонниками" та "чорнопогонниками". Вештаючись ночами, ці відділи нападали на селянські хати і грабували їхніх господарів, вели себе нахабно й брутально. Шукаючи "сексотів" і "зрадників", щоб

їх покарати, вони знаходили свої жертви серед порядних людей, яких більшовицька влада підозрювала в симпатіях до підпілля. На Волині, зокрема на Житомирщині, такі парашутисти виступали в одностроях британської армії і часто свою розмову переплітали англійськими словами (Вісник ООЧ—СУ. — 1969. — Ч. 3. — С. 15).

Усіх тих, хто допомагав їм втілювати в життя плани уярмлення інших народів, російські більшовики по тому знищували. Як правило, намагалися робити це руками тих самих, скажімо, українців, як це було вчинено з "ініціатором" примусового приєднання Української греко-католицької церкви до православної о. Гавриїлом Костельником в 1948 році. Діялося це знову ж таки з метою очорнити націоналістичне підпілля. Хоча, без сумніву, цього священника не вбивали ніякі "українські буржуазні націоналісти" чи "агенти Ватикану" — для такого вбивства з боку ОУН-УПА не було жодних причин, оскільки керівнику національно-визвольного руху Роману Шухевичу було добре відомо від самого о. Гавриїла Костельника: вже під час першої більшовицької окупації спеціальна бригада НКВС, що прибула з Києва, шантажувала його, аби він очолив рух за "возз'єднання" УГКЦ з Московською патріархією. Шантажували його заарештованим за належність до ОУН сином Богданом, за що останньому грозила смертна кара. Але початок німецько-радянської війни припинив ці моральні тортури о. Гавриїла Костельника, хоч син і пропав безвісти для батька, — насправді він був знищений органами НКВС під час відступу Червоної армії в 1941 році.

Коли більшовицька влада повернулася до Львова в 1944 році, то о. Гавриїла Костельника почали шантажувати ще й двома синами, котрі служили в дивізії "Галичина". Важко сказати, що вплинуло тепер на його заломання, можливо, і смерть митрополита Андрея Шептицького, якому священник був безмежно відданий. Очевидно, мусимо погодитися із

Львом Шанковським, котрий свого часу написав: "Людська спроможність витримувати моральні й фізичні тортури обмежена, і ніхто не може бути покараний за те, що його сили ослабі супроти тих диявольських можливостей, якими диспонує більшовики" (там само. — 1968. — Ч. 11. — С. 24).

Та оскільки власну роль у розгромі рідної церкви о. Костельник сприймав дуже трагічно, про що заявляв у колі своїх знайомих, то це занепокоїло авторів сценарію "повернення УГКЦ в лоно православної церкви". Про це відомо не тільки з підпільних звітів ОУН, що потрапили зі Львова на Захід, а й із таємних документів більшовицької влади. Ось чому провідники українського націоналістичного підпілля "не обізувалися й словом, яке б схвалювало це вбивство. Навпаки, вони виразно вказали на советські органи безпеки, як на його виконавця" (там само. — С. 24).

До речі, не треба забувати, що й два інших діячі примусового возз'єднання, православні єпископи А. Пельвецький та М. Мельник, померли за дуже підозрілих і таємничих обставин.

Тепер, очевидно, не виникає сумнівів і щодо того, чому саме колишнім оунівцям доручалася ліквідація Ярослава Галана...

Порушення окремими агентами й співробітниками НКВС—НКДБ чи спецбоївками каральних органів під виглядом ОУН—УПА навіть так званої соціалістичної законності набули такого широкого розмаху, що прокурор внутрішніх військ Українського військового округу полковник юстиції Г. Кошарський змушений був сигналізувати про це секретареві ЦК КП(б)У Микиті Хрущову (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 68. — Арк. 9—17). При цьому наголушувалося: населення розгадало маневри з переодягненням енкаведистів в однострої УПА, що завдає відчутного удару по авторитету радянської влади.

У документах з колишніх таємних архівів зберігається велика кількість свідчень про те, як спецбоївки каральних ор-

ганів більшовицької влади добивалися провокативними методами самообмовлювання, зокрема в причетності до націоналістичного підпілля. Показовою в цьому є доля уродженця Львівщини Олега Гасюка. Переможець республіканської олімпіади художньої самодіяльності, наймолодший бандурист він був переведений з Жовкви до Львова для організації капели бандуристів у міському Палаці піонерів у 1940 році. Потім був хористом оперного театру, вступив до театральної студії. 1945 року йому запропонували вчитися в Київському інституті театрального мистецтва.

На допиті 4 липня 1949 року в КДБ УРСР капітан Гузев добився від заарештованого Степана Стецька показань про те, що нібито одним з керівників оунівського підпілля в Львівському театрі імені Заньковецької є артист Олег Гасюк (ЦДАГОУ: Ф. 263. — Оп. 1. — Спр. 68021. — Т. 4. — Арк. 224—227).

Не маючи ніяких даних про справді націоналістичну діяльність цього юнака, енкаведисти вирішили пропустити його через спецбоївку в той час, коли він поїхав у Великомоствіський район з концертом. І щойно він вийшов від секретаря Великомоствіського райкому КП(б)У Львівської області, з яким обговорював програму концертів, одразу ж був схоплений невідомими озброєними людьми. Вони зав'язали йому очі і завезли на околицю містечка. Розв'язавши в невідомому для Олега Гасюка приміщенні очі запитали, чим він може довести, що не є співробітником радянських органів і допомагає українським націоналістам. Оскільки довести нічим він не міг, то невідомі, переговоривши між собою, запропонували "пустити його в розхід". Наляканий таким поворотом подій, Олег Гасюк, не бажаючи "так по-дурному помирати", як він напише згодом у своїй скарзі на ім'я Генерального прокурора СРСР, вирішив "видати себе за члена "лемківсько-карпатського куріня", про який чув від поліцаїв у Польщі.

Назвавши якісь псевдо, що не становило особливих труднощів — на ходу придумав їх, хлопець виглядав тепер ніби свій серед отих "своїх".

Затим незнайомці від Гасюка зажадали письмових підтверджень про сказане — при цьому на нього спрямували пістолети — поки не підписав відповідно оформленого протоколу допиту. Після цього хлопця відпустили, але через кілька годин, коли він повертався до місця ночівлі, то був заарештований місцевим райвідділом МДБ, і йому пред'явили підписаний ним протокол нічного допиту. І тільки тоді, коли він випадково побачив у коридорі одного із "оунівців", котрий допитував його кілька годин тому, Олег Гасюк зрозумів усе. Але було вже пізно, оскільки колесо слідчої машини закрутилося у відповідному напрямі, а відтак за сфабрикованими свідченнями Олег Гасюк був засуджений (там само. — Арк. 226, 266 зв.).

Треба врахувати, що Служба безпеки ОУН ще раніше розкрила провокативну роль як спецгруп НКВС—НКДБ, так і окремих агентів, котрі були заслані в український національно-визвольний рух. Застерігаючи членів ОУН і УПА перед небезпекою з боку агентури, Служба Безпеки вважала, що "провадити вповні успішну боротьбу з НКВД, буде можливо, лише тоді, коли всі члени Організації та старшини УПА матимуть відкриті очі, умітимуть бачити підступ замаскованого ворога і вмітимуть його викрити.

Треба навчитись зберігати військові, організаційні тайни. Працювати й мовчати та заперестати загальної балаканини про всі справи революційної боротьби, бо це дає ворогові широке джерело інформації. Говорити тільки про нашу програму, поширювати ідею і кличі, за які ми боремося. Треба навчитись розрізняти, хто свій, а хто перебраний ворог. Скрипити довіря до проводу, яке ворог намагається підірвати, солідно й точно виконувати його накази" (ЦДАВОВУ: Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 238. — Арк. 98).

Служба Безпеки ОУН була переконана, що всіх співпрацівників НКВС—НКДБ "жде кара революційного часу, хоч як вони не маскувалися б, де не скривалися б — їх всюди досягне суворокараюча рука революції. Собакам — собача смерть, погорда цілого народу та ганьба навіки.* Ті, що несвідомості дали себе втягнути в підступні сіті, зараз зрозуміли підлість цієї роботи і хочуть чесно боротися в революційних лавах проти НКВД, повинні негайно пірвати з

У незалежній Україні ніхто з учасників спецбоїв під виглядом ОУН-УПА не переслідується, але окремі з них перед зустріччю із Всевишнім самі зізнаються у своїх гріхах, каються за вчинені злочини і просять пробачення. Їхні сповіді час від часу з'являються на шпальтах газет. Ось одна з них: "Я, колишній солдат спецгрупи НКВД, яка під маркою бандерівців у 1944—1945 рр. проводила масові вбивства невинних людей на Тернопільщині. Наша група позбавила життя не один десяток людей, яких ми вбивали ніби за симпатії до совітської влади, і ось нині, на схилі літ, стоячи над могилою, хочу висповідатись, розповісти правду, хто насправді проводив оті криваві акції. Мені привиджуються ті нещасні, які просили в нас пощади, але пощади їм не було... Часто у снах чую крик чотирирічного хлопчика: "Не бий мого татка! Він вирвався із рук нашого старшини, притім укусив його за палець. Тоді старшина вхопив хлопчика за ніжки і з усього маху вдарив ним об стінку, головою... Мозок із розбитої голови дитини бризнув по хаті на нас, на наші руки, на обличчя... Я за той час розстріляв двох сестричок 10—12-ти років... Вони заціпеніли від жаху і навіть не розуміли, що відбувається. Батько і мати на колінах благали нас, щоб ми пощадили хоча б дітей і теж не розуміли, за що їм така кара, просили: "Хлопці, схаменіться, ми ж нічого не винні..." (Вони думали, що ми бандерівці). А ми звинувачували їх в тому, що їх старших два сини пішли на фронт. Хоч ми добре знали, що людей призовного віку забирали силою, не питаючи, хоче хтось іти на війну чи ні. Таких випадків було багато. Але мені запам'ятався особливо одей... Голос того хлопчика: "Не бий мого татка!" Зойки нещасних сестричок та їх батьків останнім часом переслідують мене вдень і вночі... Пішов я у церкву і висповідався... Старенький священник зблідлими устами прошепотів: "Сину, великі твої гріхи, але оскільки ти каєшся, і що тебе змушували скоїти такий гріх твої командири, я як священник можу дати тобі розгрішення... І дам, але тільки тоді, коли ти напишеш у ті села, де ви проливали невинну кров, та ще й під чужу марку". (Нація і держава (Київ). — 2006. — 18 липня).

цією чорною, брудною роботою та активно допомогти винищувати з корінням цей бур'ян" (там само. — Арк. 98).

Відтак вона й справді доклала немало зусиль, аби "винищувати з корінням цей бур'ян". Але не завжди це вдавалося, особливо ж тоді, коли агентура більшовицьких каральних органів уже зуміла пролізти і до закордонних осередків ОУН. Скажімо, агент І управління МДБ УРСР "Зірчин" уже в жовтні 1945 року вибрався з Мюнхена до України як представник бандерівського проводу ОУН. Зокрема, він передавав відповідні доручення керівнику ОУН Прикарпатського краю "Федору", мав завдання схилити голову так званої Ініціативної групи щодо переходу унії в російське православ'я Гавриїла Костельника до втечі за кордон (ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 3613. — Арк. 29, 30).

Багато шкоди національно-визвольному рухові завдав і лжепровід ОУН на Закарзонні під керівництвом Леона Лапінського ("Зенон"), створений польською комуністичною службою безпеки в 1948 році (Piecuch H. Od Bieruta do Ochaba. Akcje specjalne. — Warszawa, 1996. — S. 319—399).

Так, вороги української державності зуміли використати нас для таврування і ліквідації нашого національно-визвольного руху. Пам'ятаймо про це...

ДОКУМЕНТИ

Донесення командира з'єднання більшовицьких партизанських загонів О. Сабурова начальнику УШПР Т. Строкачу про агента "Волкова", котрий засилається в українське націоналістичне підпілля для боротьби з ним

12 травня 1943 року

УКРАИНСКИЙ ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ

Снятие копий воспрещается

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ШИФРОВКА вх. № 3190

Поступила в шифротделение 13 мая 1943 р. 19 час. 35 мин.

Расшифр. 14 мая 12 час. 30 мин. Из отряда Сабурова

Начальнику Украинского штаба партизанского движения
тов. СТРОКАЧ

Волков направлен по специальности. Из компрометирующих данных имеет одно — служил в казачих частях противника, одновременно перешел на сторону партизан в отряд Шитова и состоял у него бойцом автоматной группы.

Отзывы о нем хорошие.

Подробности у Шитова.

12.5.43 г.

№ 148

САБУРОВ

Расшифровала Колесникова

Отп. 2 экз. Экз. № 1 тов. Строкач.

Экз. № 2 7-й отдел.

Подлежит возврату через 6 суток в шифротделение

Укр. штаба партизанского движения

Начальник шифротделения (подпись неразборливый).

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 62. — Оп.1. — Спр. 1401. — Арк. 69.

Інструкція УШПР командира з'єднання більшовицьких партизанських загонів І. Шитову про необхідність створення в українському націоналістичному підпіллі власної агентурної мережі, зокрема, просування до керівництва ОУН агента НКВС "Волкова"

26 липня 1943 року

Сов. секретно

СПРАВКА

26.7.43 № 1438 т. Шитову дано указание "Волкова" продвигать к руководству националистов с целью занятия более ответственного поста. Получить от "Волкова" подробные данные о дислокации нац. формирований и их руководящем составе.

Рекомендовать "Волкову" послать на курсы референтов своих людей. Через него получать наводки на вербовку среди националистов в других пунктах.

В дальнейших донесениях указывать намечаемые мероприятия и возможности их проведения.

Верно:

Зам. нам. II отдела УШПД майор (подпись неразборливый)

Копія. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 62. — Оп. 1. — Спр. 253. — Арк. 113.

Довідка з донесення командира з'єднання більшовицьких партизанських загонів І. Шитова до УШПР про розгортання агентурної мережі в українському націоналістичному підпіллі

27 липня 1943 року

Совершенно секретно

экз № _____

Справка

из сообщения Шитова от 21.7.43 за № 5895

Несколько своих агентов внедрено нами в подразделение

бендеровцев, один из них, например, агент, завербованный нами из местных жителей под кличкой "Волков", уже назначен надрайонным руководителем. Он получил задание подобрать и выслать на курсы четырех человек, которые после курсов будут референтами по военным хозяйствам, политическим или же будут работать в подрайоне под руководством "Волкова".

Если делаем ценное и нужное Вам — руководите и помогите нам в этом, имеем много ценной националистической литературы.

Шитов

Верно:

3 августа 1943 года

Копия. Рукопис.

ЦДАГОУ: Ф. 62. — Оп. 1 — Спр. 253. — Арк. 112.

Донесення керівників з'єднання більшовицьких партизанських загонів начальнику УШПР Т. Строкачу про розгортання агентурної мережі в українському націоналістичному підпіллі

3 серпня 1943 року

Сов. секретно

НАЧАЛЬНИКУ ШТАБА
ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ УКРАИНЫ
КОМИССАРУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
т. СТРОКАЧУ
гор. МОСКВА

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

об агентурном обслуживании Украинских Националистов
Составлено 3 августа 1943 года

Украинские националисты, в частности бендеровцы, последнее время начинают проникать из Западной Украины в

НАЧАЛЬНИКУ ШТАБА ПАРТИЗАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ УКРАИНЫ
КОМИССАРУ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ Т. СТРОКАЧУ

ГОР. МОСКВА

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

Об агентурном обслуживании Украинских Националистов.

Украинские националисты, в частности бендеровцы, последнее время начинают проникать из Западной Украины в нашу территорию, что создает для нас опасность. Для борьбы с ними необходимо организовать агентурную сеть в подрайоне под руководством "Волкова".

В конце июля 1943 года в подрайоне под руководством "Волкова" организована агентурная сеть. В состав сети входят: "Волков" (руководитель), "Сидор" (помощник), "Петр" (референт), "Иван" (референт), "Александр" (референт), "Сергей" (референт), "Владимир" (референт), "Антон" (референт), "Игорь" (референт), "Дмитрий" (референт), "Андрей" (референт), "Василий" (референт), "Алексей" (референт), "Аркадий" (референт), "Авдей" (референт), "Александр" (референт), "Антон" (референт), "Игорь" (референт), "Дмитрий" (референт), "Андрей" (референт), "Василий" (референт), "Алексей" (референт), "Аркадий" (референт), "Авдей" (референт).

Прибыл командир "Бандера" с целью отплытия (отсутствует), в состав группы "Бандера" входят: "Бандера", "Сидор", "Петр", "Иван", "Александр", "Сергей", "Владимир", "Антон", "Игорь", "Дмитрий", "Андрей", "Василий", "Алексей", "Аркадий", "Авдей".

Проанализировано это письмо и решено устроить встречу "Бандера" с "Сидором" в подрайоне под руководством "Волкова".

На встрече "Бандера" сообщил о том, что он находится в подрайоне под руководством "Волкова" и просит организовать ему встречу с "Сидором".

Получив это письмо "Бандера" сообщил о том, что он находится в подрайоне под руководством "Волкова" и просит организовать ему встречу с "Сидором".

КОМАНДИР ОБЪЕДИНЕННЫХ ПАРТИЗАНСКИХ ЗАГОНОВ УКРАИНЫ
/ И Г Р О В /

КОМИССАР ОБЪЕДИНЕННЫХ ПАРТИЗАНСКИХ ЗАГОНОВ УКРАИНЫ
/ С Т Р О К А Ч У /

ПОМОЩНИК КОМАНДИРА ПО РАЙОНУ
/ Х Р О Т Е Н К О /

бывшие Советские районы, стараясь там создать свои подпольные организации и поднять население на борьбу с Советской властью.

В июне месяце 1943 года в село Воняче (Чирвона Воля) Городницкого района была доставлена националистическая литература и записка, писанная районным проводом Людвипольского района (копия которой прилагается), в которой призывалось население вступать в ОУН и предлагалось выслать двух человек для получения инструктажа для дальнейшей работы. Указанная литература и записка попала к нашему агенту "Степану", который все это немедленно передал нам.

Получив это, нами в селе Воняче были завербованы агенты "Волков" и "Бендера" и направлены к писавшему записку районному проводу новобранцу. Прибыв туда, новобранец первое время к ним отнесся исключительно осторожно, поговорил с ними, сказал, что они агенты большевиков, никакого задания не дал и отправил обратно, но через неделю назначил им явку.

Прибыв домой, "Бендера" больше идти отказался (струсил), а "Волков" все-таки в назначенное время явился. Вторично его приняли более лучше, завербовали под кличкой "Генералов" и дали задание приступить к организации подпольной националистической организации в селе Воняче и тут же вручили "Волкову" письмо на имя партизанского отряда им. Хрущева, нашего соединения тов. Лесюка, служившего ранее в казаках и перешедшего на нашу сторону в числе 70 казаков. Письмо на имя Лесюка было писано неким Горковцем, работающим сейчас в националистов, тоже ранее служившего в казаках (откуда он и знает Лесюка). В этом письме Горковец просил Лесюка прибыть с "Волковым" к ним.

Просмотрев это письмо, мы решили устроить встречу Лесюка с "Волковым" чтобы вручить ему это письмо с таким расчетом, что если Лесюк сознается нам о полученном пись-

ме, то завербовать и его, а если не сознается, арестовать.

На второй день Лесюк был послан в село Воняче с заданием отряда, а "Волков" был поставлен об этом в известность и тут же письмо Лесюку конспиративно вручено.

Получив это письмо, Лесюк сейчас же явился к нашему оперативному работнику Лещенко и рассказал последнему о случившемся, после чего мы его завербовали под кличкой "Маузер" и совместно с "Волковым" направили к новобранцу.

Прибыв туда, "Маузер" и "Волков" были тепло встречены новобранцем (их угостили водкой), поинтересовались численностью советских партизан, а потом дали задание "Маузеру" вести подпольную работу в отряде и вывести из отряда несколько человек с автоматическим оружием (пулеметы, автоматы), а "Волкову" поручили выслать на курсы референтов подрайонов трех человек.

После возвращения "Волкова" нами в том же селе Воняче были завербованы агенты "Липенко", "Иванов" и "Запорожец" и направлены, как было указано "Волковым", на курсы референтов.

23 июля 1943 года агенты "Липенко", "Иванов" и "Запорожец" после окончания курсов (двухнедельных) возвратились обратно с заданием учесть население близлежащих к селу Воняче сел и приступить к вербовке населения в ОУН и подысканию оружия, оружие рекомендуют доставать у советских партизан, убивая последних в одиночку, по дорогам и лесам или, спаивая партизан водкой, так же отбирать у них оружие, особенно автоматы. Кроме сего, поручили установить секретную связь, высылая в условленное место, в лес специально выделенного человека, который в дупло дерева кладет свою почту, а оттуда получает их. Поручено им также выделить еще одного человека для работы среди молодежи. Все это мы осуществляем.

Наши люди, окончившие курсы, получили назначение:

один референт по хозяйству, один политический, а один референт "Беспеки", т. е. безопасности, "вроде НКВД".

26 июля 1943 года "Волков" также был вызван на курсы руководителей подрайонов, но, пробив там три дня, возвратился обратно, так как в виду того, что сейчас рабочее время (жнив), курсы не состоялись и отложены на неопределенный срок.

Курсы референтов проводились в селе Клецка Людвипольского района, на которых присутствовало 15 человек из следующих сел: с. Воняче (наши), с. Клецке, с. Селеще, с. Савин, с. Маринино, с. Больчаки, с. Бронница и с. Новоселка. Курсы были разделены на три отдела — по политической, идеологической и розвиток украинской национальной думки.

Преподаватели указанных дисциплин были следующие: политической "Панфил" из Полтавы, примети: 1922 года рождения, учитель, спереди нет одного зуба, на правой руке нет указательного пальца.

Идеологической, кличка не установлена, из Костополя, приметы: среднего роста, черный.

Розвиток украинской национальной думки преподаватель, кличка не установлена, из Яновой Долины, приметы: молодой, низкий, толстый, рыжий, редкозубый.

В конспектах, записанных нашими агентами, которые при сем прилагаются, а также и из прилагаемой при сем литературы подробно видна вся деятельность и дальнейшие мероприятия националистов.

Агент "Маузер" больше пока к националистам не являлся, так как ему необходимо вести людей с оружием, но мы пока этого сделать не решили. "Маузером" националисты исключительно интересуются, все время спрашивают у "Волкова" где он, а последнее время даже сказали "чи не зрадником вин зробився", но тот заверил, что нет, заявляя, что его видимо куда-то послали большевики.

После того, как "Волков" окончит курсы руководителей подрайонов, в селе Воняче будет организован подрайон под названием "Пекло".

Просим Ваших конкретных указаний по данному вопросу и постоянного руководства этим.

КОМАНДИР СОЕДИНЕНИЯ (ШИТОВ)
КОМИССАР СОЕДИНЕНИЯ (ШУМАК)
ПОМОЩНИК КОМАНДИРА
ПО РАЗВЕДКЕ (ХРОЛЕНКО)

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 62. — Оп. 1. — Спр. 253. — Арк. 12, 13.

Інструкція начальника УШПР Т. Строкача командиру з'єднання більшовицьких партизанських загонів І. Шитову щодо використання агентури в українському націоналістичному підпіллі

30 серпня 1943 року
СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

экз. № ____
тов. ШИТОВУ

По делу "Самостійники"

По настоящему делу Вам необходимо провести следующие мероприятия:

1. Поскольку с/с "Бандера" от дальнейшей работы отказался, однако о затеянной Вами игре с ОУНовцами знает — нужно предупредить его об ответственности за разглашение.

2. "Маузера" в провид более не посылать. "Волкову" поручите рассказать в "провиде", что "Маузер" по видимому струсил и работать не хочет, однако о своей первой ходке в "провид" никому не рассказывает. Это необходимо потому, что от "Маузера" будут требовать вербовку в ОУН членов среди партизан и выкачку оружия из отряда, на что мы пойти не можем.

3. "Волкова" продвигайте к новобранцу. Проработайте вопрос создания в с. Красна Воля "организации" в 5—6 человек, конечно из наших людей, которых "Волков" должен рекомендовать новобранцу как подходящих для закладки организации. После получения им санкции новобранца обрабатывайте этих людей и оформите "организацию".

Для этой организации "Волков" должен требовать от "провида" вооружения и инструкций в дальнейшем работе и связи с существующими близлежащими организациями. Основное в этом вопросе — выявление без оружия и дислокации подпольных организации ОУНовцев.

Аналогичные комбинации проработать с "Липенко", "Ивановым" и "Запорожцем".

Если "провид" будет настаивать на изъятии оружия из партизанских отрядов и вооружения за их счет организации, этого под благовидным предлогом нужно избегать. В этом случае "В", "Л", "И" и "З" должны отговариваться отсутствием у них близких связей в партизанских отрядах и требовать от "провида" наводок на верных людей в отрядах. Таким путем мы будем выяснять ОУНовскую агентуру в отрядах. В случае получения наводок на лиц, находящихся в партизанских отрядах, немедленно обеспечить их агентурной разработкой и ставить нас в известность.

О дальнейшем движении дела регулярно информируйте.

Впредь настоящее дело именовать "Самостійники".

Т. СТРОКАЧ

"30" августа 1943 года

№ 007689

ее.

Верно: (подпис нерозбірливий).

Копія. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 62.— Оп. 1.— Спр. 253.— Арк. 137, 137 зв.

Список більшовицької агентурної мережі "Пекло" станом на 1 жовтня 1943 року, організованої в українському націоналістичному підпіллі

Після 1 жовтня 1943 року

№	Ім'я	Дата народження	Місце народження	Дата вступу до організації	Посада	Примітки
1.	Клименко	1920	Олександрівка	1941	Секретар	
2.	Белгород	1920	С. К.	1941	Секретар	
3.	Короб	1920	С. К.	1941	Секретар	
4.	Клименко	1922	С. К.	1941	Секретар	
5.	Мокер	1918	С. К.	1941	Секретар	
6.	Земля	1919	С. К.	1941	Секретар	
7.	Степан	1917	С. К.	1941	Секретар	
8.	Земля	1920	С. К.	1941	Секретар	
9.	Земля	1922	С. К.	1941	Секретар	
10.	Борис	1922	С. К.	1941	Секретар	
<p>Всього: 10 осіб</p> <p>Примітки: всі вступили до організації після 1 жовтня 1943 року.</p>						

СПИСОК

членов ОУН района "Пекло" на 1/Х-1943 года, организованный нами для разработки согласно Ваших указаний

№№ пп	Кличка	Год рожд.	Образование	Отношение к воен. обяз.	Чи був	Занимаемая должность
1.	Генералов	1920	5 кл.	не в/о	був	Подр. провідник
2.	Порох	1923	4 "-	в/о	був	С. Б.
3.	Лебидь	1900	4 "-	не в/о	був	организацион.
4.	Жар	1912	3 "-	в/о	був	станичный
5.	Грим	1918	7 "-	в/о	був	политичный
6.	Сирота	1910	4 "-	в/о	був	господарчий
7.	Заяц	1917	6 "-	в/о	був	связной
8.	Чернов	1920	6 "-	в/о	був	по молодежи
9.	Гречка	1922	5 "-	в/о	був	по разведке
10.	Зозуля	1913	5 "-	в/о	був	військовик

Подрайонный проводник ОУН "Генералов".

Примечание: Клички всей агентуры даны националистами, например, наш "Волков", у них "Генералов" и т. д.

(підпис нерозбірливий)

Оригінал. Рукопис.

ЦДАГОУ: Ф. 62 — Оп. 1. — Спр. 253. — Арк. 122.

Донесения командира одного з більшовицьких партизанських загонів командир у з'єднання О. Сабурову про діяльність спецбойки під виглядом УПА

Після 1 листопада 1943 року

Генерал-майору тов. Сабурову

ДОНЕСЕНИЕ

П/о им. Сталина, прибывший на место Вашего указаний (выс. 392) под маркой бендеровцев, навязал связь с руководителями и связными бендеровцев села Гранки Куты, которые доставили нам масла, сметаны, соли, хлеба, овса и водки столько, что отряд не в силах был употребить. 30-Х все руководители и связные были арестованы, 1-ХІ один с арестованных,

Генерал Сабурову

тов. Сабурову
Донесение

П/о им. Сталина прибывший на место Вашего указаний (выс. 392) под маркой бендеровцев навязал связь с руководителями и связными бендеровцев села Гранки-Куты, которые доставили нам масла, сметаны, соли, хлеба, овса и водки столько, что отряд не в силах был употребить. 30-Х все руководители и связные были арестованы, 1-ХІ один с арестованных, связной и руководителем в аресте держатся, другой связной лесник работящий в связи угрожает с 1898г. пытались все заколотся.

В селе Гранки Куты всех было задержано отрядами партизанщины в р-н Закарпат.

С/р П.о. им. Сталина Ш.В.В.В.В.В.

главный связной и руководитель, в аресте зарезался ножом, другой связной, лесник, работник УПА, 25 года урждения с 1898 г. пытался гвоздем заколоться. В селе Гранки Куты всех было задержано 4 ч., которых отправлено в р-н Ходоров.

К-р п/о им. Сталина

Куницкий

Оригінал. Рукопис.

ЦДАГОУ: Ф. 130. — Оп. 1. — Спр. 280. — Арк. 4.

Донесення командира більшовицького партизанського загону "За Родину" Васильєва та комісара загону імені Хрущова Рикова керівництву з'єднання про систематичні грабежі

3 квітня 1944 року

Просим дать указание в отношении лиц, занимающихся явным грабиджом, не входящих в отряды нашего соединения. Систематически под видом "бульбовцев" и разных националистических сволочей производят бомбежку под видом дезертиров с отрядов и повстанцев, не считаясь с тем, что на данной территории находятся отряды вверенного Вам соединения.

Просим дать официальное указание в назначении коменданта гарнизона в селе Поджече.

Ком. п/о "За родину" подпись (Васильев).
Комиссар п/о им. Хрущова подпись (Рыков).
3.4.44 г.

Оригінал. Рукопис.
ЦДАГОУ: Ф. 102. — Оп. 1. — Спр. 5. — Арк. 6.

Донесення заступника командира 17-ї бригади внутрішніх військ НКВС Українського округу Бромберга командирю бригади Новичихину про діяльність спецбойовки НКВС під виглядом УПА в Дубнівському районі Рівненської області

Після 16 липня 1944 року
КОМАНДИРУ 17 СТР. БРИГАДИ ВВ НКВД УО
ПОЛКОВНИКУ НОВИЧИХИНУ
ДОНОШУ, що "банда" в количестве 80-ти человек, возглавляемая тремя командирами в форме советских офицеров, вооруженная легкими пулеметами, автоматами, винтовками, выброшена в ночь 14.07.44 г. в район ПЕРЕДЕЛОВСКОГО леса хут. НОВОСОЛКИ, Ровенским Управлением НКВД с целью изъятия СБ, господарчих, связных банд УПА, будучи в форме бендеровцев.

По данным Дубенского РО НКВД о сосредоточении банды в вышеуказанном лесу, в соответствии с принятым Вами

Ком. Соединения тов. Шишко
Комиссару соединения тов. Чичба

Просим дать указание в отношении лиц, занимающихся явным грабиджом, не входящих в отряды нашего соединения. Систематически под видом "бульбовцев" и разных националистических сволочей производят бомбежку под видом дезертиров с отрядов и повстанцев, не считаясь с тем, что на данной территории находятся отряды вверенного Вам соединения.

Просим дать официальное указание в назначении коменданта гарнизона в селе Поджече.

Ком. п/о "За родину" подпись (Васильев).
Комиссар п/о им. Хрущова подпись (Рыков).
3.4.44 г.

Оригінал. Рукопис.

ЦДАГОУ: Ф. 102. — Оп. 1. — Спр. 5. — Арк. 6.

Донесення заступника командира 17-ї бригади внутрішніх військ НКВС Українського округу Бромберга командирю бригади Новичихину про діяльність спецбойовки НКВС під виглядом УПА в Дубнівському районі Рівненської області

Після 16 липня 1944 року
КОМАНДИРУ 17 СТР. БРИГАДИ ВВ НКВД УО
ПОЛКОВНИКУ НОВИЧИХИНУ
ДОНОШУ, що "банда" в количестве 80-ти человек, возглавляемая тремя командирами в форме советских офицеров, вооруженная легкими пулеметами, автоматами, винтовками, выброшена в ночь 14.07.44 г. в район ПЕРЕДЕЛОВСКОГО леса хут. НОВОСОЛКИ, Ровенским Управлением НКВД с целью изъятия СБ, господарчих, связных банд УПА, будучи в форме бендеровцев.

По данным Дубенского РО НКВД о сосредоточении банды в вышеуказанном лесу, в соответствии с принятым Вами

КОМАНДИР 1 У СР ВКЛАДИ ВЪ РОВЕНСКОЙ ОБЛАСТИ

д. О. Н. О. И. У., что "банда" в количестве 80-ти человек, возглавляемая командиром и группой советских офицеров, скопленная должна быть ликвидирована, винтовками, пулеметами в ночь 14.07.44 г. в район ПЕРЕДЕЛЬСКОГО леса хут. НОВОСОЛКИ, Ровенский уезд. Оружие было на "летние" ружья, свлявших банда УПА, будучи в форме офицеров.

о. дашем Дубенского РО НКВД, о сосредоточении банды в вышеуказанном месте, в соответствии с принятым налицо решением, в составе 3 СР лейтенант-минорота-лейтенант ГОЛАНИК, резерв - 49 человек, лейтенант САФРОНЕНКО (207 осб) общей численностью - 185 человек имея на вооружении 3 станковых пулемета, 9 легких пулеметов, 34 автомата, 133 винтовки, рота автоматчиков в количестве 50 человек - командир ГУСЕВ.

24.00 15.07.44 силами роты автоматчиков минроты, резерва выставлены заслоны в сторону ПЕРЕДЕЛЬСКОГО леса, к 3.00 16.07.44 3-я усиленная рота заняла исходное положение зап. МАРТЫНОВКА, в 4.30 началась обшая операция по ликвидации вышеуказанной "банды".

Закончив первичную проческу при повторной проческе в сторону ПЕРЕДЕЛЬСКОГО леса, к 3.00 16.07.44 3-я усиленная рота заняла исходное положение зап. МАРТЫНОВКА, в 4.0.30 началась обшая операция по ликвидации вышеуказанной "банды". Закончив первичную проческу при повторной проческе в сторону ПЕРЕДЕЛЬСКОГО леса, к 3.00 16.07.44 3-я усиленная рота заняла исходное положение зап. МАРТЫНОВКА, в 4.0.30 началась обшая операция по ликвидации вышеуказанной "банды".

При разборе установлено, что этот отряд истребителей УПА, Ровенской области, послан со спецзаданием, после чего оружие возвращено отряду, отряд был отпущен, мною взят командир истребительского взвода ЧУПРЫНСКИЙ Филипп вследствие просроченного удостоверения, последний сдан в Дубенское РО НКВД.

Удостоверение прилагаю.

В О Д И: 1. Считаю, что в результате отсутствия ориентировки местными органами, последние принимают наличие спецгрупп как "УПА", ориентируя войсковые части для проведения чекистско-войсковых операций, что может привести к вооруженному столкновению и ненужным потерям.

2. Наличие спецгрупп в районах Ровенской области приводит к тому, что часть из них производит незаконное на "летние" доклады и одежду /валюжные местные жители/.

3. Жалательно, чтобы органы НКВД более правдоподобно ориентировали войсковые части о наличии банд, чтобы избежать бесцельное использование войск.

ЗАМ. КОМАНДИРА ВКЛАДИ
ПОДПИСЬ КОМАНДИРА

/ВРЪЗЪЕМ/

Копия верна.

НАЧАЛЬНИК 1 ОТДЕЛЕНИЯ
СР ЛЕЙТЕНАНТ

[Подпись]
КЛЫЧЕВ

решением, в составе 3 СР лейтенант РОДИН, минрота — лейтенант СГОЛАНИК, резерв — 49 человек, лейтенант САФРОНЕНКО (207 осб) общей численностью — 185 человек, имея на вооружении — 3 станковых пулемета, 9 легких пулеметов, 34 автомата, 133 винтовки, рота автоматчиков в количестве 50 человек, командир — ГУСЕВ.

К 24.00 15.07.44 силами роты автоматчиков, минроты. резерва выставлены заслоны в сторону ПЕРЕДЕЛЬСКОГО леса, к 3.00 16.07.44 3-я усиленная рота заняла исходное положение зап. МАРТЫНОВКА, в 4.30 началась обшая операция по ликвидации вышеуказанной "банды".

Закончив первичную проческу при повторной проческе в сторону МАРТЫНОВКА, получил данные от местных жителей о нахождении банды в хут. НОВОСОЛКИ в 11.00 16.07.44 силами 207 осб. рота автоматчиков ОББО в соответствии с поставленными задачами начали операцию в указанных хуторах, в результате кругового оцепления и блокирования отдельных дворов с клунями была задержана вышеуказанная "банда", оружие было изъято, личный состав отконвоирован к ПЕРЕДЕЛЬСКОМУ ЛЕСУ.

При разборе установлено, что этот отряд истребителей УНКВД Ровенской области, послан со спецзаданием, после чего оружие возвращено отряду, отряд был отпущен, мною взят командир истребительского взвода ЧУПРЫНСКИЙ Филипп, вследствие просроченного удостоверения, последний сдан в Дубенское РО НКВД.

Удостоверение прилагаю.

ВЫВОД:

1. Считаю, что в результате отсутствия ориентировки местными органами, последние принимают наличие спецгрупп как банды "УПА", ориентируя войсковые части для проведения чекистско-войсковых операций, что может привести к вооруженному столкновению и ненужным потерям.

2. Наличие спецгрупп в районах Ровенской области приводит к тому, что часть из них производит незаконное изъятие продовольствия и одежды (заявление местных жителей).

3. Желательно, чтобы органы НКВД более правдоподобно ориентировали войсковые части о наличии банд. Этим самым исключив бесцельное использование войск.

ЗАМ.КОМАНДИРА БРИГАДЫ
ПОДПОЛКОВНИК БРОМБЕРГ

Копия верна.
НАЧАЛЬНИК 1 ОТДЕЛЕНИЯ
СТ. ЛЕЙТЕНАНТ ИЛЬИЧЕВ

Копія. Машинопис.
БТУ: Ф. П. Потічного. — Спр. 2. — Арк. 83.

Донесення командира 17-ї стрілецької бригади полковника Новичихіна начальнику внутрішніх військ Українського округу про неузгодженість у використанні спецбойовок НКВС під виглядом УПА в Дубнівському районі Рівненської області

Після 16 липня 1944 року

Управление 17 стрелковой бригады
Внутренних войск НКВД
Украинского Округа
22 июля 1944 года № 1/092495
Действующая АРМИЯ

Сов. секретно
экз. № _____

НАЧАЛЬНИКУ ВНУТРЕННИХ ВОЙСК
НКВД УКРАИНСКОГО ОКРУГА
КОПИЯ:

НАЧАЛЬНИКУ ОБЛ НКВД
РОВЕНСКОЙ ОБЛАСТИ

По данным Начальника РО НКВД Дубенского района

14.07.44 года в ПЕРЕДЕЛЬСКОМ лесу (0020) скрывалась банда численностью 80 человек, возглавляемая тремя офицерами в советской форме, вооружены легкими пулеметами, автоматами, винтовками.

На основании полученных данных, мною 15.07.44 года для ликвидации "банды" в ПЕРЕДЕЛЬСКИЙ лес был выслан войсковой отряд от 207 осб и ОББО в составе 185 человек под руководством моего заместителя подполковника БРОМБЕРГ.

В результате операции 16.07.44 года установлено, что указанная Дубенским РО НКВД "банда" в действительности же является истребительным отрядом Ровенского Обл. НКВД, действующим под видом УПА с задачей ликвидации бандитских баз и СБ.

В результате принятых мер вооруженных столкновений между нашими войсками и истребительным отрядом не было.

Прошу указать Начальнику Облотдела НКВД Ровенской области на недопустимость подобных случаев в дальнейшем, так как не исключена возможность вооруженных столкновений и бесцельных жертв.

ПРИЛОЖЕНИЕ: доклад подполковника БРОМБЕРГ.

КОМАНДИР 17 СТР. БРИГАДЫ
ПОЛКОВНИК (НОВИЧИХИН)

НАЧАЛЬНИК ШТАБА БРИГАДЫ
МАЙОР (НАЗАРОВ)

отп. 3 экз. 1—2-й в адрес
3-й в дело № 002

Оригінал. Машинопис.
БТУ: Ф. П. Потічного. — Спр. 2. — Арк. 82.
На документі є помітка: "Вх. № 0023561". 25.7.44.

Донесення командування 18-го полку начальнику внутрішніх військ НКВС Українського округу генерал-майору Марченкові про каральну акцію винищувального батальону Золочівського райвідділу НКВС на село Колтів під виглядом УПА
31 серпня 1944 року
НКВД-СССР
КАРПАТСКИЙ ОКРУГ
30В. СЕКРЕТНО
Экз. № 27

внутренних войск
31 августа 1944 г.

№ 1/00465

гор. Броды, Львов. обл.

НАЧАЛЬНИКУ ВНУТРЕННИХ ВОЙСК НКВД УО
ГЕНЕРАЛ-МАЙОРУ ТОВ. МАРЧЕНКОВУ

Доношу, 18.00 30.8.44 г. через представителя Олесского РО НКВД и донесения командира 3-го эскадрона получил сведения, что бандгруппа численностью до 70 чел. 30.8.44 г. напала на Колтув (2060) вырезала население, обезоружила истребительный отряд Золочевского РО НКВД, и в 16.00 30.8.44 г. банда находится в движении на Сосов (2050); в 16.00 3-й эскадрон выступил на встречу банды в Сасув.

В 19.00 30.8.44 г. мной из Броды был выслан отряд под командованием моего заместителя майора СПИРИДОНОВА в составе 25 чел. на автомашине при двух танках с задачей: совместно с 3-м эскадром ликвидировать бандгруппу.

В 23.45 30.8.44 г. майор СПИРИДОНОВ по уточнении обстановки донес: истреб. отряд Золочевского РО НКВД до 70 чел. под командой начальника штаба этого отряда тов. ЯНУВА 30.8.44 г. на рассвете произвел нападение на Колтув под видом бандгруппы с целью выявить наличие в этом поселке банды, как будет реагировать население и выявить пособников банды из местного населения.

Для этой цели истреб. отряд забрал председателя и секретаря сел. рады, разоружил милицию и произвел стрельбу.

В период этих действий жители Колтув разбежались по другим селам и донесли в РО НКВД м. Олеско.

Когда вр. командир 3-го эскадрона лейтенант ПИКМАН потребовал объяснения почему они это делают, нач. штаба этого отряда т. ЯНУВ сообщил, что он "выполняет задание правительства".

Об этом случае было доложено начальнику штаба полковнику тов. БРАГИНУ, который находился в это время в полку, который приказал нач. штаба отряда ЯНУВА арестовать и с донесением направить к Вам.

Прошу доложить замнаркому о наказании виновных

КОМАНДИР ПОЛКА
ПОДПОЛКОВНИК (ЗАХАРЧЕНКО)
НАЧАЛЬНИК ШТАБА МАЙОР (РЯБУХИН)

Отп. 2 экз. 1 э. в адрес
2 э. в дело

Оригінал. Машинопис.

БТУ: Ф. П. Потічного. — Спр. 38. — Арк. 27.

Інформаційне повідомлення тимчасово виконуючого обов'язки начальника внутрішніх військ Українського округу полковника Прокоф'єва командирам з'єднань про ліквідацію відділом СБ спецбойки НКВС під виглядом УПА в Здолбунівському районі Рівненської області

7 вересня 1944 року

УПРАВЛЕНИЕ ВНУТРЕННИХ ВОЙСК
УКРАИНСКОГО ОКРУГА
7 сентября 1944 г. №001479

Сов. секретно
гор. Киев.

экз. № _____

КОМАНДИРАМ СОЕДИНЕНИЙ
ВВ НКВД УКР. ОКРУГА

ТОЛЬКО 9 од., 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24 и 25 стр., 18 кл
По данным Управления НКВД Ровенской области 31-го

августа 1944 года в с. Тайкуры Здолбуновского района бандой "СБ", переодетой в форму военнослужащих Красной Армии, уничтожена спецгруппа ОББ УНКВД в количестве 7 человек.

Бандитами у убитых забраны все документы, в том числе специальные удостоверения за № 625 от 25.8.44 год на имя ПИВОВАРЧУКА Александра Кириловича и за № 631 от 25.8.44 г. на имя ЛИС Василия Ивановича, в которых говорится, что предъявитель удостоверения является командиром истребительного взвода Управления НКВД Ровенской области и командируется в Здолбуновский район для выполнения спецзадания, для чего в его распоряжении находится 10 бойцов с полным вооружением. Срок удостоверения по 25 сентября.

В виду возможности использования бандитами забранных документов в своих преступных целях, с получением ориентируйте начальников гарнизонов в районах Вашей дислокации на предмет задержания указанных лиц.

**ВРИО НАЧАЛЬНИКА ВНУТРЕННИХ ВОЙСК
НКВД УКРАИНСКОГО ОКРУГА**

ПОЛКОВНИК (ПРОКОФЬЕВ).

Отп. 12 экз.

Оригінал. Машинопис.

БТУ: Ф. П. Потічного. — Спр. 3. — Арк. 63.

Спецповідомлення прокурора УРСР Р. Руденка про провокаційні дії представників радянської влади на Тернопільщині щодо оунівського підпілля

13 жовтня 1944 року

СЕКРЕТНО

Секретарю ЦК КП(б)У
тов. КОРОТЧЕНКО Д. С.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

27 августа с. г. в Глустенском районе Тарнопольской

области работники исполнительного комитета районного Совета депутатов трудящихся Бойко и Семкулей, приехав в село Садки указанного района, решили, по их объяснениям, проверить политическое настроение жителей села Садки.

Для этой цели они объявили себя бандеровцами, начали ходить ночью по домам и вести с крестьянами антисоветские разговоры.

Председатель сельсовета услышал, как группа Бойко вела антисоветские разговоры и, придя к выводу, что в селе находится группа бандитов, заявил об этом бывшим в то время в селе работникам НКВД.

Последние, не проверив действительной обстановки, решили вместе с председателем сельсовета ночью выйти из данного села.

При выходе из села они случайно натолкнулись на выставленный воинской частью караул, который принял двигающихся в темноте людей за бандитов и открыл по ним стрельбу. В перестрелке был тяжело ранен работник НКВД т. Пидкалюк.

Бойко и Семкулей прокурором Тарнопольской области привлечены к уголовной ответственности по ч. 2 ст. 54-10 УК УССР за провокационные действия.

Прокурор УССР
Государственный советник
юстиции 2 класса

Р. РУДЕНКО

№ 02-2491
13.10.1944 г.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 1006. — Арк. 81.

Донесення старшого оперуповноваженого управління НКВС Дрогобицької області Обухова та командира більшовицького партизанського загону Шубича начальнику УНКВС по Дрогобицькій області О.Сабурову про діяльність спецбоївки на чолі з Боярським під виглядом УПА

27 листопада 1944 року

Сов. секретно

Нач. УНКВД по Дрогобычской обл.

генерал-майору т. Сабурову

Спецсообщения

25 ноября при выезде из села Стеняво-Нижняя нами была организована ложная бандгруппа в количестве 16 человек под руководством Боярского — послана по маршруту Стеняво-Вишня, окраина Орива, Ямельница с задачей установить связи со станичными, через которых по возможности связаться и установить место нахождения бандгрупп. Группа, дойдя до Орива, связалась со связной гр. Мочело Прасковья, которая дала проводника на Ямельницу.

Придя в Ямельницу, группе удалось установить связных, а также станичного, руководитель группы Боярский вызвал станичного Ключик Степана на двор, представился четовым, и просил, чтобы он дошел до нашей сотни, последний согласился. Отойдя 50 метров, они обезоружили его, при нем находились граната и пистолет парабелум, последний нами арестован и отправлен Борислав. На предварительном допросе он показал о том, что он связан с военным под псевдонимом "Рен".

При аресте Ключик Степана, псевдо "Стевка", взято Мотто и пропагандистская литература.

25—26 ноября партизанским отрядом проведена частичная прочистка Орива одновременно полную прочистку произвести не удалось, так как село разбросано на протяжении 10 км.

При прочистке задержано 113 человека. После проверки арестовано членов УПА 4 человека.

27 ноября партизанским отрядом была проведена прочистка села Ямельница Сколевского района, в результате прочистки было задержано 36 человек, после проверки были выпущены, арестованных нет.

Во время операции было ранено два бандита, которых захватить не удалось из-за рельефа местности, последние были унесены бандитами в лес, нами захвачен бинокль, немецкий ранец с разными вещами, обмундирование и лошадь с седлом.

Завербовано в Стеняво-Вишня 3 человек., Ориве 1 человек.

28 отряд выезжает Урыч—Подгородцы. Остановка в Подгородцы.

Для связи со станичными и выявления бандгрупп выделяем группу в количестве 15 человек, которая пойдет под видом бандгруппы по пересеченной местности.

Ст. Оперуполномоченный ОББ УМКВД Д/О

лейтенант

Обухов.

Ком. Отряда "Им. Сталина"

Шубич.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 130. — Оп. 1.— Спр. 280.— Арк. 9, 10.

Рапорт майора Соколова генерал-майору Горшкову про діяльність організованої ним з колишніх націоналістів спецгрупи під виглядом УПА

3 січня 1945 року

Совершенно секретно

ГЕНЕРАЛ-МАЙОРУ ТОВАРИЦЮ ГОРШКОВУ

Организация спецгруппы ОББ УНКВД-ТО

происходила таким образом:

В марте месяце 1945 года по Козовскому, Бережанскому и Подгайскому районам проходила большая чекистско-войсковая подготовка, которая была направлена на Козовский район, где в селах Конюхи, Бышки, Выбудов и Ценюв, по

нашим данным, в этих селах должен был проходить межкраевой съезд "ОУН" — операцией рассчитывалось захватить руководителей ОУН, прибывших на съезд.

Под моим оперативным руководством на первый этап операции были [направлены] два батальона НКВД — это 221— 222 б-ны, которые охватывали села Конюхи и Выбудов — контролируя Ценюв — и мелкие хутора.

На второй этап операции моими участками были села Глинная — Плавучая Великая и Плавучая Малая, и опять таки мелкие хутора, окружающие эти села.

Когда операция была в самом разгаре, приехал ко мне на участки полковник т. САРАЕВ и дал поручение из задержанных бандитов организовать вооруженную группу, которая впоследствии будет работать под моим руководством под видом банды по районам Тернопольской области — численность этой группы должна быть до 60—70 человек, командиром этой группы т. САРАЕВ назначил б. нашего агента "Быстрого", который ранее был комендантом боевки "СБ" "окружного провода "СБ", ГЛИНСКОГО Николая — он работал у нас, был проверен, активно участвовал на операциях и был несколько раз ранен — его т. САРАЕВ привез и оставил в Козовском РО НКВД с поручением подбирать из задержанных людей в группу.

В селе Конюхи я только успел подобрать пять человек — это ЛЮЛЮК Петр — кл. "Гонта", комендант жандармерии куреня "Роман" Мелиш Иосиф, кл. "Мечь", боевик боевки "СБ", оба дымом выкурены были из краевки, БИТКОВСКИЙ Роман — кл. "Вася", боевик сотни "горлорезов", ЮЗОРЗЬ Георгий, кл. "Кох", доктор куреня "Романа", он добровольно явился, также с ним добровольно явился русский ВОРОБЬЕВ Николай — кл. "Воевода", он был назначен бандитами в местную боевку, убежал от них и сам отдельно скрывался от бандитов и от нас. Вот эти-то люди и были основой спецгруппы — их сразу же освободили, и

они с войсками пошли задерживать свои связи, вскрывать известные им краевки.

Например, доктор "Кох" показал лазарет, где он лечил раненых бандитов — была изъята большая аптека, две повозки медикаментов и задержан его санитар АНДРЮСЕНКО Михаил — кл. "Бурений", который тоже был зачислен в спецгруппу.

ЛЮЛЮК Петр — поймал господарчого села Конюхи, кл. "Крич", показал ряд краевок, из которых повидали до 30 человек бандитов.

МЕЛИШЬ — кл. "Мечь" — показал склад, из которого изъяли два ст[анковых] пулемета "Максим", два немецких "МГ" — 7000 патронов, 6 винтовок, 9 запасных стволов к пулеметам "МГ", много ракет, гранат. В общем каждый из них активно показывал то, что знает и что являлось как бы залогом того, что он порывает свою связь с бандитами и переходит к нам.

В процессе этой же операции в селе Глинка был задержан бандит "Муха", Дыдик Дмитрий, он в числе группы в 4 человека прорывался через наше оцепление, двое из них были убиты, один тяжело ранен. "Муха" расстрелял все патроны по нашим бойцам, двоих бойцов ранил — "Муха" хотел подорваться на гранате, но граната не взорвалась, и его захватили живым. Когда его привели ко мне, то он лег на землю и сказал "бейте, убивайте меня, я все равно Вам ничего не скажу". Он был болен чесоткой и был ранен в какой-то перестрелке с нашими войсками и рана еще не зажила.

Я ему сказал, что никто бить его не будет, а что он знает, так мы больше его сами знаем. Я дал ему возможность поговорить с ЛЮЛЮКОМ Петром и другими, которые уже работали в открытую с бойцами, разыскивая в селах сходы, магазины, бандитов — ЛЮЛЮКУ я сказал, чтобы он завербован "Муху" в группу.

Вечером "Муха" попросился сходить домой повидать родственников и кое-что узнать. Село было окружено плотным кольцом, уйти ему было некуда, поэтому я его и отпустил — он под утро вернулся и мне рассказал, что вся боевка села Глинна — 34 человека сидит в селе, попрятавшись в сгоревших, и он знает, где, кто скрывается и может их вытащить. Я ему дал автомат и взвод солдат, и "Муха" повел солдат ловить бандитов, к вечеру "Муха" со взводом задержал 33 бандита, у которых изъял 39 единиц оружия, из которых два ручных пулемета, остальные: винтовки, автоматы — пистолеты — из всей боевки села Глинной был не задержан один человек, который под день операции куда-то ушел. Вот из этих-то задержанных началась организация спецгруппы. "Муха" мне рекомендовал, кого брать в группу, и он мне советовал в группе иметь "Мельниковцев", которые никогда не сговоятся с "Бендеровцами", и все, что будут делать в группе "Бендеровцы", мне станет известным от "Мельниковцев", и наоборот, что будут делать "Мельниковцы", про них донесут "Бендеровцы". Используя этот совет, я в группу взял двух "Мельниковцев": Марка — кл. "Око", быв. повитовой пропагандист "Мельниковцев", и РАДЬ Семена, кл. "Степовый", боец боевки "Мельниковцев".

И действительно, эти двое "Мельниковцев" сыграли большую роль, [чтобы] удержать группу от распада, они оба агитировали людей не разбегаться и честно служить Советской власти, а мне сообщали все, что говорят между собой б[ывшие] бандиты.

Когда была закончена операция, из задержанных было подобрано 19 человек вместе с их командиром ГЛИНСКИМ Николаем, которому дали звание сотника, группа была разделена на три роя, т. е. отделения, — одним роем командовал "Муха", вторым роем МИКИТЮК Стефан — кл. "Железняк", и 3-м роем ЛЮЛЮК Петр — "Гонта",

оружие у всех было свое, мы только получили немного боеприпасов.

Первое время я не решался идти с группой на боевые операции, [так как] от агентуры поступали сведения, что почти все собираются бежать — я использовал группу таким образом: каждому члену группы я предложил написать письма знакомым им бандитам, чтобы те добровольно являлись к нам. Целую неделю они писали письма к своим знакомым, которые передавались через родных, и добровольно явилось 74 человека, большинство из них являлось с оружием. Среди этих 74 человек явился станичный 1-й станицы села Конюхи — ГОРОДЕЦКИЙ Петр, кл. "Дуб", он принес СВ, пистолет, 6 гранат и указал 9 кривок с хлебом, боеприпасами и оружием, кривки были нами же разрушены, мы взяли 14 тонн хлеба, 1000 патронов, два пулемета и 7 винтовок, 17 комплектов немецкого обмундирования, которое отдано было группе. Также ГОРОДЕЦКИЙ показал кривку в стене на Выбудовском хуторе, где скрывались 6 человек из повитовой боевки "СБ", старший этой группы был бандит "Грай". Чтобы проверить группу в бою, я решил [с] группой провести операцию по ликвидации группы "Арапа". Мы на заре неожиданно окружили хату, где был схрон, четверо бандитов были в хате, двое в схроне, которые были в хате, стали отстреливаться из пулемета и автоматов.

Мы их всех перебили, схрон забросали гранатами, где тоже убили двоих — хату сожгли, из спецгруппы был тяжело ранен боец КУЛЬЧИЦКИЙ Ростислав, кличка "Волк" — который после остался калекою, у него одна нога стала короче и кривая — т. САРАЕВ его после того, как он выздоровел, направил на работу паспортистом в Тарнополь, где он и работает до сего времени.

После этой операции весть о том, что бывшие бандиты активно бьют бывших товарищей, разлетелась по всему Ко-

зовскому району — "СБ" начало преследовать семьи бойцов спецгруппы, было необходимо вывести спецгруппу из Козовского района, так как боевики, боясь за свои семьи, приуныли и сведений от агентуры о намерении бежать поступали все более и более.

Об этом я поставил в известность т. САРАЕВА, который мне приказал группу вывести в Подгаецкий район и работать как войсковым разведчиком при 187 ОСБ УНКВД, который в этом районе проводил операции.

В Подгайский район группа пошла в числе 23-х человек. 12 человек из добровольно явившихся в группу были завербованы (список их имеется в Козовском РО НКВД) и с нашими заданиями отпущены в села (в числе этих отпущенных был агент "Годив", которого я себе взял на личную связь).

В Подгайском районе я связался [с] комбатом 187 капитаном МАКАРОВЫМ, который мне дал взвод автоматчиков, с которым мы и пошли в село Сюлко достать сведений для операции батальоном.

В село Сюлко мы как банда пришли ночью — и зашли прямо к председельскому, у которого спросили обстановку в селе, он нам сказал, что в селе спокойно, войск нет, приехал надрайонный проводник "Руслан" со своим почетом, где он находится в селе, он не знает, и пришла группа "СБ", командант повитового провода "СБ" — "Звирь", тоже находится в селе и сейчас один из группы "Звиря" проводит беседу с десятниками села в с/совете. Мы оставили председельского, отправились в здание с/совета, где действительно один бандит вместе со станичным этого села, кличка станичного "Крот", проводили беседу с 5-ю десятниками — МИКИТЮК и ГОРОДЕЦКИЙ вошли в с/совет к "Кроту" и пропагандисту "СБ" "Береза" сказали, что они из полевой жандармерии куреня "Резуна" [и] разыскивают своих дезертиров, и их арестовали для выяснения личности. "Береза"

начал на нас кричать, что мы срываем ему работу, повел нас к "Зверю", который, как он говорит, сидит в схроне вместе с "Русланом", мы подошли к схрону, и он вызвал "Звиря". Сам "Звирь" и "Руслан" сразу один за другим вышли из схрона, МИКИТЮК им пояснил, что он из полевой жандармерии и желает знать, нет ли среди его почета дезертиров из их куреня. Тут же недалеко от этого схрона был второй схрон, где сидел почет "Руслана" 6 человек.

Когда "Руслан" сказал, чтобы его почет по одному выходили из схрона, то я приказал связать станичного "Крота", "Березу", "Руслана" и "Звиря", а также вязать выходящих по одному бандитов. Уже рассветало, когда этих четырех схватили, то "Руслан", "Береза" и "Крот" вырвались, бросились бежать, их моментально убили, "Звиря" связали. Бандиты, которые в схроне выстрелов не слышали, все они 6 человек из схрона по одному вылезали и были перевязаны. Тогда мы взяли 4 автомата, 3 пистолета, 1 руч. пулемет, 2 СВН и 4 винтовки. Один из задержанных шести бандитов, кличка я его не помню, нам показал схрон, где сидел почет "Звиря", 5 человек, которые из схрона выйти отказались, мы их подушили дымом, и также он показал схрон в лесу, из которого вытащили всю обстановку рентгеновского кабинета, которую вывезли на шести повозках — "Звирь" ничего говорить не хотел, но эти шесть бандитов дали ценные сведения. По их данным 10 дней работали 2 батальона, в результате операции было убито 59 человек бандитов и человек 70, а может и больше, взято живыми. Сколько было изъято оружия, я сейчас не помню, помню, что пулеметов помимо того, что мы взяли 6 штук, один станковый "Максим".

Наблюдая за спецгруппой, я видел, что пешая группа очень неподвижна и может делать небольшие рейды — поэтому я посоветовался с командирами группы и решил достать лошадей и повозки, делать конную группу было нецелесообразно,

не все умели ездить верхом, да и седел трудно было достать. Когда батальоны занимались операцией, то мы пошли без прикрытия в село Яблунов Станиславской области, ночью мы вошли в село и спросили у предсельсовета, есть ли у него в селе лошади и повозки, оставленные каким— либо куренем. Тот нам ответил, что у него в селе есть 15 лошадей и 8 повозок, оставленных куренем "Сталь", он же "Резун". Этим лошадям и повозки мы забрали, предсельсовету выдали расписку, что лошади и повозки забраны куренем "Быстрого" и станичного села (клички его не помню), он стал с нами ругаться за лошадей, говоря, что он на нас пожалуется "Резуну", что мы забрали его лошадей, [тогда] мы забрали [его] с собой, убили его и бросили в колодезь. (После я читал записку "Быстрого", в которой он оправдывался перед "Резуном", что он никаких лошадей в селе Яблунов не брал.)

В этой же операции мне сообщил Нач. Коропецкого РО НКВД о том, что предсельсовета села Комарувка имеет тесную связь с местной боевкой "Трегуба" и ничего о появлении боевки "Трегуба" в селе не сообщает.

Взяв на прикрытия роту автоматчиков, я сделал рейд в это село Спецгруппой ночью мы вошли в село под видом банды, арестовали предсельсовета как СБ, обвинив его в том, что он выдал весь контингент Советской власти, он нас уверял, что он ненавидит Советскую власть и всегда помогает бандитам, назвал клички бандитов, с которыми он поддерживает связь. Мы делали вид, что его хотим повесить, но потом простили, дали ему 30 палок и ушли, а утром группа была в другом селе, я с ротой вошел в село и предсельсовета сам ко мне прибежал с жалобой на бандитов, он был страшно зол на бандитов и дал данные о месте нахождения банды "Трегуб", по его данным мы провели ротой операцию, боевка "Трегуба" была ликвидирована, 17 человек бандитов были убиты, "Трегуб" раненый утонул в р. Коропце — у бандитов

взяли 3 мадыарских ручных пулемета, около 20000 патронов и 11 бандитов взяли в плен — сколько было взято оружия помимо пулеметов, не помню.

Я описал довольно крупные операции, которые проводились по данным спецгруппы, но помимо этого группа снимала много связанных, станичных в Подгайском, Монастырском районе.

Через некоторое время был получен приказ т. САРАЕВА группу привезти в Чертков и передать ее ст. оперуполномоч. т. ОВЧАРЕНКО, а самому работать с войсками. Когда боевки узнали, что они идут в Чертков, то среди них пошли разговоры, что их в Черткове разоружат и отправят в лагерь.

По дороге от Подгаец до Черткова 6 человек из группы сбежали, 4 с оружием (впоследствии из них 3-х мы убили, двоих поймали, один еще скрывается).

В Черткове группу докомплектовали, в нее передали еще семь человек, в числе которых были б. комендант жандармерии куреня "Быстрого" ПОТАШНИК Григорий, кл. "Киндрат", заместитель сотник "Чара", "Сум", и вот с этой группой ОВЧАРЕНКО пошел в Мельниковский район.

В это время по переписке, в разное время захватываемой у бандитов, нам стало известно, что работа спецгрупп под видом банд бандитам известна. Эта расконспирация получилась потому, что почти все райотделы, преимущественно Ровенской области, организовали спецгруппы, которыми пытались действовать под видом банд. От убегающих обратно в банды боевиков спецгрупп бандиты УПА быстро узнали эту методику, ввели пароли по станичным, который передает пароль [в] села всем организованным людям в селе, и как только спецгруппа входила в село, не имея такого пароля, так ее сразу же обстреливают, и наша группа, работающая в Мельниковском районе, имела несколько перестрелок с бандитами, в то время когда она входила в села под видом бан-

ды. Тов. САРАЕВ дал мне указание снова принять группу и перестроить ее работу, в соответствии перемены тактики бандитов — он посоветовал взять тактику "СБ", т. е. перестроить работу группы под видом "СБ".

Когда я снова стал принимать группу, то увидел, что группа сильно разложилась, боевики стали воровать, ворованное продавать и пропивать, и спецгруппа стала иметь вид уголовной банды. Но все же это разложение имело и положительные стороны — на кражах и пьянках люди спаялись и желания бежать уже не было.

Я посоветовался с командирами спецгруппы, что не лучше ли будет нам изменить работу — не ходить по селам под видом банд, ища бандитов, а воровать из сел людей, стоящих на учете РО НКВД, как имеющих связь с бандитами, и их допрашивать под видом "СБ", обвиняя в сиксотстве — командиры это одобрили и сказали, что так работа пойдет и такая методика хороша еще тем, что бандиты никак не смогут уловить наших действий, им, чтобы отрафировать нашу работу по этому направлению — надо будет вовсе отказаться от "СБ".

Решили этот метод работы попробовать. Через начальника Мельниковского РО НКВД мы вызвали председельсовета села Ольховцы, по дороге из райцентра мы его захватили, завязали глаза (а "СБ" только так и делает), увезли его в Мельницу и там допросили как сиксота на чердаке, он нам рассказал, что в селе существует вооруженная группа юнаков, перечислил ее весь состав, вооружение, кроме этого, он указал людей членов ОУН, которые за него могут поручиться, что он никаких связей с НКВД не имел и не имеет. Рассказал, что знает схрон, где скрывается подрайонный проводник "СБ" "Явир". С этим же председателем мы отправились в село Ольховец, забрали "Явир", которому сказали, что мы из областного провода "СБ" и арестовываем его

за бездеятельность. Предсельсовета мы отпустили, а "Явира" увели с собой с завязанными глазами и допрашивали на чердаке. Он всячески перед оправдывался, доказывал, что он много работал, рассказывая, в каких убийствах он участвовал, в каких схронах сидят люди, которые за него поручатся. Все, что он нам рассказал, было записано, а мы сделали видимость облавы и "Явира" вместе с боевиком "Сокол", у которого были все записи допроса "Явира", захватили "бойцы" 22 батальона, который в этих местах проводил операцию.

"Явир" страшно был зол на "СБ", он все, что говорил на допросе "СБ", все подтвердил на допросе в войсках, [и] по его данным немедленно провели операцию в селе Ольховец. В результате которой полностью была задержана боевка юнаков вместе с их командиром, у них было изъято 1-й РП и 19 винтовок, 2 автомата, помимо этого было убито 9 человек бандитов куша "Матроса", которые в момент операции пришли в село Ольховец за продуктами.

В момент операции спецгруппой я хотел взять в с. Иване-Пусте подрайонную проводницу, но там столкнулись с бандитами куреня "Быстрого", с которыми вступили в перестрелку, из них мы убили 6 человек, в том числе отца жены "Явира", БАТЬКО "Махно". Жена "Явира", разведчица СБ "Тамара", была нами захвачена, но она кончила жизнь самоубийством — бросилась в колодец.

Из этой операции я видел, что новая методика в работе спецгруппы, а именно действовать под видом "СБ", дает положительные результаты, я начал перестраивать группу, зачинщика в грабежах ПЛОТСКОГО арестовали, в группе провели работу, что он арестован именно за грабежи — группу разделили на три отделения — одно отделение как бы группа захвата, два отделения прикрывают работу отделения захвата. Избрал двух следователей, которые вместе с

моим связным и кучером являлись в боевой обстановке моим резервом — с группы ГЛИНСКОГО Николая по согласованности с т. САРАЕВЫМ я сменил, он не мог как полагается держать дисциплину в группе, сам выпивал, что способствовало разложению в группе. Вместо его был назначен ПОТАШНИК Григорий — кл. "Киндрат".

Отделением захвата командовал "Муха", ДИДЫК Дмитрий, но он вскоре после перестройки группы на войсковой разведке был смертельно ранен в ногу и живот, от этих ран он умер в Козловской больнице.

На его место я назначил ГОРОДЕЦКОГО Петра, кличка "Дуб".

Вскоре после этой перестройки группа провела интересную работу в Бережанском районе, а именно:

Было поручение т. САРАЕВА мне с группой выехать в Бережанский район и там искать руководящие центры ОУН, так как по агентурным данным и официальным материалам руководство бандами УПА и подпольем ОУН исходило из Бережанского района.

В это время Бережанским РО была задержана связная — "Наталка", которая на допросе показала, что она связная областного проводника ОУН "Нестера", она пыталась убежать из КПЗ — пристрелила из пистолета милиционера, ее охраняющего, и, как видно из информации, фигура была интересная.

Я вместе с подполковником т. МАТВЕЕВЫМ выехали в Бережаны ее посмотреть. Когда мы приехали в Бережаны, то ее допрашивал сотрудник ОББ НКВД УССР подполковник КАГАНОВИЧ. Она так ставила свои показания, что по ним никаких оперативных мероприятий провести было нельзя. Ясно было, что она все врала, скрывая что-то крупное.

Я свое мнение сказал т. МАТВЕЕВУ, который со мною согласился, и мы решили ее взять в Чертков. На допросе в

Черткове она тоже существенного ничего не показала, [тогда] т. САРАЕВ мне приказал ее забрать в спецгруппу и взять с собой в Бережаны, найти возможности заставить ее признаться и реализовать данные, которые она нам даст при допросе.

Я решил с ней сделать так, по прибытии в Бережаны сделать видимость ее вербовки, дать ей задание убить "Нестера", [а] я был уверен, что она будет бежать, и в то время, когда она будет бежать от нас, задержать ее под видом "СБ" и допрашивать как сиксотку — другого с ней сделать было нельзя.

По дороге в Бережаны мы ее везли так, что она не видела всей группы, обращение с ней было хорошее, в Бережанах я оформил ее вербовку, дал задание убить "Нестера", дал ей пистолет с отломанным бойком и отправил выполнять задание.

Она указывала, что она встретится с боевиками "Нестера" в селе Бышки в одной хате, откуда боевики веля ее к "Нестеру" в лес, по договоренности с ком. 229 ОСБ село было окружено ротой.

ГОРОДЕЦКИЙ со своим отделением ждал ее в селе, ПОТАШНИК подвез ее к Бышкам и пустил в село. Как я предполагал, так оно получилось — "Наталка" побывала в хате несколько минут, вышла через заднюю дверь, спряталась в кукурузе, что все видели. ГОРОДЕЦКИЙ, который дал ей посидеть в кукурузе некоторое время, как бы случайно ее задержал, обнаружил у нее пистолет и сразу же объявил сиксоткой.

Та ему сказала, что она курьер центрального проводника ОУН — и ей необходимо как можно скорее с ним увидеться, так как она была арестована НКВД, просрочила два срока явки и у нее остался один срок, и если она его просрочит, то ей будет очень трудно связаться [со] своим проводником.

ГОРОДЕЦКИЙ ей говорил, что она все врет, он ей завязал глаза, привез ее в Бережаны, где в сарае ее уже допросили как "СБ"; [и] она рассказала, что она знает схрон в селе Августовка, в котором сидят охранники центрального проводника "Белого", с ними она встречается, и потом они ее ведут к "Белому", как раз через день подходил последний срок ее явки в этот схрон. ЛЮЛЮК, который допрашивал ее [и ее] показания записал, сказал, что поведет ее к проводнику, а привел ее ко мне. Она и мне подтвердила, что рассказывала ЛЮЛЮКУ. Мы сразу же с ротой бойцов выехали на операции в село Августовку, где в доме КОГУТА Петра — это квартира содержателя схрона центрального проводника, "Наталка" нам указала хорошо замаскированный схрон, в котором сидели два боевика "Белого" "Рыбак" и "Чад".

Мы разрыли схрон "Чада", [и его] удалось вытащить живым, "Рыбак" застрелился. В схроне мы обнаружили библиотеку, пишущую машинку, 7-м единиц оружия и много разных вещей, принадлежащих "Белому" и его охране.

"Чад" нам рассказал, что около Бережан недалеко от села Рай в схроне в двойной крыше должен быть "Белый", [и] мы немедленно выехали на машине комбата, но в этом схроне "Белого" не было, там был его адъютант "Артем" и окружная проводница ЛЕГЕТА — "Артем" застрелил ЛЕГЕТУ, поджег хату, хотел бежать, но я его подстрелил в ногу из винтовки и он был взят живым.

ЛЕГЕТА сгорела, в хате погорело много документов и большая сумма денег.

"Артем" ничего существенного на допросе не дал. По данным "Чада", которого я оставил в спецгруппе, мы вскрыли еще три схрона центрального провода ОУН — людей в них не задержали, но нашли станковый пулемет "Максима", много литературы, переписки.

Причем два схрона [находились] на территории Станиславской и Львовской областей.

Будучи у нас в спецгруппе, "Чад" мне рассказал, что в лесу недалеко от села Лесники, Бережанский район, он знает табор, где в определенное время (по средам) собираются большие командиры УПА.

Приурочив условное время, мы провели операцию ротой 229 ОСБ и спецгруппой, в результате которой были убиты командующий южной группой УПА "ГОРДИЕНО" и командующий северной группой УПА "ДОВБНЯ", задержан старший их охраны "Чабан", бывший комендант жандармерии куреня "Быстрого". "Чабан" также был оставлен в спецгруппе, он дал ценные данные, по которым целый месяц проводились операции УНКВД и спецгруппой.

После операции по данным "Чабана" я еще раз перестраивал группу, из группы исключил двух боевиков, проявляющих трусость.

Тов. САРАЕВ дал в группу б. окружного референта ОУН по финансам "Мирослава", который в группе играет роль проводника "СБ", он первый допрашивает задержанного "сиксота", своим видом и чистым галицийским выговором он у задержанного рассеивает всякие подозрения, что его допрашивает никто другой, а именно "СБ", следователем назначен "Чад", "Чабан" же охраняет задержанных и помогает "Чаду" в допросах.

Кроме роли проводника "СБ", "Мирослав" проводит читки наших газет с боевиками — настроение в группе в настоящее время хорошее, настроений побега <...> или ухода обратно в банды нет.

С снабжением — продуктами питания как людей, так и лошадей дело обстоит так. В каждом селе, расположенном вдалеке от шоссейной дороги, бандитами оставляется т. н.

организационный скот, свиньи, коровы, взятые бандитами при погромах семей "сиксотов", о существовании в селах такого скота знает каждый предсельсовета. Так мы заявляемся к такому предсельсовета, спрашиваем, есть ли организационный скот и какой, и он нам как бандитам дает сколько надо свиней, телят, за что ему даем расписку от имени какой-либо банды, действующей на этой территории. Так же и с хлебом, бандиты отдают на мельницы молоть хлеб, собранный ими у населения — мельник знает про этот организационный хлеб и также нам его отпускает под расписку от имени какой-либо действующей в этих районах банды.

Группа, действующая по районам Тернопольской области как контрольный виддил СБ, в своих действиях неуловима бандитам. Боевики группы, одетые в красноармейскую форму, останавливаются [в] селах близ райцентра, готовят схроны, где можно допрашивать и ночами, переодевшись в смешанную форму, выезжать на операции для захвата заранее намеченных объектов.

Командиры отделений спецгруппы имеют свою агентуру, т. н. информаторов "СБ", такая агентура нами вербуетя под видом СБ, как бы для наблюдения за поведением "виддилов" и кущей, а также за почетами проводников, мы для информаторов делаем видимость, что мы наблюдаем за проводниками, чтобы они не связались с ненадежными людьми.

Таким образом, от такой агентуры мы узнаем, где, какие "виддилы" проходили, в каких селах останавливались или остановились, также узнаем, где и куда проходили почеты проводников и где квартируют.

Существенным недостатком опергруппы является, что нет у нее постоянной войсковой группы (зимой целесообразно иметь конную группу, хотя бы человек 15—16). Бывает много случаев, когда группа сталкивается во время своей работы с бандитами, вступает с ними в перестрелку и получается,

что за перестрелкой проваливает свою работу, а преследовать и уничтожать банду, случайно попавшую, группе не представляется возможным, так как группа, все-таки, для войсковых операций малочисленна, она в своем составе на сегодняшний день имеет 27 человек при вооружении 5 ручных пулеметов, 22 автомата, [а] остальные винтовки, у пулеметчиков и командиров отделения пистолеты и у всех бойцов в достаточном количестве гранаты.

Для передвижения группа имеет пять парных повозок и двух связанных верховых лошадей.

3.1.1945 р.

г. Чертков

Майор (СОКОЛОВ)

Державний архів Російської Федерації: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 212, 223.

Опубл. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917— 1953. — Книга друга. — С. 435—447.

Доповідна генерал-майора Горшкова начальнику Головного управління НКВС СРСР генерал-лейтенанту Леонт'єву щодо клопотання про присвоєння майору Соколову звання Героя Радянського Союзу за керівництво спецгрупою Тернопільського УНКВС, створеної з колишніх націоналістів під виглядом УПА

28 січня 1945 року

Совершенно секретно
НАЧАЛЬНИКУ ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ
НКВД СССР ПО БОРЬБЕ С БАНДИТИЗМОМ
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТУ тов. ЛЕОНТЬЕВУ

Предоставляю докладную записку начальника отделения ОББ УНКВД по Тернопольской области майора т. Соколо-

ва об организации, формировании и методах работы спецгруппы, созданной из 6 бандитов.

За время работы в УНКВД тов. Соколов проявил исключительные образцы мужества, отваги и героизма. Весьма трудно учесть все операции, проведенные т. Соколовым. Однако, до сих пор он награжден только одним орденом.

Я сам лично, да и тов. Сараев также разделяет мое мнение, убежден в необходимости отметить работу т. Соколова.

Ходатайствую перед Вами о возбуждении вопроса о присвоении тов. Соколову звания Героя Советского Союза за борьбу с украинско-немецкими националистами.

Секретарь обкома КП(б)У тов. Компанец это предложение также поддерживает.

Начальник 1 Отдела ГУББ НКВД СССР
генерал-майор А. Горшков

ДА РФ: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 211.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 — 1953. — Книга друга. — С. 448.

Звернення начальника Головного управління по боротьбі з бандитизмом НКВС СРСР генерал-лейтенанта Леонтьєва до наркома внутрішніх справ УРСР Т. Строкача щодо представлення керівника спецбоївки НКВС, що діє під виглядом УПА, майора Соколова до звання Героя Радянського Союзу

Без дати

Совершенно секретно

НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УССР
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТУ ТОВ. СТРОКАЧ
гор. Киев

Генерал-майор тов. Горшков представил на мое имя докладную записку и рапорт о работе спецгруппы УНКВД

Тернопольской области, действующей под руководством начальника отделения ОББ УНКВД майора тов. Соколова.

В рапорте тов. Горшков просит за проявленные образцы мужества, отваги и героизма в борьбе с украинско-немецкими националистами возбудить ходатайство о присвоении звания Героя Советского Союза майору Соколову.

Прошу сообщить Ваше мнение по затронутому вопросу и в случае положительного решения — представить на тов. Соколова наградные материалы.

Начальник ГУ ББ НКВД СССР

генерал-лейтенант А. Леонтьев

ДА РФ: Ф. 9478. Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 209.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917—1953. — Книга друга. — С. 448, 449.

Клопотання генерал-лейтенанта Т. Строкача перед начальником Головного управління по боротьбі з бандитизмом НКВС СРСР генерал-лейтенантом Леонтьєвим про нагородження орденами колишніх оунівців, котрі відзначилися в боротьбі з націоналістичним підпіллям

10 березня 1945 року

Совершенно секретно

Из Ровно

Принято по "ВЧ"

НАЧАЛЬНИКУ ГУББ НКВД СССР КОМИССАРУ
ГОСБЕЗОПАСНОСТИ З РАНГА ТОВ. ЛЕОНТЬЄВУ

В ноябре 1944 года Ровенской межобл. группой НКВД УССР и УНКВД Вольнской области организована спецгруппа из бывших задержанных и добровольно явившихся к нам бандитов.

Командиром спецгруппы был назначен куренной УПА "Максим Ворон" — Власюк Петр Петрович, житель Оздзютинского района Вольнской области.

Перед спецгруппой "Максима Ворона" была поставлена задача: действуя под видом банд УПА, выявить места нахождения руководителей и главарей ОУН и УПА, захватывать их или физически уничтожить.

Для оперчеккистской работы группе были приданы 4 человека оперсостава НКВД. За время своих действий группой проведен ряд хороших операций по захвату и уничтожению подполья ОУН и УПА.

4 февраля с. г. группой "Максима Ворона" изъят шеф связи областного провода ОУН "Комар" — Кравчук Иосиф Михайлович, который после откровенных признаний был также включен в спецгруппу с задачей выхода на руководство областного и краевого проводов ОУН.

В ночь с 4 на 5 марта с. г. "Максим Ворон" с частью своей группы численностью 15 человек, при участии наших 4-х оперработников и шефа связи "КОМАР" вышли на операцию в х. Линюв Локачевского района Волинской области с задачей захвата районного проводника ОУН "Богдана". В момент прибытия спецгруппы на районный пункт связи "Богдана" на месте не оказалось. Находившийся на пункте связи связной "Богдана" принял нашу спецгруппу за своих и указал место нахождения "Богдана". При этом заявил, что к "Богдану" прибыли какие-то руководители из УПА. "Максим Ворон", не теряя времени, в сопровождении указанного связного направился на близлежащий хутор в дом, где располагался "Богдан" вместе с прибывшими руководителями УПА. При подходе к дому группу "Максима Ворона" остановили находившиеся там часовые и одновременно из дома вышли несколько бандитов, которые, имея наготове оружие, предложили "Максиму Ворону" сложить оружие. На отказ "Максима Ворона" выполнить это предложение неизвестная банда приняла меры захвата нашей группы, в результате чего завязался бой, в ходе которого

убито несколько бандитов, в числе которых "Максимом Вороном" и "Комаром" немедленно были опознаны:

1. "Карпович" — фамилия не установлена, происходит из Галиции, нач. штаба "УПА", он же первый заместитель командующего УПА "Клима Савура".

2. "Макаренко" — фамилия не установлена, быв. нач. штаба группы УПА "Дубового", в последнее время инспектор по войсковому обеспечению УПА, работал в штабе "Клима Савура".

3. "Твердый" — куренной врач.

4. "Тимош" — сотенный УПА.

5. "Черный" — связной районного проводника "Богдана".

6. "Ярема" — пропагандист куреня.

Захвачены трофеи:

автоматов	— 3
винтовок	— 2
гранат	— 10
пистолетов	— 5

боеприпасы и небольшое количество продуктов.

Потерь с нашей стороны нет.

8 марта с. г. трупы "Карпович" и "Макаренко" были доставлены г. Ровно для опознания.

В течение 8—10 марта с. г. оба трупа предъявлялись находящимся у нас под арестом б. бандитам, ранее лично знавшим "Карповича", "Макаренко". В результате труп "Карповича" (кроме "Максима Ворона" и "Комара") был опознан:

1. Бывш. командир[ом] сев.-западн. групп УПА "Рудым" — Стельмащук Юрием Александровичем.

2. Быв. нач. штаба Киевского генер. округа УПА — Басюк Евгением Михайловичем.

3. Бывшим инструктором школы подстаршин УПА — Пчелянским Василием Анисимовичем, хорошо знавшим "Карповича" по совместному пребыванию в "УПА".

Труп "Макаренко" также, кроме "Максима Ворона" и "Комара", опознан:

1. "Карым" — Гаскевич Владимир Ивановичем, б. инспектором снабжения группы "УПА" под командованием "Дубового", и бывшими бандитами: Шевчук Иваном Федоровичем и Борисюк Николаем Емельяновичем, ранее знавшими "Макаренко" по совместному пребыванию в УПА.

Подробное описание операции по уничтожению "Карповича", "Макаренко" и др. высылаю почтой.

Прошу Вашего разрешения на представление к правительственным наградам 11-ти человек, наиболее отличившихся в ходе указанной операции, а именно:

Орденом "Красное Знамя".

1. Власюк Петра Павловича,
2. Резника Льва Иосифовича — майора госбезопасности. Орденом "Отечественной войны I степени".
1. Дорошук Петра Николаевича — ст. лейтенанта милиции.
2. Черкасова Ивана Арсеньевича — мл. лейтенанта мил.
3. Ефимова Александра Ивановича — ст. лейтен. г/б. Орденом "Отечественной войны II степени".

1. Шевчук Ивана Федоровича,
2. Кравчук Иосифа Михайловича,
3. Вотьерчук Петра Степановича.

Орденом "Красная Звезда".

1. Борисюк Николая Емельяновича,
2. Макачук Степана Никитовича,
3. Мельник Ольгу Герасимовну.

Нач. Управления НКВД УССР по ББ

генерал-лейтенант Строкач

10 марта 1945 г.

Передал — Усенко

Принял Волченко

21 ч. 30 м. 11.3.45 г.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917—1953. — К., 1994. — Книга друга. — С. 466—468.

Виписка із спецповідомлення наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного про результати бойових операцій спецбойки НКВС під виглядом УПА, очолюваної колишніми націоналістами

29 березня 1945 року

Совершенно секретно

ВЫПИСКА ИЗ СПЕЦСООБЩЕНИЯ ПО "ВЧ тов. РЯСНОГО ВХ. № 474 от 15.3.45 г. О РЕЗУЛЬТАТАХ ОПЕРАЦИЙ СПЕЦГРУППЫ, ВОЗГЛАВЛЯЕМОЙ БЫВШИМ КУРЕННЫМ "МАКСИМОМ — "ВОРОН" И КРАВЧУК ИОСИФОМ МИХАЙЛОВИЧЕМ ПО КЛИЧКЕ "КОМАР"

4-го марта 1945 года спецгруппой УНКВД Вольнской области возглавляемой бывшим куренным УПА "Максимом" — "Вороном", был задержан шеф связи областного провода ОУН — Кравчук Иосиф Максимович по кличке — "Комар".

Кравчук после дачи откровенных показаний изъявил согласие оказать содействие в установлении и ликвидации руководства областного и краевого проводов ОУН, после чего был включен в состав специальной группы.

В ночь на 5 марта 1945 года Максим со своей группой численностью 15 чел., при участии "Комара" и 4-х оперативных работников НКВД в селе Линюв, Локачевского р-на, Вольнской области, пытались задержать районного проводника ОУН — "Богдана".

В пункте связи в селе Линюв "Максим" — "Ворон" установил, что "Богдан" находится на хуторе Линюв и что к нему прибыли представители главного командования УПА.

Связной "Богдана", взятый из пункта связи, посчитал спецгруппу за банду "УПА" и подвел ее к хутору где находился

"Богдан" и прибывшие к нему лица из командования "УПА".

При подходе к хутору спецгруппа оказалась окруженной охранной боевкой, которая предложила "Максиму" — "Воро-ну" сложить оружие.

В завязавшемся бою специальной группой убито 6 бойцов, которые после опознания "Максимом—Вороном" и "Кома-ром" оказались:

1. "Карпович" — начальник штаба УПА, первый заместитель командующего "УПА" "Клима Савура".
2. "Макаренко" — бывший начальник штаба группы УПА "Дубового", инспектор военной подготовки УПА, работник штаба "Клима Савура".
3. "Твердый" — куренной врач "УПА".
4. "Тимош" — сотенный УПА.
5. "Ярема" — политический воспитатель куреня.
6. "Черный" — связной УПА.

Захвачены трофеи: автоматов 3, винтовок 2, пистолетов 5, гранат 10, а также боеприпасы и оуновские документы.

Трупы "Карповича" и "Макаренко" доставили в г. Ровно, где были опознаны находившимися под стражей бывшим командующим Сев.-Западной группы УПА — Стельмащук Юрием, по кличке "Рудый", бывшим начальником штаба Киевского генерального округа УПА Бадюк, бывшим инспектором школ подстаршин "УПА" Пимянским, комбатантом группы УПА — "Дубового", "Карп..." и другими бандитами — "Карповича" и "Макаренко" по совместной работе в УПА.

Верно: Оперуполномоченный 2 отделения 1 отдела ГУББ НКВД СССР — капитан госбезопасности Ромов
29.3.45 года.

ДА РФ: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 25.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917—1953. — К., 1994. — Книга друга. — С. 452, 453.

Донесення заступника наркома внутрішніх справ УРСР Т. Строкача начальнику Головного управління по боротьбі з бандитизмом комісару держбезпеки 3 рангу Леонтьєву про ліквідацію за участю спецбійки "Орла" керівних кадрів ОУН— УПА

31 березня 1945 року

Совершенно секретно

Принято по "ВЧ"

Начальнику ГУББ НКВД СССР

комиссару госбезопасности 3 ранга тов. Леонтьеву

Для Наркома Внутренних Дел УССР тов. Рясного

В декабре 1944 года Ровенской межобластной опергруппой НКВД УССР на территорию Тернопольской области направлен агент "Остап" с задачей внедриться в южный краевой провод ОУН и установить место расположения центрального провода ОУН.

20 марта с. г. "Остап" впервые прибыл на явку и сообщил, что на территории Козевского района Тернопольской области находится южный краевой провод ОУН.

По данным "Остапа" с выездом на место 27 марта с. г. организована и начата чекистско-войсковая операция с целью захвата или уничтожения указанных выше проводников.

Для проведения операции привлечены оперативный состав Наркомата, войска 18 и 25 бригад и одна спецгруппа, состоящая из бывших бандитов под командованием "Орла". В результате операции 28.3.45 г. при попытке захвата в бою был убит основной проводник южного краевого провода ОУН "Борис" и захвачен живым раненый личный адъютант "Бориса" Мовку Александр Афанасьевич, житель Вербского района Ровенской области.

Кроме того, в течение 27—28—29 марта во время указанной операции убито — 65 бандитов

захвачено — 244 "-

"- — 22 связных

задержано 131 бандпособник и 127 уклоняющихся от призыва. Явилось с повинной 105 человек.

Среди убитых опознаны — надрайонный проводник ОУН "Слух" и пять районного масштаба бандглаварей.

Захвачены трофеи: вооружение, боеприпасы, радиостанция, оперативные документы и фотоснимки.

Операции продолжается. Результаты донесу дополнительно.

Зам. наркома внутренних дел УССР генерал-лейтенант
Строкач

Передал — Плешинтер

Принял — Еремин

31.3.45 г.

3.35.

ДА РФ: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 105, 106.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 — 1953. — К., 1994. — Книга друга. — С. 454, 455.

Донесения заступника начальника управления НКВС УРСР по боротьбі з бандитизмом капітана Винниченка начальнику Головного управління НКВС СРСР генерал-лейтенанту Леонтьеву про діяльність під виглядом УПА спецгрупи НКВС з колишніх націоналістів на чолі з колишнім курінним Левочком

26 квітня 1945 року

Совершенно секретно

Начальнику главного управления НКВД СССР
по ББ комиссару государственной безопасности 3 ранга
тов. Леонтьеву
г. Москва

На Ваш № 35/1/190 — от 21.3.45 г.

Сообщаю, что бывший куренной УПА Левочко Василий

Васильевич, по кличке "Юрченко", в настоящее время используется Управлением Погранвойск НКВД Украинского округа в качестве старшего группы агентов — боевиков под псевдонимом "Соколенко".

Последний показал себя на этой работе исключительно с положительной стороны, он привлекался и привлекается погранвойсками в участии ряда агентурно-оперативных комбинаций по разгрому оуновского подполья и банд УПА.

Так, например, в конце января м-ца с. г., по данным агента "Соколенко" и других источников 2-го погранотряда, стало известно о месте пребывания за пограничной линией командования штаба 2-го военного округа УПА — "Буг", в лице: заместителя командующего "Орест", начальника разведки "ОРАС", интенданта "Шершин", политического руководителя "Ватюга", коменданта военно-полевой жандармерии "Ворона", начальника штаба округа "Янко", окружного проводника "Жен" (он же "Кучер", он же "Полевой", он же "Старый"), референта политической пропаганды "Ярополк", интенданта "Кумыш", оргмобреферента "Русич", шефа связи провода ОУН, а также о дислокации главного пункта связи военного округа, во главе с шефом связи "Лысым" и сотни УПА под командованием "Ягода" (он же "Черный").

На основании этих данных, по указанию Народного Комиссара Внутренних дел УССР — комиссара государственной безопасности 3-го ранга товарища Рясного, в период с 7 по 21 февраля с. г. за пограничной линией была проведена операция по ликвидации руководящего состава штаба 2-го военного округа УПА "Буг", сотни УПА "Ягода" и Холмского окружного провода УОН.

Проведению мероприятий войскового порядка в этой операции предшествовала организация агентурно-оперативной

комбинации, осуществленной при непосредственном участии агента "Соколенко".

Была создана группа боевиков в составе 19 человек под командованием "Соколенко", в которую входили: 10 агентов — боевиков 2-го погранотряда, группа боевиков НКВД и радист НКВД с рацией.

В начале февраля с. г. группа после соответствующей подготовки была переброшена за погранлинию с легендой: "Именоваться себя группой командиров УПА — "Восток", состоящей из 2-х командиров УПА — "Восток", одного поручика, коменданта боевки, радиста, боевки группы, состоящей из 3-х роев.

Агент "Соколенко" по легенде являлся сопровождающим группу "Восток", которая якобы передвигается в Карпаты.

Задание, полученное группой от погранвойск, в основном сводилось к следующему:

После перехода погранлинии агент "Соколенко" как сопровождающий группу командиров УПА "Восток" и как лицо, известное среди оуновского подполья и банд УПА (бывш. куренной УПА), через известных ему связных ОУН связывается с отдельными руководящими работниками штаба 2-го военного округа УПА — "БУГ", сотни УПА "Ягода" и Холмского окружного провода ОУН, выясняет у них обстановку (местонахождение штаба, банд УПА и т. д.) и в зависимости от последней проводит те или иные мероприятия, вплоть до ликвидации отдельных лиц.

Предлогом для этих встреч была изложенная выше легенда, благодаря которой перед руководством штаба 2-го военного округа УПА "БУГ" и другими лицами агент "Соколенко" имел возможность поставить ряд вопросов такого характера, как необходимость выяснения новых установок оуновского подполья, получения продуктов для группы бандитов УПА "Восток" и сопровождавшей их боевки.

Выполняя данное задание, агент "Соколенко" в первую очередь установил место пребывания сотни УПА под командованием Ягода, но от встречи с ней уклонился, так как самого "Ягода" с сотней в то время не было. Тогда "Соколенко" организовал встречу с комендантом "СБ" окружного провода "Юрко", в беседе с которым выяснил ряд ценных данных об обстановке и условился на встречу на другой день, имея в виду во время ее приступить к ликвидации окружного провода ОУН.

Этот план осуществить не удалось, так как в группе "Соколенко" произошла измена. 2 человека из числа агентов — боевиков перешли в окружной СБ и это обстоятельство вынудило погранвойска приступить к проведению войсковой операции силами 2-го погранотряда.

Группа агентов-боевиков под командованием "Соколенко" принимала непосредственное участие в этой операции и добытые самим "Соколенко" данные об обстановке в значительной степени способствовали успеху ее проведения.

В результате этой операции, проводимой с 7 по 21.2.1945 года, с территории Польши:

Выведено и арестовано	—	140 чел.
Захвачено	—	182 "-
Задержано	—	184 "-
Добровольно явилось	—	5 "-
Убито	—	60 "-
ВСЕГО	—	571 чел.

Среди арестованных, задержанных, захваченных и добровольно явившихся было опознано и разоблачено следствием лиц руководящего состава ОУН-УПА — 107 человек, в числе которых находились: член окружного провода ОУН, он же инструктор политучебы округа "Битько", он же "Лощман", руководительница райпровода ОУН по женской сетке

"Одарка", центральная связная Холмского окружного провода ОУН — "Вира", зам. командира окружной разведки УПА "Гай", комендант военно-полевой жандармерии УПА, инспектор по кавалерии штаба УПА 2-го округа — бывший подполковник петлюровской армии, окружной инспектор по подготовке кадров УПА и ряда других лиц (см. наше сообщение № 374/оп — от 4 марта 1945 года).

При проведении следствия по делам ликвидированных участников ОУН-УПА широко были использованы данные агента "Соколенко", которым были опознаны ряд обвиняемых, пытавшихся скрыть свою антисоветскую деятельность, что в значительной степени способствовало их разоблачению.

Следствие дало возможность добыть весьма ценные данные о еще действующем оуновском подполье, в результате чего нами намечено ряд агентурно-оперативных мероприятий, которые будут проведены в ближайшее время.

"Соколенко" в настоящее время, находясь в числе агентов-боевиков 2-го погранотряда, с успехом используется как агент-разведчик и боевик, участвуя в операциях по выводу из закордона отдельных членов оуновского подполья и банд УПА и [в] других агентурно-оперативных мероприятиях.

Оуновское подполье, мстя агенту "Соколенко" за его работу в нашу пользу, убило его родного и двоюродного брата.

При участии "Соколенко" нами трупы этих братьев найдены, перевезены на нашу сторону и были организованы их похороны.

Участники убийства братьев агента "Соколенко" последним были установлены в селе Хоробув (Польша), задержаны и выведены к нам.

Еще до убийства братьев, по личной просьбе "Соколенко", в целях безопасности нами была вывезена семья "Соколенко"

и поселена в городе Сокаль, где она проживает и в настоящее время, будучи соответствующим образом обеспечена.

И. о. Зам. нач. Управления НКВД УССР по ББ
капитан госбезопасности Винниченко

26 апреля 1945 г. № 736/оп

г. Львов

ДА РФ: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 34 — 38.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917—1953. — К., 1994. — Книга друга. — С. 455—459.

Довідка відповідального працівника НКВС УРСР Задої про використання каральними органами колишніх оунівців у боротьбі проти українського націоналістичного підпілля

26 квітня 1945 року

Совершенно секретно

СПРАВКА

Явившиеся с повинной бандиты призывного возраста после их опроса о бандах, ОУНовском подполье направляются в военкоматы для направления в Красную Армию, лица непризывного возраста, после соответствующей их политической обработки, направляются по месту жительства со взятием на оперативный учет в РО НКВД.

Из числа явившихся с повинной бандитов созданы боевые группы, а лица, которые явились в органы НКВД и о их явке к нам неизвестно их окружению, — вербуются в качестве агентов.

Имеют место случаи, когда явившиеся с повинной бандиты при допросах ведут себя не искренно, — подвергаются аресту. Количество арестованных по памяти указать не могу.

Явившийся с повинной командный состав УПА и руково-

дший состав ОУН обязательно используется органами НКВД для разложенческой работы среди бандитов и националистически настроенного населения в форме их выступления в селах на собраниях крестьян, распространения их заявлений в органы НКВД и призывов к бандам последовать их примеру.

Часть руководящих лиц из ОУНовского подполья и УПА нами используется на боевой работе по борьбе с бандитизмом, например: куренной командир "Юрченко", сотник "Дон", командант района СБ "Тигр", пропагандист ОУН "Остап" и ряд других.

Задоа

26.4.45 г.

ДА РФ: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 206.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917—1953. — Книга друга. — С. 459, 460.

Доповідна наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії про діяльність спецгруп під виглядом УПА

26 липня 1945 року

Цілкоа таємно

Наркому внутрішніх справ СРСР Л. Берії

26.07.1945 р. № 8/156451

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ТА РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ СПЕЦІАЛЬНИХ ГРУП ДЛЯ БОРОТЬБИ З ОУНІВСЬКИМ БАНДИТИЗМОМ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ

У зв'язку з організованим поступовим розгромом банд УПА і ліквідацією політичної мережі ОУН у поєднанні з партійно-політичною роботою у західних областях України з початком весни 1944 р. помітно посилюється явка з повинною

в органи НКВС бандитів УПА, оунівських підпільників та тих, що ухилялися від служби в Червоній Армії.

Беручи до уваги, що частина тих, що з'явилися з повинною, має широкі зв'язки з керівниками оунівського підпілля і УПА, а також добре ознайомена з конспіративними порядками анти-советського підпілля, частину цих людей ми почали використовувати спочатку як окремих агентів — бойовиків, а пізніше — у бойових групах особливого призначення, названих нами спеціальними групами. Агенти-бойовики отримували завдання проникати в оунівське підпілля або в банди УПА для захоплення або фізичного знищення керівників ОУН-УПА.

У тих випадках, коли агент-бойовик, який влився в банду або підпілля ОУН, — не мав можливості фізичного знищення або захоплення керівника-ватажка, у його завданні була компрометація ватажка банди або місцевого підпілля для посилення та активізації внутрішнього розкладу банди або місцевої організації ОУН.

Створені при оперативних групах НКВС УРСР, при УНКВС, при РВ НКВС спеціальні групи мали такі завдання:

- 1) Захоплення або фізичне знищення керівних центрів або ватажків ОУН-УПА.
- 2) Знищення дрібних банд УПА і місцевих боївків ОУН і СБ.
- 3) Підведення банд УПА під оперативний удар органів та військ НКВС.
- 4) Знищення системи живого зв'язку ОУН-УПА через розгром зв'язку, знищення або захоплення зв'язкових і шэфів зв'язку.
- 5) Збирання необхідних розвідувальних відомостей перед проведенням великих чекістсько — військових операцій.
- 6) Виявлення і знищення складів-кривок ОУН-УПА. Спецгрупи, як звичайно, складалися з тих бандитів ОУН-УПА, які з'явилися з повинною. Командував спецгрупою один із колишніх ватажків банд УПА, оперативне керівництво спецгрупою очолював влитий до її складу оперативний працівник НКВД.

У зв'язку з тим, що комплектування спецгруп проводилося за принципом підбору агентів-бойовиків, які були перевірені на виконанні завдань ліквідації оунівського бандитизму (у тому числі вбивств населення, яке співчувало ОУН-УПА. — І. Б.), — з боку учасників спецгруп за весь час їх існування не було ні одного випадку зради.

У Рівненській та Волинській областях до складу спеціальних груп вливались також колишні партизани-ковпаківці, добре обізнані з місцевими умовами, які мали великий досвід боротьби з оунівським бандитизмом. За своїм зовнішнім виглядом і озброєнням, знаннями місцевих побутових особливостей, мови і конспіративним способом дій особовий склад спеціальних груп нічим не відрізнявся від бандитів УПА, що вводило в оману апарат живого зв'язку та ватажків УПА й оунівського підпілля, давало можливість учасникам спецгруп вступати з ними в безпосередні контакти.

У багатьох випадках дії спецгруп ми тісно узгоджували з діями агентів-внутрішників, які проникали в банди УПА або оунівське підпілля.

У випадках загрози розшифровки або неможливості здійснення захоплення зазначених за планом ватажків ОУН-УПА учасники спецгруп знищують останніх, до того ж у багатьох випадках створюють таке враження в оунівському середовищі і серед населення, що знищення керівників ОУН-УПА проведено бандитами СБ.

До складу кожної спецгрупи входить від 3-х до 50-ти і більше осіб, залежно від легенди і завдання, які являють собою особливий "почет" вигаданого бандитського керівника, або один із відділів УПА.

Спецгрупи відігравали й відіграють значну роль у справі ліквідації оунівського бандитизму в західних областях УРСР.

Станом на 20 червня 1945 року всього в західних областях

України діє 156 спецгруп із загальною кількістю учасників у них 1783 особи. (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Назва області	Кількість загальна	У них	Примітки
Чернівецька	25	106	Станом на
Львівська	26	219	"- 20/06-45
Станіславська	11	70	"- 20/05-45
Дрогобицька	10	52	"- 20/06-45
Тернопільська	2	34	"- 15/06-45
Рівненська	49	905	"- 20/04-45
Волинська	33	397	"- 20/06-45
Усього:	156	1783+1	гр. чис. 25 осіб

Унаслідок оперативної діяльності спецгруп знищено та захоплено живими бандитів УПА і ОУН-ких підпільників (Таблиця 2).

Таблиця 2.

Назва області	Вбито				Захоплено живими		Всього	
	бандитів	членів ОУН	Всього бандитів	членів ОУН	Ухилані від сл. у Черв. арм.	банд-посібників		
Чернівецька	62	—	62	126	—	—	72	198
Львівська	24	—	24	40	—	298	—	69
Станіславська	30	4	34	93	56	—	—	149
Дрогобицька	47	5	52	3	—	—	—	3
Тернопільська	18	—	18	31	—	—	—	31
Рівненська	1604	—	1604	614	—	463	139	1216
Волинська	173	13	186	235	37	75	—	347
Всього	1958	22	1980	1142	93	639	211	2013

За цей час захоплено трофеїв:

станкових кулеметів — 1; ручних кулеметів — 31; автоматів — 172; гвинтівок — 439; пістолетів — 79; гранат — 216; патронів — 38030; мін — 34; радіостанцій — 1; копей — 72.

Убиті ватажки ОУН-УПА:

- заступник командувача УПА "Клима Савура" — полковник Охрімович — 04.03.45 р.

- начальник штабу "Дубового" — "Макаренко".
- заступник Волинського обласного коменданта СБ — "Кук" — 25.01.1945 р.

Захоплені спецгрупами ватажки ОУН-УПА:

- член Волинського обласного проводу "Степан" — 15.12.1944 р.
- шеф зв'язку обласного проводу ОУН "Комар" — 02.02.1945 р.
- районний комендант "СБ" — "Василько" — 25.01.1945 р.

У зв'язку з тим, що керівникам ОУН-УПА стало відомо про існування спецгруп та виконувани ними завдання, — за останній час створення нових спецгруп припинено; наявні спецгрупи переформовані у великі і діють вкрай обережно, оскільки просування по зв'язках ОУН-УПА стало більш важке, а настороженість бандитів настільки сильна, що навіть у справді оунівських бандах вони підозрівають таємні спецгрупи.

Наркком внутрішніх справ НКВД УССР Рясний

ДА РФ.: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 400. — Арк. 81—97.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917— 1953. — Книга друга. — С. 460—464.

Переклад українською І. Біласа.

Характеристика заступника начальника управління по боротьбі з бандитизмом НКВС УРСР підполковника Задой на колишнього сотенного УПА "Дона", котрий став співпрацювати з каральними органами

5 серпня 1945 року

**ХАРАКТЕРИСТИКА НА БЫВШЕГО
СОТЕННОГО УПА ПО КЛИЧКЕ "ДОН"**

Дарабан Михаил, 1913 года рождения, уроженец

с. Билик, Раховского района, Закарпатской Украины, украинец, женат, житель с. Влюдники, Галицкого района, Станиславской области. В УПА занимал положения командира резервной сотни, по кличке "Дон".

24 декабря 1944 год был задержан в с. Влюдники у родственников жены.

После задержания "Дон" дал показания об известных ему продовольственных складах УПА.

"Дон" использовался как проводник-наводчик по вскрытию этих складов. По его данным было вскрыто 3 склада, из которых изъято несколько тонн разного продовольствия.

В селе Влюдники по указанию "Дона" обнаружена и изъята в схроне верховая лошадь с седлом, принадлежащая повитовому проводнику ОУН "Довбушу".

После проведения операции "Дон" как агитатор выступал на собраниях перед населением, призывая оуновских бандитов прекратить бесцельную борьбу с Советской властью, а также было опубликовано обращение "Дона" к участникам ОУН и УПА в областной газете "Прикарпатская правда".

Текст выступления "Дона" на митингах и обращение, опубликованное в газете в переводе на русский язык, выслано Вам при н/ре 267/оп от 15.2. с. г.

"Дон" расконспирирован перед оуновским подпольем и в качестве агента использовать [его] не представилось возможным.

В настоящее время "Дон" влит в спецгруппу УНКВД как боевик.

Нами поручено начальнику ОББ разработать задание и

легенду для "Дона" для направления его по н/заданию в Закарпатскую Украину.

Заместитель начальника УББ НКВД УССР
подполковник Задоя

5 августа 1945 года.

ДА РФ: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 203, 204.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917—1953. — Книга друга. — С. 464, 465.

Довідка секретаря Дрогобицького обкому КП(б)У С. Олексенка про використання спецбойовок НКВС під виглядом УПА в боротьбі проти українського національно-визвольного руху

31 грудня 1945 року

СПРАВКА

О ХОДЕ БОРЬБЫ С БАНДИТИЗМОМ ПО РАЙОНАМ ДРОГОБЫЧСКОЙ ОБЛАСТИ

В декабре месяце Облотдел НКВД провел интересную комбинацию с одной спецбоевкой из бывших бандитов. Пустили на них боевку СБ совместно с работниками отдела ББ Управления и получился неплохой результат.

В Обл. НКВД поступили данные от агента ОББ "СОКОЛОВСКОЙ" об активизации оуновских элементов на территории Стрыйского района, где проходит основная линия связи к руководству областного провода ОУН, находящемуся в горных массивах на стыке 3-х районов: Стрыйского, Сколевского Дрогобычской области и Болеховского, Станиславской области.

Одновременно были получены данные, что местные оуновцы ожидают прибытия на территорию Стрыйского района специальной боевки СБ вышестоящей инстанции ОУН для

проведения расправ с "сексотами" и местным населением, лояльно относящимся к мероприятиям Советской власти, в частности к лицам, изъявившим желание вступить в организуемые истребительные батальоны.

Эти данные были перекрыты другими агентурными источниками и показаниями задержанных участников ОУН-УПА.

Так, например: задержанный 24 ноября 1945 года активный участник банды УПА — бывший адъютант Стрыйского окружного проводника ОУН "МОРСКОГО" — СКРУТ Остап Остапович по псевдониму "ЛИМОНКА" подтвердил, что особо пораженными оуновским подпольем на Стрыйщине являются села: Добрияны, Заплатино, хутора Дуброва и Глинки, где скрываются надрайонный руководитель СБ "НУМЕР", его заместитель "НОЙ", руководитель СБ по г. Стрый "СКАЛИЧАН", работник надрайонного провода ОУН "МОГИЛА" и ряд других.

Для проведения операции по ликвидации этой группы работников и выхода на областное руководство ОУН 7-го декабря 1945 года в Стрыйский район была направлена спецгруппа УНКВД под легендой ожидаемой спецбоевки СБ вышестоящей инстанции ОУН во главе с начальником 1-го отделения ОББ — ст. лейтенантом тов. ДУМСКИМ и группа бойцов 145 полка вв/НКВД в количестве 15 человек, под общим руководством Зам. Нач. ОББ капитана тов. ВАЙСБЕРГА.

Мы располагали данными, что жена одного из активных участников оуновского подполья на Стрыйщине "БОЙТУРА" арестована и содержится в КПЗ ГО НКВД.

Учитывая, что "БОЙТУР" представлял для нас оперативный интерес, так как его брат работает в областном проводе, была разработана и проведена следующая комбинация:

Ст. следователь ОББ УНКВД — мл. лейтенант тов. ЛЕОНКО, вызвав на допрос жену "БОЙТУРА" — МАЗЯК Ирину — б. станичную с. Добрияны, повел с ней беседу та-

ким образом, что дал ей понять о возможности ее выкупа из тюрьмы. МАЗЯК, расположившись к ЛЕОНКО, рассказала ему о своей любви к мужу и, поверив в возможность ее выкупа, сама предложила написать записку своему мужу с предложением о выкупе. Тут же ею была написана записка следующего содержания:

"Здравствуй, Петрик!

Дело есть такое, что мне необходимо помочь материально и это приготовь, ибо есть возможность выйти. Сделай умело так, чтобы никто не знал, что я за деньги выкупилась. Ты должен в четверг быть на базаре после 4-х часов. Возьми 15 тысяч, но когда будешь идти на базар, никому не говори, ибо об этом только знаешь ты, я и тот мужчина, что с тобой будет на базаре разговаривать. Он будет в желтых сапогах, в черной шапке и тулупе без погон. Ты должен быть сам, не бойся, так как он идет на это также подвергаясь опасности, а то я не выйду на волю. Для опознания он будет иметь левую руку забинтованную и ты подойдешь к нему и скажешь: "Хорошая зима", на это он тебе ответит; "Да, очень хорошая, но снега мало" и после первых слов с тобой, он закурит папиросу, а дальше все тебе расскажет.

Желаю тебе всего хорошего! Твоя Ирина".

Эта записка через родственницу МАЗЯК была передана "БОЙТУРУ" из КПЗ во время передачи продуктов.

8 декабря 1945 года спецгруппа в пешем порядке через поле тыльной стороны зашла в село Добрияны и, оставив прикрытие в количестве 10 бойцов на окраине села, направила 5 участников спецгруппы для негласного изъятия активного оуновца по псевдониму "БОЙТУР", по фамилии ДАНИЛКИВ Петра Михайловича, 1920 года рождения, уроженец и житель села Добрияны Стрыйского района, брата члена областного провода ОУН "ШИНКАРЯ".

Зайдя в хату, где по агентурным данным скрывался "БОЙ-

ТУР", участники спецгруппы "ШУМНЫЙ" и "ЯРЕНКО", выдав себя за спецкурьеров от районного провода СБ Стрыйского района "РОМКО", попросили хозяйку дома позвать друга "БОЙТУРА".

Хозяйка дома, убедившись, что "ШУМНЫЙ" и "ЯРЕНКО" свои хлопцы, приветливо приняла их, предложив питание и ночлег, однако "ШУМНЫЙ", ссылаясь на срочное дело к "БОЙТУРУ", поторопил ее. В это время остальные участники спецгруппы незаметно окружили дом. Хозяйка дома пошла через село вместе с участником спецгруппы "ЯРЕНКО" в другую хату, где, постучав в окно, вызвала "БОЙТУРА", сообщив ему, что в село прибыли "наши хлопцы" от "РОМКО".

"БОЙТУР", выйдя на улицу и, убедившись, что внешний вид и разговорная речь пришельцев вполне соответствует участникам УПА, смело направился за "ЯРЕНКО" и вошел в дом, где его ожидал "ШУМНЫЙ".

"ШУМНЫЙ" побеседовав с "БОЙТУРОМ", попросил его выйти на улицу, так как к нему есть очень важное дело от "РОМКО".

Как только "БОЙТУР" вышел на улицу, его окружили остальные участники спецгруппы и объявили ему, что он задержан боевкой СБ, затем связали ему руки, надели на голову мешок.

Интересно отметить, что "БОЙТУР" тут расплакался горькими слезами, заявляя: "...сексоты будут жить и смеяться, а честных националистов арестовывают. Я и Украина — это одно целое, неразрывно связанное между собой. Вы, очевидно, ошиблись и скоро убедитесь в этом".

Далее, оставив одного человека охранять "БОЙТУРА", спецгруппа направилась к дому связной областного провода ОУН по псевдониму "ЛАРИСА".

Ее самой дома не оказалось, но там был обнаружен и за-

держан бывший содержатель конспиративной квартиры ОУН; "нелегал", скрывавшийся в течение продолжительного времени — БОДНАР Ярослав, по псевдониму "МАКО-ЛЕНДРА". Так как в настоящее время оперативной ценности он не представлял, то его спецгруппа тут же в селе передала для конвоирования группе прикрытия.

Затем спецгруппа, под благовидными предложениями, проверила ряд домов, где их принимали весьма радушно.

В 4 часа ночи спецгруппа с задержанным "БОЙТУРОМ" направилась в заранее подготовленный схрон на окраине г. Стрый. Вслед за спецгруппой на расстояние 100 метров двигалась группа прикрытия.

Прибыв к месту назначения спецгруппа немедленно приступила к допросу "БОЙТУРА". Допрос проводил нач. отделения ОББ — ст. лейтенант тов. ДУМСКИЙ, выдав себя за следователя "ГРИЗНОГО". При допросе присутствовал участник спецгруппы "ШУМНЫЙ".

При обыске "БОЙТУРА" была найдена записка от жены с предложением о выкупе ее за 15.000 рублей.

Используя этот документ следователем СБ "ГРИЗНЫМ" было предъявлено обвинение "БОЙТУРУ" в связи с органами НКВД и предательстве.

"Следствие" было проведено точно по плану. "БОЙТУР", убедившись, что он находится в руках СБ, искренно рассказал о своей деятельности в ОУН, назвав известных ему участников оуновского подполья.

Далее "БОЙТУР" показал, что станичный села Добрияны по псевдониму "КУЦЫЙ" — ДУБИЦКИЙ Михаил получил указание отправить группе Стрыйских надрайонных работников СБ продукты, но куда именно, "БОЙТУР" не знает.

Закончив допрос "БОЙТУРА" и получив интересующие нас данные, опергруппа провела следующую комбинацию по его передаче в органы НКВД.

В ночь на 9 декабря с/г. "БОЙТУРУ" было объявлено, что с целью дальнейшего расследования его дела, он будет на подводе направлен в с. Добрияны. Посадив его на подводу, спецгруппа выступила в направлении с. Добрияны. В пути, в заранее обусловленном месте была сделана засада силами бойцов ВВ НКВД и инсценировано нападение на подводу и убийство следователя СБ "ГРИЗНОГО", у которого изъяты документы СБ, в том числе протокол допроса "БОЙТУРА", который был доставлен тут же в НКВД.

Копия протокола допроса "БОЙТУРА" следователем СБ "ГРИЗНЫМ" нами прилагается при этом.

Продолжая операцию, 9 декабря с/г. в с. Добрияны в 17 часов вечера была незаметно направлена спецгруппа, которая расположилась в заброшенном домике, что в 500-х метрах от села.

Два участника спецгруппы "ЯРЕНКО" и "СОЛОВЕЙ", предварительно загримированные нами в городском театре под гуцулов-стариков в лохмотьях, были направлены в село с задачей выявить станичного села по псевдониму "КУЦЫЙ", которому известно местонахождение надрайонных работников СБ. "ЯРЕНКО" и "СОЛОВЕЙ" безукоризненно сыграли роль стариков.

Прибыв в село, они беспрепятственно передвигались, просили хлеба, свободно заходили в хаты и искали станичного. Обнаружив его в одной из хат, они дали знать об этом опергруппе, которая негласно задержала станичного и тут же приступила к его допросу, имея намерение установить через него местонахождение работников надрайонного провода ОУН, которых он обеспечивал продуктами. "КУЦЫЙ" рассказал, что в село прибыла группа руководящих работников СБ, которые проводят расследование причин исчезновения "БОЙТУРА"

Далее "КУЦЫЙ" показал, что ему приказано к 11 де-

кабря с/г. доставить на хутор Дубрава Стрыйского района продукты питания для этих работников. Действия спецгруппы в с. Добрияны настолько внесли деморализацию в ряды ОУНовскою подполья, что "КУЦЫЙ" показал о получении им указаний от районного проводника ОУН "ПТАХ" направить всех членов ОУН с. Добрияны в село Заплатино в связи с неизвестными "акциями" в с. Добрияны, но затем "КУЦЫЙ" предложил свои услуги показать хорошо оборудованный схрон, предназначенный для руководства ОУН, и сообщил, что в связи с тем, что станичным он назначен недавно, более подробно о всех схронах известно его помощнику "БОМБИКУ".

Спецгруппа, используя "КУЦОГО" в качестве проводника, направилась к указанному им схрону, который оказался пустым.

После этого "КУЦОМУ" было предъявлено обвинение в нежелании показать действительные схроны. "КУЦЫЙ" во время допроса бежал к близлежащему лесу, но был убит.

На следующий день спецгруппа установила помощника "КУЦОГО" — "БОМБИКА". который оказался рабочим ФЗО г. Стрый. Сняв его и тут же допросив, опергруппа по его показаниям вскрыла и уничтожила в с. Добрияны 12 схронов, при вскрытии которых было обнаружено и при оказании вооруженного сопротивления убито 3 бандита. Изъято две винтовки, 800 шт. патронов, одна портативная пишущая машинка, 6 кг. масла, 35 кг. мяса, 300 пар портянок, немецкое обмундирование и два кг. шерстяных ниток.

Полученные от "КУЦОГО" данные о местонахождении на хуторе Дубрава группы надрайонных работников СБ были перепроверены через агентуру и подтверждены.

В связи с этим был разработан план проведения операции на х. Дубрава.

12 декабря 1945 года, в 8.00 утра спецгруппа прибыла на

х. Дубрава и окружила его, а затем, располагая данными о местонахождении схрона, где укрывались работники СБ Стрыйского надрайона, обнаружила этот схрон, который оказался искусно сделанным и замаскированным в клуне одной хаты и имел одновременно выход на крышу клуны, чем позволял в случае обнаружения схрона его участникам взобраться на крышу и занять господствующее положение для обороны.

При обнаружении схрона, опергруппа, быстро оценив обстановку, окружила весь двор усадьбы и после отказа бандитов сдаться и оказанного ими вооруженного сопротивления — открыла ружейно-пулетный огонь, в результате которого двое из бандитов, взобравшихся на крышу, были убиты, а остальные уничтожены непосредственно в схроне, так, как во время обстрела загорелась клуна и вытащить их из схрона не представлялось возможным.

Произведенным опознанием трупов двух бандитов было установлено, что убитыми являются:

"НУМЕР" — ЦЕСЛИВ Павел, уроженец и житель с. Добрияны Стрыйского района, один из самых активных оуновцев на территории Стрыйщины, и в связи с этим имевший псевдоним "НУМЕР ОДИН". В последнее время занимал должность надрайонного референта СБ.

"НОЙ" — ДУБИЦКИЙ Дмитрий, уроженец и житель с. Добрияны, заместитель "НУМЕРА", брат станичного села Добрияны "КУЦОГО".

Через агентуру и опросом жителей хутора Дубрава нами было установлено, что остальные три убитых бандита, трупы которых сгорели в схроне, являются: по псевдониму "СКАЛИЧАН", руководитель СБ по г. Стрый; по псевдониму "СТРИЛИС" — заместитель "СКАЛИЧАНА"; по псевдониму "МОГИЛА" — работник окружного провода ОУН, ранее раненый нами и лечившийся в этом схроне.

У убитых изъято три автомата ППШ и два пистолета,

кроме того, на месте пожарища было обнаружено сгоревшими два автомата и три винтовки.

В течение часа на месте пожарища рвались гранаты и боеприпасы что делало невозможным близко подойти к местонахождению схрона.

При проведении операции с нашей стороны были легко ранены командир взвода 145 полка ВВ НКВД мл. лейтенант ЗАВГОРОДНИЙ и боец спецгруппы "СОЛОВЕЙ".

Одновременно во время проведения операции на х. Дубрава и агентурным данным был задержан брат станичного с. Заплатино "МОРОЗА", который при допросе показал, что через с. Заплатино должна следовать подвода с продуктами и медикаментами, предназначенным для руководящего состава ОУН.

Далее задержанный показал, что его брат "МОРОЗ" ушел в направлении хутора Лисове Стрыйского района, где должна находиться группа вооруженных бандитов.

Оставив в селе Заплатино засаду, спецгруппа выехала в х. Лисове. В 13 часов дня засадой была задержана подвода с продуктами, которую сопровождала референт санитарной службы Меденичского районного провода ОУН по псевдониму "НАДЯ". При обыске у нее были обнаружены эстафеты на имя районного провода Меденичского района, поздравительные письма и подарки для руководящих работников ОУН. Будучи негласно задержана, она была закутана в плащпалатку и вместе с возчиком доставлена в Стрыйский ГО НКВД.

В это время, продолжая операцию, спецгруппа прибыла на хутор Лисове и в целях перекрытия показаний брата "МОРОЗА" — выдала себя за боевку СБ, установила связного разведчика, спецкурьера областного провода ОУН—"ЯРКО", и через него узнала, что в лесу, вблизи хутора, в шалаше, скрывается группа вооруженных бандитов, в том числе "ЯРКО".

Используя этого связного в качестве проводника, спецгруппа направилась в лес, окружила шалаш, в котором нахо-

дились бандиты и, встретив с их стороны вооруженное сопротивление — убила пять бандитов и одного задержала.

Допросом задержанного, местных жителей и агентурным путем установлено, что убитыми являются:

личный курьер областного провода ОУН "ФЕДОР" по псевдониму "ЯРКО";

станичный села Добровляны, Стрыйского района по псевдониму "КЛИМ";

три брата Михалкив, нелегалы, связные-разведчики "ЯРКО".

Задержанный оказался местный житель НИКОЛАШИН Василий, активный участник УПА, проживавший на нелегальном положении и располагающий большими связями среди руководящего состава оуновского подполья на территории Стрыйщины.

НИКОЛАШИН нами оперативно обработан и используется. По его показаниям 14 декабря вскрыто и уничтожено на хуторе Береги Стрыйского района — 6 схронов, из которых в одном оборудованном в берегу речки (с входом через воду), ранее скрывался руководитель ОУН г. Стрый по псевдониму "ОСТАП".

При вскрытии схронов было убито двое бандитов, оказавших вооруженное сопротивление. Личности убитых выясняются. Одновременно было задержано два бандита, один из них оказался связным Стрыйского районного проводника ОУН "ПТАХА" ОНИСКИВ Иван, физрук школы с. Вовня Стрыйского района, демобилизованный из Красной Армии.

У ОНИСКИВА изъяты эстафеты от районного проводника "ПТАХА" к подрайонному руководителю ОУН. В одной из эстафет было указано: "...прошу немедленно сообщить, что у нас произошло. Кто убит на хуторе Дубрава, Лисове, Добрияны. Кто виновник предательства? Кто проводит эти "акции". Где люди? Теперь нам с Вами придется отвечать перед проводом за события на Стрыйщине".

ОНИСКИВ нами оперативно обрабатывается.

В ходе операции на х. Лисове взяты трофеи:

автоматов ППШ — 1.

винтовок — 2.

патронов к крупно-калиберному пулемету — 2 ящика.

противотанковых мин — 1.

гранат — 12.

шинелей — 6.

Вернувшись в г. Стрый, опергруппа приступила к допросу задержанной "НАДИИ". Однако, назвав вымышленную фамилию — ГОРОДЕЦКАЯ Надежда, она никаких показаний не дала, явно запираясь на следствии и отказываясь от своей принадлежности к ОУН.

В процесс беседы с "НАДИЕЙ" было установлено, что во время задержания она незаметно приняла таблетку с ядом, в связи с чем ей была оказана необходимая медицинская помощь, и она была спасена от смерти.

Для разоблачения "НАДИИ" было принято решение, доставить ее в г. Дрогобыч, где была разроботана и проведена с ней следующая комбинация:

Во время ее этапирования якобы на территории Сколевского района было инсценировано нападение на автомашину, в которой следовала "НАДИЯ" с конвоем, и захват ее оуновской боевкой, после чего она была доставлена в заранее подготовленный схрон и у нее создалось полное впечатление, что она находится в руках оуновцев.

Для большей убедительности вместе с "НАДИЕЙ" боевкой был "захвачен" спецработник, сыгравший роль пленного "энкаведиста".

Тщательно проинструктированные нами агенты боевки "ХМУРЫЙ", "ШУМНЫЙ" и "СТЕПОВОЙ" под видом проводников ОУН и работников СБ провели допрос "НАДИИ", инкриминировав ей обвинение в предательстве

стрийских руководящих работников ОУН и СБ, поскольку ей было известно о гибели "НУМЕРА", "НОЯ" и др. Одновременно провели очную ставку с "задержанным энкаведистом".

Оправдываясь, "НАДИЯ" дала развернутые показания о своей практической деятельности в ОУН, известных ей лицах и связях с ними сообщив о себе, что она является:

СИДОРЕНКО Татьяна, 1925 года рождения, уроженка Болехово, Станиславской области, образование среднее, из крестьян, член ОУН с 1943 года, имеет псевдоним "НАДИЯ".

Копию протокола допроса "НАДИИ" прилагаю.

В ходе допроса "НАДИИ" от нее были получены данные, что в Меденичском районе арестована ее связная, которая осведомлена о всей ее деятельности, имеет связи в среде оуновского подполья и ее арестом "НАДИЯ" весьма обеспокоена.

Эта связная нами была установлена. Она оказалась задержанной Меденичским РО НКВД ИВАШКИВ Анной Климовной, по псевдониму "МОРГУНКА", станичной с. Кавско Меденичского района.

Используя данные "НАДИИ" и связной "МОРГУНКИ", за которую оуновцы предложили выкуп одному из работников РО НКВД, нами составлен план мероприятий по ликвидации оуновского подполья и бандгрупп на территории Меденичского района. К реализации плана приступили. Уже изъято 5 человек.

СЕКРЕТАРЬ ДРОГОБЫЧСКОГО
ОБКОМА КП(б)У (ОЛЕКСЕНКО).

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 1695. — Арк.
307—315.

Инструктивный лист начальника Головного управління по боротьбі з бандитизмом НКВС СРСР генерал-лейтенанта Леонтьева всім начальникам оперативних секторів НКВС-НКДБ Литовської РСР про досвід використання спецбійок під виглядом УПА на території західних областей УРСР

9 січня 1946 року

Совершенно секретно

ВСЕМ НАЧАЛЬНИКАМ ОПЕРАТИВНЫХ СЕКТОРОВ НКВД— НКГБ ЛИТОВСКОЙ ССР

Ориентировка о применяемых методах борьбы с бандитизмом.

Органы НКВД Украинской ССР продолжают проводить агентурно-оперативные комбинации по ликвидации антисоветского подполья и его вооруженных банд.

За последнее время были проведены следующие более характерные комбинации, давшие положительные результаты.

В декабре 1945 года боевой группой УНКВД Тарнопольской области, состоявшей из бывших бандитов, действовавшей под руководством оперативного работника ОББ под видом боевки СБ, по агентурным данным был задержан разведчик ОУН ЛУПИНУС и в лесу допрошен как "предатель" и "агент НКВД".

В доказательство своей преданности ОУН ЛУПИНУС рассказал "следователю СБ" о своей антисоветской деятельности, существовании в г. Бережанах оуновской молодежной организации, ее руководителе и составе, а также об оуновской организации в Коропецком районе.

На основании этих данных была проведена операция, в результате которой 15 оуновцев арестовано и 5 убито при оказании сопротивления. Среди убитых кустовой комендант ОУН "Тур".

Арестованная Стрийским ГО УНКВД Дрогобычской области, жена скрывавшегося оуновца ДАНИЛКИНА (правильно Данилкив. — В. С.) предложила следователю взят

ВСЕМ НАЧАЛЬНИКАМ ОПЕРАТИВНЫХ СЕКТОРОВ
НКВД—НКГБ ЛИТОВСКОЙ ССР

Ориентировка о применяемых методах
борьбы с бандитизмом.

Органы НКВД Украинской ССР продолжают проводить аг-
-оперативные комбинации по ликвидации антисоветского под-
его вооруженных банд.

За последнее время были проведены следующие более
рные комбинации, давшие положительные результаты.

В декабре 1945 года боевой группой УНКВД Тарн-
польской области, состоявшей из бывших бандитов, действова-
шей под руководством оперативного работника ОББ под ви-
д боевки СБ, по агентурным данным был задержан разведчик
ЛУПИНУС и в лесу допрошен как "предатель" и "агент НКВД".

В доказательство своей преданности ОУН ЛУПИНУС
рассказал "следователю СБ" о своей антисоветской деяте-
льности, существовании в г. Бережанах оуновской молодежной
организации, ее руководителе и составе, а также об оунов-
ской организации в Коропецком районе.

На основании этих данных была проведена опера-
ция, в результате которой 15 оуновцев арестовано и 5 убито
при оказании сопротивления. Среди убитых кустовой комендант
ОУН "Тур".

Арестованная Стрийским ГО УНКВД Дрогобычской
области, жена скрывавшегося оуновца ДАНИЛКИНА предложила
следователю взятку в сумме 10.000 рублей за свое освобождение.
Когда следователь "согласился" принять взятку, ДАНИЛКИНА
сообщила местонахождение мужа и написала ему письмо, в
котором просила за деньги или другие услуги органам НКВД
помочь ей освободиться из-под стражи.

9 декабря 1945 года оперативная группа РО НКВД
под видом боевки СБ, задержала ДАНИЛКИНА и, используя
письмо жены, предъявила обвинение в "связях с органами
НКВД".

ДАНИЛКИНА, полагая, что это допрашивает СБ, расс-
читывая, что является членом ОУН, под кличкой "Дайтур", содер-
жал в кармане конверт, в котором находился пункт свя-
щенного прошения ОУН, а также несколько листов бумаги
рукописного характера, а в данное время выполняет задание по
наблюдению за работой станичной организации ОУН.

ДАНИЛКИНА разрешил станичному и другим членам

ку в сумме 10.000 рублей за свое освобождение. Когда следователь "согласился" принять взятку, ДАНИЛКИНА сообщила местонахождение мужа и написала ему письмо, в котором просила за деньги или другие услуги органам НКВД помочь ей освободиться из-под стражи.

7 декабря 1945 года оперативная группа РО НКВД, под видом бандитов СБ, задержала ДАНИЛКИНА и, используя письмо жены, предъявила обвинение в "связях с органами НКВД".

ДАНИЛКИН, полагая, что его допрашивает СБ, рассказал, что является членом ОУН, под кличкой "Бойтур", содержал конспиративную квартиру, в которой находился пункт связи окружного провода ОУН, а в данное время выполняет задание по наблюдению за работой станичной организации ОУН.

ДАНИЛКИН назвал станичного и других членов ОУН, которые могли подтвердить его преданность организации.

Оперативная группа, под видом СБ, арестовала этих бандитов и установила, что на 11 декабря 1945 года созывается оуновский актив на хуторе Дуброва.

Проведенной по этим данным операцией убито 6 бандитов, в том числе надрайонный референт СБ и его заместитель.

На территории Львовской области длительное время оперировала крупная банда, которую возглавлял бандит ГРЕНЬ, служивший ранее в дивизии "СС".

Изучив состав банды, Жолкевское РО УНКВД Львовской области, наметило для вербовки бандита, которому было послано письмо с предложением конспиративно явиться с повинной в РО. Ему была гарантирована безопасность.

Бандит явился и был завербован под кличкой "Курчавый". Ему было поручено убить ГРЕНЯ и обещано после выполнения задания освободить брата, арестованного РО НКВД.

"Курчавый" задание выполнил, в связи с чем его брат был освобожден. "Курчавому" выдано денежное вознаграждение.

Продолжая сотрудничать с РО НКВД, "Курчавый" уста-

новил схрон, в котором находилась типография Львовского областного провода ОУН и штаба 2 военного округа УПА.

При проведении операции убиты редактор "Мария" и другие бандиты. В схроне изъяты 5 тысяч листовок и другая оуновская литература, станковый пулемет, множительные аппараты.

Гошанскому РО УНКВД Ровенской области стало известно, что надрайонный комендант "СБ" "Запорожец" часто посещает братьев ЛЮВАТЮК П. и М. и, вопреки их желанию, вербует в банду.

РО НКВД была организована конспиративная встреча с братьями ЛЮВАТЮК и им было поручено при посещении "Запорожца" убить.

Для этой цели был выдан автомат с патронами.

5 декабря 1945 года братья ЛЮВАТЮК задание выполнили.

Кроме перечисленных в наших ориентировках агентурно-оперативных комбинаций, органы НКВД Украинской ССР практикуют выставление засад в местах вероятного появления бандитов: у домов легализованных бандитов, бандпособников и родственников бандитов; у трупов убитых бандитов, оставленных в местах боестолкновений; у магазинов потребобществ после завоза товаров; у домов, в которых останавливаются на ночь совпарработники и военнослужащие; в местах заготовки дров в лесу и т. д. Во многих случаях эти засады дают положительные результаты.

Практикуются и такие мероприятия: транспорты с продовольствием и, обмундированием обеспечиваются усиленной охраной под видом возников. Нападающие на транспорт бандиты уничтожаются или задерживаются.

Вызываются на допрос местные жители. К возвращению их у домов выставляются засады. Бандиты, прибывшие к возвратившимся с допросов местным жителям, интересующимся знать содержание допросов, — ликвидируются.

В некоторых населенных пунктах выставляются засады

после проведения митингов и собраний, посвященных выборам в Верховный Совет СССР. Появляющиеся в этих населенных пунктах бандитские агитаторы ликвидируются.

Ожидаются Ваши обзоры по проводимым агентурно-оперативным комбинациям.

П.П. НАЧАЛЬНИК ГУББ НКВД СССР

Генерал-Лейтенант

ЛЕОНТЬЕВ.

№ 7/6/13

9 января 1946 года.

ВЕРНО: МАЙОР

(ЕРМАКОВ)

Копія. Машинопис.

ДАТО: Ф.-Р. — 3432. — Оп. 1. — Спр. 10. —
Арк. 1, 2.

Повідомлення секретаря Дрогобицького обкому КП(б)У
С. Олексенка секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про
діяльність спецгруп НКВС під виглядом боївок СБ ОУН
17 січня 1946 року

Секретарю Центрального Комитета
товарищу ХРУЩЕВУ Н. С.

ИНФОРМАЦИЯ

о работе спецгруппы УНКВД Дрогобычской области

20 декабря 1945 года, продолжая операцию по реализации показаний задержанной районной референтки санитарной службы Меденичского района "Надии" (о которой мы сообщали в десятидневном отчете 25 декабря), в Меденичский район была направлена спецгруппа УНКВД во главе с начальником ОББ майором Самусь.

По показаниям "Надии" было известно, что в Меденичском РО НКВД работает информатор референта СБ Меденичского района по имени Марийка. В связи с этим она бы-

ла установлена и для ее снятия была проведена следующая агентурно-оперативная комбинация.

Установив, что указанная выше "Марийка" является гражданкой Кулиш М. — деловодом РайЗАГСа, но в ночное время у себя дома не находится, а ночует на разных квартирах, три участника спецгруппы днем 21 декабря на подводе подъехали к помещению Меденичского РайЗАГСа.

Один из боевиков в форме капитана зашел в ЗАГС и на ломаном русском языке предложил Кулиш Марии собраться и поехать с ним. Не проявив никакого беспокойства, она села на подводу, которая, проехав по райцентру, свернула на боковую дорогу, и как только полем отъехали от райцентра на несколько сот метров, боевики завязали Кулиш глаза.

Затем она была доставлена в заранее подготовленный схрон, где ей было объявлено, что она находится в руках СБ, так как подозревается в сотрудничестве с органами НКВД и предательстве членов ОУН.

Кулиш начала сразу оправдываться, заявив, что она честно работала в ОУН и в дальнейшем обязуется также честно работать. Тут же, рассказывая о своей работе в ОУН, она заявила, что составила списки всего советского и партийного актива Меденичского района, в том числе и личного состава РО НКВД и НКГБ, с указанием местожительства, их вооружения и других установочных данных. Этот список, составленный ею по заданию районного референта СБ по псевдониму "Туркмен", она передала председателю сельпо села Криница — Герасиму.

Зафиксировав все показания Марии Кулиш под видом СБ, группа в ночь на 22 декабря лесом повела ее на Меденичи. В пути было инсценировано "нападение" на боевку СБ и захват группой военнослужащих Кулиш Марии, которая была доставлена в УНКВД, где на допросе полностью изобличена как активная оуновка.

Продолжая операцию, спецгруппа 24 декабря направилась в село Криница Меденичского района, где установив дом председателя сельпо (Герасим Стесь Павлович, 1904 г. рождения, уроженец и житель села Криница), ночью направилась к нему и, постучав в окно, попросила открыть дверь. Хозяин дома, убедившись, что это "свои хлопцы", беспрепятственно открыл им дверь. Два участника спецгруппы зашли к нему в дом и предложили одеться и пойти с ними.

Как только он вышел из дому, ему были завязаны глаза и на подводе он был доставлен в заранее оборудованный схрон, где под видом СБ участниками спецгруппы ему был учинен допрос.

Основным обвинением ему был предъявлен якобы факт предательства районного референта санитарной службы "Надийки", так как спецгруппа располагала данными, что "Надия" при выезде из села Криница непосредственно от него получила ряд продуктов.

Герасим, после долгого запирательства, как только твердо убедился, что находится в руках СБ, назвал свой псевдо — "Крамар" и сообщил, что является старым националистом, еще в 1924 году он вступил в члены "Просвиты" и с того времени не порывал связь с организацией украинских националистов.

Последнее время, по заданию референта СБ Меденичского района "Туркмена", он проявлял себя, для видимости, "советским активистом", был секретарем сельского совета, председателем сельпо и активно выступал на собраниях жителей села. В то же время он информировал "Туркмена" о передвижениях оперативных групп через село Криница, о наличии сотрудников НКВД в селе, о лояльно настроенных к Советской власти лицах и т. п.

Насколько ему доверял "Туркмен", свидетельствует тот факт, что на квартире у Герасима он неоднократно скрывался.

Далее Герасим показал, что у него на квартире имеется склад с вещами и продуктами, заготовленными для районной боевки СБ.

Одновременно Герасим назвал всю оуновскую сетку по селу Криница и связанных "Туркмена", назвав как одну из самых активных связанных «Туркмена» Кравец Екатерину по кличке "Черная", которая была задержана, тут же допрошена и в связи с ее откровенным "признанием" оставлена для дальнейшего оперативного использования в составе спецгруппы. У Герасима были обнаружены и изъяты списки советско-партийного актива Меденичского района, составленные Кулиш Марией.

Реализуя полученные от Герасима данные, 25 декабря в селе Криница силами оперативного состава УНКВД была проведена чекистско-войсковая операция, во время которой было задержано 15 человек и среди них:

1. Городисская М. В. — станичная ОУН с. Криница.
2. Билык Ольга — связная "Туркмена".
3. Вдовиченко Мария — связная "Туркмена".
4. Криницкий Семен, председатель сельсовета с. Криница, — активный пособник "Туркмена" и др.

Вскрыто 4 склада с продуктами и 1 склад с одеждой.

26 декабря, продолжая операцию, спецгруппа направилась в село Кавське Меденичского района. Не доходя метров двести до села, спецгруппа расположилась в лесном массиве и направила в село двух боевиков, которые, зайдя в село, спросили в крайних хатах — нет ли в селе "вийськовых". Получив ответ, что в селе никого нет, разведка вернулась в лес. После этого спецгруппа в сопровождении связной "Черной" зашла в один из домов, где попросили девушку позвать станичного села по псевдониму "Корний", Девушка согласилась. Вместе с ней направились два участника спецгруппы и связная "Черная".

Прибыв к станичному в дом, они застали его спящим. "Корний", узнав, что в село прибыли "свои хлопцы", быстро оделся

и направился с ними к месту расположения спецгруппы на окраину села. Убедившись по внешнему виду и разговору, что перед ним оуновцы, станичный "Корний" доложил обстановку в селе, рассказав, когда последний раз были военные. Руководитель спецгруппы потребовал от "Корния" немедленно выставить в селе охрану на случай "появления большевиков", обеспечить вновь прибывшую боевку продуктами и по связи немедленно вызвать районного проводника СБ — "Туркмена".

"Корний" немедленно организовал охрану в селе, обеспечил группу продуктами, а затем направил связную с эстафетой к "Туркмену" с просьбой в 18.00 прибыть в лес. Спустя два часа связная возвратилась с неврученной эстафетой и заявила, что в связи с "большевистскими акциями" в районе связь нарушена и вызвать "Туркмена" невозможно. "Корний" доложил, что все районное руководство, не разобравшись, что происходит в районе, и видя провал ряда низовых работников, в панике бежали на территорию Стрийского района.

"Корний", совершенно убедившись, что перед ним действует какая-то боевка СБ, беспрепятственно выполнял все требования руководителя "боевки". На следующий день "Корний" пришел к месту расположения спецгруппы с одним человеком, которого представил как активного оуновца, по псевдониму "Дубенко". Захватив с собой "Корния" и "Дубенко", спецгруппа снова направилась в схрон, где допросила каждого в отдельности.

"Корнию" было предъявлено обвинение в невыполнении требования боевки вызвать "Туркмена" и в нарушении связи. Оправдываясь, "Корний" на допросе показал:

Фамилия его Братцев Федор Иванович, 1924 года рождения, уроженец и житель села Кавське Меденичского района, образование среднее. С 1937 по 1941 год был симпатиком ОУН, в 1941 г. вступил в члены ОУН, имел псевдо "Каралишин". В 1943 г. — 1944 г. был связным, а затем руководителем боевки СБ. В августе

1944 года по приказанию "зверхников" поступил в Красную Армию с целью дезертирства с оружием, но в феврале 1945 г. был ранен в ногу и возвратился домой, после чего получил псевдо "Корний" и был назначен станичным, одновременно выполнял функции информатора СБ по селу Кавське.

На допросе "Корний" назвал связанных СБ районного провода ОУН и станичную женской сетки, а также назвал 17 местных жителей — активных пособников бандитов, которые имеют у себя склады с зерном, заложенные для бандитов.

Затем был допрошен бандит "Дубенко", который показал:

Фамилия его Равинский Филипп Ильич, 1924 года рождения, уроженец и житель села Кавське, образование среднее, член ОУН, связной районного руководителя СБ "Туркмена".

После окончания их допроса 27 декабря вновь было инспирировано "нападение" воинской группы на "боевку", которая следовала с задержанными Братцевым и Равинским в лес. Во время "нападения" задержанные были "захвачены" военнослужащими и доставлены в УНКВД вместе с документами, якобы изъятыми у убитых бандитов.

Реализуя данные, полученные во время допроса Братцева и Равинского об активных членах ОУН и бандпособниках, оперативная группа УНКВД 28 декабря 1945 г. провела операцию, в ходе которой по селу Кавське было арестовано более 20 человек, в том числе:

1. Матвишин М. М., по псевдо "Завзятый", активный бандит, находился дома на излечении.

2. Пинчук М. К., по псевдо "Черва", активный бандит, и другие.

Было обнаружено и ликвидировано 8 складов с зерном и продовольствием.

Всего во время проведения агентурно-оперативной комбинации по Меденичскому району задержано 92 человека

активных бандитов и оуновцев и вскрыто и ликвидировано более 20 бандитских схронов и складов.

Секретарь Дрогобычского обкома КП(б)У
17 января 1946 г. ОЛЕКСЕНКО
ДРОГОБЫЧ

Оригінал. Машинопис.
ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 2975. — Арк.
38—43.

Інформація про військову операцію проти українського націоналістичного підпілля в Дрогобицькому районі

**Після 25 січня 1946 року
ОПЕРАЦІЯ,**

проведенная в Дрогобычском районе

23—25 января Дрогобычский РО НКВД совместно с райкомом КП(б)У провел интересное мероприятие в с. Броница.

Через с. Броница проходит шоссе Дрогобыч—Самбор, и в районе этого села очень часто бандиты обстреливали проходящие автомашины и убивали советских людей. В районе с. Броница зарегистрировано 37 бандпроявлений, при которых убито 32 чел. партийно-советского актива и военно-служащих, повешено 9 местных жителей, до 10 раз бандиты грабили магазин сельпо.

В районе с. Броницы действует банда "Быстрого", по фамилии Харив Иван, сам житель этого села, два раза являлся с повинной и опять уходил в банду.

В ряды Красной Армии из села призваны 54 чел., а в банду ушли 61 чел. В сентябре 1945 г. ушел в банду председатель сельсовета Лесик. Население села очень пассивно участвует в мероприятиях советских органов. В селе 45 кулацких хозяйств.

Учитывая такую характеристику села, решено было провести оперативно-войсковую комбинацию, которая имела целью:

1. Через население села Броница установить связь с бандитами;
2. Выявить настроение жителей села, их отношение к советской власти и бандитам;
3. Противопоставить бедняков и середняков кулацкой части села.

План операции был составлен зам. нач. ОББ УНКВД тов. Вайсбергом, начальником РО НКВД тов. Ефимовым и секретарем РК КП(б)У тов. Котенко. Было проведено инструктивное совещание с непосредственными участниками операции, где каждому было поставлено конкретное задание.

В ночь с 23 на 24 спецгруппа в составе 9 человек, разделившись по 3 человека, отправилась в Броницу и за ночь обошла до 100 хат, которые заранее были указаны райотделом НКВД.

Первая ночь не дала ожидаемых результатов в отношении связи с бандой или с отдельными бандитами. Связные бандитов рассказывали нашим людям, что бандиты в селе сейчас не бывают, так как там стоит гарнизон. В большинстве хат наших людей встречали приветливо, думая, что это бандиты.

На другую ночь снова решили послать спецгруппу в другой конец села и сделать такую комбинацию: перед рассветом, когда наши люди зайдут на квартиру жителя Лужецкого и пробудут там 15—20 минут, мимо хаты должна пройти группа солдат гарнизона с оперуполномоченным РО НКВД. В это время наши люди должны выскочить из хаты, стрелять вверх и удирать.

Все было так и сделано. Наши боевики стали "удирать", а военные "в погоне" за ними "двух задержали" и через все

село провели в распоряжение гарнизона. Население было уверено, что это были бандиты.

Перед тем, как начать сборы крестьян, боевики дали характеристику жителей, у которых они были, их отношение к советской власти и бандитам.

Вот пример разговоров наших людей с отдельными селянами Броницы.

Во вторую ночь зашли наши боевики к Петру Колосовцу. Поверив, что это бандиты, в разговоре он сказал:

"Как же это будет, друзья мои, советы нагнали в село войска и заставляют нас ходить на собрания, изучать конституцию и положение о выборах, чтобы мы ходили на избирательный участок, проверяли списки. Нам говорили, чтобы мы в день выборов пошли в лес, а если по лесам и по всем селам войско, то что же нам делать?".

Наши отвечали ему, что дело такое, что если в селах и лесах полно советов, то, чтобы не погубить себя и свою семью, нужно ходить на избирательный участок, раз около него войско, то ничего не поделаешь, нужно ходить и на собрания. А потом добавили что, имейте в виду, что представители НКВД будут следить за вами и всеми избирателями, что вы будете делать в кабине во время голосования. Нужно делать так: когда возьмете бюллетени, то долго в кабине не будьте, а только зайдете, сразу и выходите, потому, что если заметят, что возьмете карандаш и зачеркнете фамилию в бюллетене, то сразу могут арестовать вас. В общем, делайте так, как вам удобнее. Вы же сами знаете, что такое НКВД.

Колосовец Петро, убедившись, что разговор идет со "своими хлопцами", начал их угощать. Хозяйка поставила хлеб, яйца, сыр, двух жареных кур, а хозяин поставил пол-литра самогону. Потом он поставил еще пол-литра, но наши пить отказались, сказав, что есть приказ провода, запрещающий пить водку.

Перед тем как уйти из хаты, наши начали просить помощи для УПА. Хозяин ответил, что он недавно корову отдал для УПА, кожух и 300 рублей деньгами. "Ну и вам дам сапоги и пиджак", но подчеркнул, что он и так уже много помог.

За две ночи наши люди в селе Броница собрали 1500 рублей деньгами, 8 полушубков, 4 пары сапог, 2 пары ботинок, 9 комплектов белья, 14 литров самогону, сало, масло, курей и пр.

Наших боевиков, которые за две ночи обошли более 160 хат, везде принимали с приветом и гостеприимно, веря им, что они бандиты.

На 12 часов дня 25 января было назначено собрание жителей Броницы. К назначенному времени явилось всего 60—70 человек. На улицах было безлюдно, видно было, что крестьяне не хотят идти на собрание. Тогда собрали десятихатников. Из 40 человек их явилось только 9. Тогда посадили этих 9 на коней и обязали через час обеспечить явку остальных десятихатников и из каждой хаты по одному избирателю.

К часу дня на собрании уже было до 400 избирателей и 38 десятихатников.

На собрании секретарь РК КП(б)У тов. Котенко сделал доклад на тему об итогах 1945 сельскохозяйственного года и о задачах крестьян в подготовке к выборам. Этот доклад имел целью скомпрометировать перед бандитами самых активных бандпособников, отрекомендовав их собранию, как лучших помощников советской власти, за что и объявить им "благодарность". И в то же время показать собранию настоящих бандпособников, которые за эти две ночи угощали наших людей.

Секретарь рассказал собранию, что в селе часто бывает банда, тут же зачитал список тех, которые принимали наших "бандитов". Среди собравшихся проходит шорох, они начинают тихо переговариваться между собой.

Потом тов. Котенко зачитал фамилии и объявил "благодарность" тем, которые якобы активно помогают советской власти. Одновременно тов. Котенко предупредил, что органам НКВД хорошо известно, кто помогает бандитам пищей, одеждой и пускает ночевать. Тут же на собрании выступили 5 бандпособников, которые сознались, что у них действительно были какие-то неизвестные хлопцы и что под силой оружия они кормили этих хлопцев. И дальше они заявляли, что просят у советской власти прощения и дать им возможность оправдать себя. Они призвали собравшихся активно голосовать за выдвинутых кандидатов.

На собрании выступил так же Байба Роман, который в октябре месяце 1945 года прибыл из Германии и до сих пор скрывался, а в этот день утром он был задержан уч. уполномоченным у себя дома, где прятался в платяном шкафу.

Байба заявил, что он виноват перед родиной, просил прощения и призывал тех, кто еще скрывается, явиться с повинной. Тут же на собрании выступили еще 3 человека, которые заявили, что они также скрывались от органов советской власти, а теперь просят помилования. Выступил также Яцив Иван, скрывавшийся с июля 1945 года.

Результаты операции

Собрание селян с. Броница, проведенное на основе конкретных данных, добытых спецгруппой, дало положительные результаты. До собрания члены избирательной комиссии, в том числе председатель и секретарь, на участке совсем не работали, избиратели на участок не показывались.

После собрания члены избирательной комиссии стали регулярно дежурить на участке, за 2 дня проверили себя в списках все избиратели села. Избирательный участок застеклен, оборудован и приведен в полный порядок. Развернулась работа агитаторов по куткам. Райком партии послал в село 5 уполномоченных для помощи в подготовке к выборам. По последним

данным видно, что жители села Броница после собрания стали активно участвовать в общественной жизни села.

Райотдел НКВД арестовал в селе 14 человек активных бандпособников и ОУНовцев, которые мутили село.

Копія. Машинопис

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 2975. — Арк. 62—66.

Довідка про бойову готовність спецгрупи з колишніх оунівців "Твердого" в зв'язку з представленням її членів до нагородження орденами за успіхи в боротьбі з українським націоналістичним підпіллям

30 січня 1946 року

Совершенно секретно

СПРАВКА О БОЕВОЙ ГОТОВНОСТИ СПЕЦГРУППЫ "ТВЕРДОГО" УНКВД ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ

По поступившим в разное время в ГУББ НКВД СССР документам о деятельности спецгруппы "Твердого"—Кравчук И. М., приведенные в сообщении НКВД УССР № 2116/гн от 29.1.46 г. факты соответствуют действительности.

Со своей стороны поддерживаю ходатайство тов. Строкач о награждении орденами Союза ССР наиболее отличившихся при проведении боевых операций участников спецгруппы "Твердого".

Начальник главного управления НКВД СССР

по борьбе с бандитизмом генерал-лейтенант А. Леонтьев.
30 января 1946 года

ДА РФ: Ф. 9478. — Оп. 1. — Спр. 487. — Арк. 1, 3, 209.

Опубл.: Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 — 1953. — К., 1994. — Книга друга. — С. 468, 469.

Додатки до доповідної секретаря Дрогобицького обкому КП(б)У С. Олексенка секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про результати боротьби з українськими націоналістами під виглядом ОУН-УПА

6 лютого 1946 року

ОПЕРАЦИЯ,

проведенная Стрийским горотделом НКВД

10 января Стрийским ГО НКВД от агента "Нечай" было получено сообщение о том, что учительница села Братковцы Стрийского района — ГРАБОВСКАЯ имеет тесную связь с руководством Стрийского районного провода ОУН.

Полученные данные были перепроверены через районного проводника женской сетки ОУН по кличке "Рома", которая была допрошена 18 января спецбоевкой под видом боевки СБ. На допросе "Рома" показала, что действительно Грабовская имеет тесные "деловые" связи с районным проводником "Сомко" и районным референтом СБ "Ромко".

Располагая такими данными, но не имея прямых фактов, изобличающих Грабовскую в принадлежности к ОУН, не было возможности получить от нее интересующие нас связи.

Тогда Стрийским ГО НКВД было решено допросить Грабовскую спецбоевкой под видом боевки СБ, предъявив ей обвинение "в связях с НКВД" и в выдаче одного бандпособника, который за несколько дней до этого был арестован по данным, полученным от другого агента.

С этой целью 23 января в село Братковцы была выслана спецгруппа во главе с бывшим бандитом по кличке "Лимонка". Спецгруппа под видом проводника ОУН со своей охраной зашла на квартиру Грабовской, попросив ее проводить их за село так, чтобы не столкнуться в пути с охраной села и патрулями гарнизона.

Поверив нашей спецбоевке, Грабовская охотно согласилась проводить их. На окраине села Грабовской завязали глаза и

ее доставили за село в заранее подготовленное место, где под стогом сена ей учинили допрос, предъявив обвинение в связях с НКВД.

В свое оправдание Грабовская рассказала о своих связях с районным руководством ОУН, а чтобы доказать свою правоту, сообщила, что в настоящее время в селе Братковцы, в доме местного жителя Ивана Куприянец имеется схрон, в котором находится референт по пропаганде Стрийского районного провода ОУН по кличке "Зубенко", станичный села Братковцы "Кармелюк" и его помощник "Хмиль". У них имеется пишущая машинка, и они изготавливают там националистические листовки, а потом распространяют их по городу Стрий и по окружающим селам.

Получив эти данные, участники спецгруппы пробрались к указанному дому, оцепили его и после тщательного обыска нашли схрон, в котором задержали помощника станичного села Братковцы Чехрий Ивана, 1925 года рождения, по кличке "Хмиль".

В схроне были изъяты документы, принадлежащие референту пропаганды "Зубенко", в том числе только что отпечатанные антисоветские листовки.

На допросе, произведенном в схроне, Чехрий показал, что "Зубенко" долгое время в этом схроне печатал на пишущей машинке антисоветские листовки и лозунги и распространял их в Стрию и прилегающих селах через жителей села Братковцы по фамилии Хлопон и Дух. Сам "Зубенко" с пишущей машинкой перешел в другое село и примерно за час до операции вышел из схрона.

После допроса Чехрий спецгруппа инсценировала обстрел места стоянки "боевки СБ" работниками НКВД, причем "членам СБ" якобы удалось скрыться, а Грабовская была задержана работниками НКВД.

24 января Стрийским ГО НКВД арестованы жители села

Братковцы Хлопон и Дух, которые на допросе признались, что они действительно распространяли оуновские листовки в городе Стрий, а получали их от станичного села Братковцы по кличке "Кармелюк".

Над арестованными участниками распространения оуновских листовок продолжается оперативная работа по вскрытию их связей для ареста других участников ОУН—УПА.

Приложение 2.

ОПЕРАЦИЯ

по разгрому надрайонной боевки СБ в Боринском районе

28 января в Боринский РО НКВД явился с повинной бандит из бандгруппы "Березы", житель села Завадки Боринского района — Бабинич Онуфрий Антонович по кличке "Лев".

На допросе Бабинич рассказал, что в районе села Багноватое в лесу на стыке Боринского, Турковского и Славского районов дислоцируется боевка СБ под руководством надрайонного референта СБ по кличке "Ханенко".

29 января Боринским РО НКВД была выслана в район села Багноватое оперативная группа из оперсостава РО НКВД и бойцов ВВ/НКВД под общим руководством зам. нач. РО НКВД тов. Рыбченко. В качестве проводника был использован бандит Бабинич.

Не доходя примерно 1000—1500 метров до предполагаемого места нахождения банды, оперативная группа развернулась в боевой порядок с расчетом охвата банды в кольцо. Продвигаясь в глубь леса, примерно в двухстах метров от места нахождения банды, бойцами, шедшими впереди правого крыла опергруппы, был обнаружен часовой банды, который, заметив приближение оперативной группы, произвел предупредительный выстрел.

Услышав выстрел, бандиты в количестве до 10 человек выбежали из землянки и стали убегать в глубь леса, от-

стреливаясь из автоматов и винтовок. Опергруппа открыла по бандитам огонь, в результате чего 5 бандитов были убиты и смертельно ранен бандит, стоявший на посту. Этот бандит оказался жителем села Ботилька Нижняя Боринского района — Михайлечко Василий по кличке "Железняк".

Допрошенный на месте раненый бандит успел рассказать, что он 27 января из Сможенского леса (в районе села Сможе Славского района) был направлен районным проводником ОУН "Береза" с эстафетой к надрайонному референту СБ "Ханенко", находившемуся со своей боевкой в лесу в районе села Багноватое. При опознании убитых бандитов «Железняк» заявил, что убитые являются:

1. Надрайонный референт СБ "Ханенко".

2. Бандит Ильинацкий Василий, житель села Хусне (мож-ливо, Гусине.— В. С.) Боринского района, по кличке "Резец".

Бандиты по кличкам "Живчик", "Стегура" и "Тур". Последние три бандита являлись личной охраной "Ханенко". По пути в село Багноватое бандит "Железняк" умер. При проведении операции взяты трофеи:

автоматов немецких	—	2
винтовок	—	4
гранат	·	— 4
патронов	—	200

Захвачена разная оуновская литература и документы.

Приложение 3.

ОПЕРАЦИЯ,

проведенная Рудковским райотделом НКВД

Рудковским РО НКВД были получены агентурные данные о том, что жительница села Остров Новый Рудковского района — ШВЕЦ Анна, являясь невестой бандита Пелих Луки, имеет связь с бандитами и ей известно их местонахождение.

Располагая такими данными, но не имея все же прямых фактов, уличающих Швеца в связях с бандитами, не было возможности получить от нее нужные сведения.

Тогда было решено направить в село Новый Остров участкового уполномоченного из местных жителей под видом бандита, вынужденного искать убежища в селе Новый Остров ввиду преследования его военными, которыми он якобы был обнаружен в соседнем селе. Он должен был явиться на квартиру Швеца Анны, получить от нее согласие укрыть его, войти к ней в доверие и через нее установить местонахождение известных ей бандитов и их связи.

21 января, явившись на квартиру Швеца Анны, уч. уполномоченный изложил ей легенду о необходимости укрыться на некоторое время. Последняя, убедившись в правдоподобности, с охотой предоставила ему место укрыться у себя в стодоле, а потом рассказала о месте нахождения известных ей бандитов и их связей.

Получив такие данные, Рудковское РО НКВД разработало план по проведению операции, в процессе реализации которой были арестованы:

1. Надрайонный проводник ОУН женской сетки по кличке "Веснянка".
2. Бандитов 2 чел.
3. Два связных.
4. Два дезертира Красной Армии.

Кроме того, в процессе работы с арестованными установлены районный проводник женской сетки "Юзвинка" и подрайонный господарчий "Морозенко", которые проживают легально и подготавливаются к изъятию.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. — Оп. 23. — Спр. 2975. — Арк. 128—140, 436, 437.

Висновок командира 81-ї стрілецької дивізії внутрішніх військ МВС Українського округу полковника Фатєєва щодо поранення спецгрупою Здолбунівського райвідділу МДБ УРСР сержанта Шатохіна

13 серпня 1946 року

Копія

"УТВЕРЖДАЮ"

ВРИО НАЧАЛЬНИКА ВВ МВД УО

Секретно

ПОЛКОВНИК — ЯХИМОВИЧ —

экз. № 1

19 августа 1946 года

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По делу ранения сержанта 9 ср 446 сп ШАТОХИНА в результате обстрела спецгруппой Здолбуновского РО МГБ.

Я, командир 81 стрелковой дивизии Внутренних войск МВД Украинского округа полковник ФАТЕЕВ, рассмотрев материал дознания по делу ранения сержанта 9 ср 446 сп ШАТОХИНА спецгруппой Здолбуновского РО МГБ — НАШЕЛ:

По требованию Здолбуновского РО МВД, для реализации имевшихся данных 7.8.46, была назначена группа бойцов численностью 5 чел. под командой сержанта САМСОНОВА. Оперативным начальником от РО МВД назначен мл. лейтенант БАБЕНКО.

В 23.00 7.8.46 года указанная группа прибыла в Урвена (8040) 10 клм. южнее Здолбунов, и начала осмотр строений одного хозяйства, куда должны были прибыть 4 бандита.

Осматривая надворные постройки, сержанту ШАТОХИНУ потребовалась лестница, за которой он пошел к соседним строениям и удалился до 30 метров от своей группы.

При подходе к лестнице ШАТОХИН был обстрелян из автомата, в результате чего получил ранение в ногу и живот.

Бойцы во главе с мл. лейтенантом БАБЕНКО услышав

стрельбу, выбежали во двор, осветили местность ракетой, но огонь не прекращался.

Со стороны нашей группы был открыт ответный огонь из ручного пулемета и автоматов.

Сержант ШАТОХИН, будучи раненым, начал просить помощи, при этом упомянул фамилию БАБЕНКО, после этого обстрел нашей группы прекратился и было установлено, что стреляла спецгруппа Здолбуновского РО МГБ под командой лейтенанта ТИХОНОВА.

Установлено, что Здолбуновское РО МГБ имело такие же данные и для их реализации выслало спецгруппу, не согласовав это с начальником Здолбуновского РО МВД.

ВЫВОД: 1. Операция по захвату 4 бандитов была проведена по вине Здолбуновского РО МГБ.

2. Перестрелка между нашей группой и спецгруппой Здолбуновского РО МГБ, в результате чего ранен сержант ШАТОХИН, также произошла по вине Здолбуновского РО МГБ.

ПОЛАГАЛ БЫ:

1. Возбудить ходатайство о привлечении к ответственности уполномоченного Здолбуновского РО МГБ лейтенанта ТИХОНОВА.

2. Материал дознания по делу перестрелки между группой 9 ср 44 6 сп и спецгруппой Здолбуновского РО МГБ под командой лейтенанта ТИХОНОВА направить военному прокурору дивизии.

п/п КОМАНДИР ДИВИЗИИ
ПОЛКОВНИК — ФАТЕЕВ —

13 августа 1946 года.

Верно: Делопроизводитель 1 отдела штаба ВВ МВД УО
старшина (ГРИГОРЬЕВА).

Копия. Машинопис.

БТУ: Ф. П. Потічного. — Спр. 168. — Арк. 240, 241.

Доповідна військового прокурора військ МВС Українського округу полковника Г. Кошарського секретареві ЦК КП(б)У М. Хрущову про грубі порушення законності в діяльності спецгруп МДБ УРСР, які маскуються під відділи УПА

15 лютого 1949 року

Прокуратура СССР

Военный прокурор

Войск МВД Украинского округа

15 февраля 1949 г.

№ 4/001345

СОВЕРШЕНО СЕКРЕТНО
экз. № 1

СЕКРЕТАРЮ ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМИТЕТА КП(б) УКРАИНЫ

товарищу Н.С. ХРУЩЕВУ

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

о фактах грубого нарушения советской законности
в деятельности т. н. спецгрупп МГБ

Министерством Госбезопасности Украинской ССР и его Управлениями в Западных областях Украины, в целях выявления вражеского, украинско-националистического подполья, широко применяются т. н. спецгруппы, действующие под видом бандитов "УПА".

Этот весьма острый метод оперативной работы, если бы он применялся умно, по-настоящему конспиративно и чекистски подготовленными людьми, несомненно, способствовал бы скорейшему выкорчевыванию остатков бандитского подполья.

Однако, как показывают факты, грубо-провокационная и неумная работа ряда спецгрупп и допускаемые их участниками произвол и насилия над местным населением, не только не облегчают борьбу с бандитизмом, но наоборот, усложняют ее, подрывают авторитет советской законности и бесспорно наносят вред делу социалистического строительства в Западных областях Украины.

ПРОКУРАТУРА СССР

Совершенно Секретно
экз. 2/

ВОЕННЫЙ ПРОКУРОР

Войск МВД
УКРАИНСКОГО ОКРУГА

СЕКРЕТАРИАТ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА КП(б) У К Р А И Н Ы

15. ФЕВРАЛЯ 1949 г.
№ 4/00116

товарищу В.С. ХРУЩЕВУ

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

О фактах грубого нарушения советской законности в деятельности т.н. спецгруппы МГБ

Министерством Государственной Безопасности Украинской ССР и его Управлениями в Закарпатских областях Украины, в целях выявления вражеского, украинско-националистического подполья, широко применяются т.н. спецгруппы, действующие под видом бандитов "УПА".

Этот весьма старый метод оперативной работы, если бы он применялся умно, по-настоящему конструктивно и с чистотой подготовленным людьми, несомненно, способствовал бы скорейшему выкорчевыванию остатков бандитского подполья.

Однако, как показывают факты, грубо-пронормированная и не умная работа этих спецгрупп и добровольцев их участников приводит и приводит к массовым избиениям, не только не обременяет работу с контрподпольем, но наоборот, усложняет ее, поднимает уровень советской законности и вызывает в народе перед лицом социалистического строя острейшее недовольство и возмущение.

Штатское:

1. В марте 1948 года спецгруппа, под командованием агента МГБ "Крылатый", дважды посетила дом жителя с. Грицки, Дубровицкого р-на, Ровенской области — ПАЛАМАРЧУКА Гордея Сергеевича, 62 лет, и, выдавая себя за бандитов "УПА", жестоко истязала ПАЛАМАРЧУКА Г. С. и его дочерей ПАЛАМАРЧУК А. Г. и ПАЛАМАРЧУК З. Г., обвиняя их в том, что, якобы, они "выдавали органам ГБ украинских людей".

Например:

1. В марте 1948 год спецгруппа, возглавляемая агентом МГБ "Крылатым", дважды посетила дом жителя с. Грицки, Дубровицкого р-на, Ровенской области — ПАЛАМАРЧУКА Гордея Сергеевича, 62 лет, и, выдавая себя за бандитов "УПА", жестоко истязала ПАЛАМАРЧУКА Г. С. и его дочерей ПАЛАМАРЧУК А. Г. и ПАЛАМАРЧУК З. Г., обвиняя их в том, что, якобы, они "выдавали органам ГБ украинских людей".

"Крылатый" и участники его группы подвергли пыткам ПАЛАМАРЧУК А.Г. и ПАЛАМАРЧУК З. Г., подвешивали, вливали им в нос воду и, тяжело избивая, заставили ПАЛАМАРЧУК З. Г. и ПАЛАМАРЧУК А. Г. дать показания, что они с органами МГБ связаны не были, а наоборот, были связаны с участниками украинского националистического подполья.

"Участники спецбоевки предупредили членов семьи ПАЛАМАРЧУКА о том, что если они посмеют заявить органам Советской власти о посещении их дома бандитами, то над ними будет учинена расправа.

На основании полученных таким провокационным путем "материалов", 18 июля 1948 года Дубровицким РО МГБ ПАЛАМАРЧУК З. Г. и ПАЛАМАРЧУК А. Г. были арестованы, причем, как заявили арестованные, сотрудники райотдела МГБ, во время допросов, их также избивали, заставляя продолжительное время стоять на ногах и требовали, чтобы они дали показания о связи с бандитами.

В результате вмешательства Военной Прокуратуры провокационный характер обвинения ПАЛАМАРЧУК З. Г. и ПАЛАМАРЧУК А. Г. был установлен и постановлением УМГБ от 24 сентября 1948 г. дело по обвинению указанных лиц было прекращено.

2. В ночь на 22 июля 1948 г. спецгруппой МГБ из с.

Подвысоцкое Козинского р-на Ровенской области был уведен в лес местный житель КОТЛОВСКИЙ Федор Леонтьевич, которого участники спецгруппы подвергали пыткам, обвиняя его в том, что у него в доме часто останавливаются работники из числа совпартактива и в том, что, якобы, он выдавал органам советской власти бандитов.

Эти провокационные действия преследовали цель, путем истязаний и угрозы лишения жизни, заставить КОТЛОВСКОГО дать показания, что он является врагом советской власти.

В результате истязаний КОТЛОВСКИЙ находился на излечении в больнице с 27 июля по 27 августа 1948 г.

По заключению больницы КОТЛОВСКОМУ Ф. Л. были нанесены тяжелые телесные повреждения с явлениями сотрясения мозга и омертвлением мягких тканей тела.

3. В ночь на 22 июля 1948 г., той же спецгруппой, был уведен в лес житель с. Ридкив, МИХАЛЬЧУК С. В. — инвалид Отечественной войны.

В лесу МИХАЛЬЧУК был подвергнут допросу, во время которого его связывали, подвешивали и тяжело избивали, добиваясь таким путем показаний о связи с бандитами.

Продержав МИХАЛЬЧУКА в течение 2 суток в лесу, участники спецгруппы его отпустили, причем, в результате избиений он в течение 7 дней находился на стационарном излечении в больнице.

4. В ночь на 23 июля 1948 г. этой же спецгруппой из с. Подвысоцкое была уведена в лес гр-ка РЕПНИЦКАЯ Нина Яковлевна, рожд. 1931 г.

В лесу РЕПНИЦКАЯ была подвергнута пыткам.

Допрашивая РЕПНИЦКУЮ, участники спецгруппы тяжело ее избивали, подвешивали вверх ногами, вводили в половой орган палку, а затем поочередно изнасиловали.

В беспомощном состоянии РЕПНИЦКАЯ была брошена

в лесу, где ее нашел муж и доставил в больницу, в которой РЕПНИЦКАЯ находилась продолжительное время на излечении.

Из приведенных выше примеров видно, что действия т. н. спецгрупп МГБ носят ярко выраженный бандитский, антисоветский характер и, разумеется, не могут быть оправданы никакими оперативными соображениями.

Не располагая достаточными материалами, т. н. спецгруппы МГБ действуют вслепую, в результате чего жертвой их произвола часто являются лица, непричастные к украинско-бандитскому националистическому подполью.

Наряду с этим следует указать, что этот метод работы органов МГБ хорошо известен ОУНовскому подполью, которое о нем предупреждало и предупреждает своих участников. В частности, об этом свидетельствует факт обнаружения у убитого бандита "Гонты" полного отчета о провокационных действиях спецгруппы МГБ в отношении гр-на КОТЛОВСКОГО.

Не являются также секретом подобные "оперативные комбинации" и для тех лиц, над которыми участники спецгрупп чинили насилия, например:

В августе 1948 года Военной Прокуратурой было прекращено дело арестованных Львовским областным Управлением МГБ СТОЦКОГО Степана Петровича и ДМИТРУК Екатерины Григорьевны.

Указанные лица в сентябре 1947 года были незаконно арестованы и поскольку никаких материалов об их антисоветской деятельности не было, они были пропущены через спецбоевку МГБ, где в результате применения незаконных методов допроса, вынуждены были оговорить себя.

Насколько жестокими были пытки, которым подвергались указанные выше граждане, свидетельствует тот факт, что СТОЦКИЙ с 22 сентября 1947 года по январь 1948 года

находился на излечении в Лопатинской больнице и в стационаре внутренней тюрьмы УМГБ по поводу глубоких и обширных язв, образовавшихся в результате физического воздействия на мягкие ткани тела.

В процессе следствия выяснилось, что СТОЦКОМУ стало известно, что его избивали не бандиты, а лица, имеющие отношение к органам МГБ.

В связи с отсутствием материалов для предания суду, СТОЦКИЙ и ДМИТРУК, почти спустя год после их ареста, из под стражи были освобождены.

В апреле 1948 года Львовским Облуправлением МГБ была освобождена из под стражи ЗАЦЕРКОВНАЯ Мария, рожд. 1927 года, арестованная Заболотецким РО МГБ Львовской области.

Процессе расследования дела было установлено, что ЗАЦЕРКОВНАЯ была пропущена через спецбоевку, где, будучи избитой и под угрозой повешения, вынуждена была оговорить себя, что состоит в "ОУН" и является станичной.

10 октября 1948 года Здолбуновским райотделом МГБ Ровенской области был арестован за пособничество бандитам житель хутора Загребля Здолбуновского района ДЕМБИЦКИЙ Петр Устинович.

ДЕМБИЦКИЙ обвинялся в том, что по заданию бандитов "ОУН" собирал для них зерно.

Расследованием установлено, что в сентябре 1948 года к нему в дом явились вооруженные бандиты и требовали, чтобы он среди жителей хутора собрал для них 30 центнеров хлеба. Боясь репрессии за невыполнение этих требований, ДЕМБИЦКИЙ обратился к некоторым жителям хутора с просьбой собрать зерно, но в этом ему граждане отказали.

Спустя несколько дней к ДЕМБИЦКОМУ вновь явились несколько человек вооруженных и дав ему времени один

час, приказали собрать у жителей хутора зерно и доставить в указанное место.

Боясь неизвестных, ДЕМБИЦКИЙ запряг свою лошадь, погрузил на повозку 3 мешка лично ему принадлежащего зерна и повез это зерно в указанное неизвестными место. Однако, неизвестные, как оказалось участники спецгруппы МГБ, доставили ДЕМБИЦКОГО в райотдел МГБ, где был составлен акт о задержании ДЕМБИЦКОГО с поличным.

После ареста ДЕМБИЦКОГО в Военную Прокуратуру явилась его жена, которая среди посетителей вела разговоры о том, что под видом бандитов действовали сотрудники МГБ, запугавшие и спровоцировавшие ее мужа.

Подобные факты из деятельности спецгрупп МГБ, к сожалению, далеко не единичны и как показывает следственная практика, если в отдельных случаях спецгруппам, путем насилия и запугивания все же удастся получить "признательные показания" от отдельных лиц о связи их с бандитским подпольем, то добросовестное и проведенное в соответствии с требованиями закона расследование, неизбежно вскрывает провокационную природу этих "признательных показаний", освобождение из тюрьмы арестованных по материалам спецгрупп влечет за собой дискредитацию советской законности, органов МГБ и возможность использования каждого такого случая во вражеских, антисоветских целях украинскими националистами.

Выступая в роли бандитов "УПА", участники спецбоевок МГБ за нимаются антисоветской пропагандой и агитацией.

Однако серьезная опасность подобной деятельности заключается не только в этом.

Выступая в роли украинских националистов, участники спецбоевок идут дальше по линии искусственного, провокационного создания антисоветского националистического подполья.

Как показало расследование, проведенное Управлением Охраны МГБ Ковельской ж. д. по делу **НОГАЧЕВСКОГО Ф. И.** и других, спецгруппа Ровенского Областного Управления МГБ в составе "Степового", "Верхового" и других, действуя провокационным путем, проводила среди граждан Козинского района, Ровенской области антисоветскую агитацию, обрабатывала граждан в националистическом духе, создала из местного населения антисоветскую националистическую группу в составе 9 человек, через которую проводила сбор денежных средств и продуктов питания, якобы, для нужд "УПА".

Не говоря уже о том, что подобная "деятельность", которую кое-кто пытается оправдать соображениям оперативного характера, прямо направлена против мероприятий партии и правительства, проводимых в западных областях Украины, — кто может поручиться за то, что "обработанные" таким провокационным путем лица, не уйдут из под контроля органов МГБ и не совершат террористический акт, диверсию или иное злодеяние.

Ведь имеют же место факты, когда, в результате беспечности и притупления бдительности со стороны отдельных работников МГБ, даже агентура МГБ выходила из под контроля органов государственной безопасности и занималась антисоветской деятельностью.

Например: В ночь на 13 сентября 1948 года в с. Ставки Ровенского района Ровенской области участниками антисоветской националистической организации был разоружен боец самообороны **КОВАЛИШИН** и совершен террористический акт над жительницей с. Ставки **КУЧИНЕЦ Лидией Фадеевной**, являвшейся секретным сотрудником органов МГБ.

Как установлено предварительным и судебным следствием, организаторами данной националистической группы и инициаторами убийства гр-ки **КУЧИНЕЦ Л. Ф.** являлись секретные сотрудники Ровенского РО МГБ — **ПАРФЕНЮК**

Н. В. и **ГРИЦАЙ С. Н.**, которые в результате преступного деячества и притупления бдительности со стороны Нач-ка РО МГБ майора **ЕГОРОВА** к уголовной ответственности привлечены не были.

Получив данные о причастности **ПАРФЕНЮКА** и **ГРИЦАЙ** к националистической организации, разоружению бойца группы самообороны и убийству гр-ки **КУЧИНЕЦ Л. Ф.**, Нач-к РО МГБ майор **ЕГОРОВ**, вызвал **ПАРФЕНЮКА** и **ГРИЦАЙ** в РО МГБ и, установив в беседе с ними, что они являются организаторами и участниками перечисленных выше преступлений, тем не менее не арестовал их, а по "оперативным соображениям" отпустил. Воспользовавшись этим **ПАРФЕНЮК** и **ГРИЦАЙ**, предупредив о возможных арестах других участников террористической группы, скрылись.

Участники спецбоевок МГБ совершают ограбления местных граждан. По сообщению Козинского райпрокурора Ровенской области, в июле 1948 года на территории района ими были ограблены граждане **ШВЕЙДА Иосиф**, **ГРАБОВСКИЙ Иван** и другие. Подобные факты имели место и в других областях и районах.

Эти грабежи, как и другие нарушения советской законности оправдываются так же оперативными соображениями и не только рядовыми работниками МГБ, но и самим Министром тов. **САВЧЕНКО**, который в беседе со мной заявил: "Нельзя боевки посылать в лес с консервами. Их сразу же расшифруют".

Таким образом, грабежи местного населения спецбоевками рассматриваются, как неизбежное зло и политические последствия подобных эксцессов явно недооцениваются.

Насилия и грабежи, даже самый факт появления в населенном пункте спецбоевкам, действующих под видом банды, как и любое бандитское проявление, действует на жителей устрашающе и несомненно мешает делу социалистического

строительства в Западных областях УССР, создает у некоторой части населения ложное мнение о том, что бандитское подполье еще сильно, что его следует бояться и т. п.

ОУНовские бандиты терроризируют граждан, желающих вступить в колхозы, но если в селе появляется не ОУНовская банда, а действующая под видом банды спецбоевка, от этого положение не меняется. В этом отношении характерен следующий случай:

28 сентября 1948 года в Каменец-Подольский горотдел МГБ колхозники с. Завалье по телефону сообщили, что в селе появилась вооруженная банда, в составе 12 человек, которая подошла к кооперативу и колхозному амбару, проверила замки, а затем проследовала в направлении с. Слободка-Рихтецкая.

Фактически это была не ОУНовская банда, а спецбоевка Тернопольского Областного Управления МГБ. Характерно, что эту спецбоевку приняли за банду не только колхозники, но и работники Каменец-Подольского горотдела МГБ, откуда для ликвидации "банды" на грузовой автомашине была направлена группа сотрудников и офицеров Каменец-Подольского военного училища МВД.

Эта "операция" закончилась тем, что, в результате аварии автомашины были убиты офицеры — ст. лейтенант ХАРЧЕНКО И. П. и лейтенант КИРПАЧЕВ В. М., а 16 офицеров и шофер — солдат КОНДРАЦКИЙ получили телесные повреждения.

Примеры из деятельности спецгрупп, повлекшие преступные результаты, можно было бы продолжить, но материалы, которыми располагает Военная Прокуратура, конечно, не исчерпывают всех случаев нарушения советской законности, допускаемых спецгруппами. Факты, о которых я докладываю Вам, были вскрыты в процессе расследования конкретных следственных дел, однако не каждый случай нарушения со-

ветской законности находит свое отражение в следственных делах и расследуется. Мне кажется, что большинство фактов именно не расследуются.

Больше того, если Военная Прокуратура и ставит перед МГБ вопросы о наказании преступников, грубо попирающих советские законы, то со стороны МГБ УССР это не находит должного и быстрого реагирования: выискиваются не столько доказательства преступной деятельности лиц, грубо нарушивших закон, сколько различные поводы для того, чтобы "опровергнуть" факты, сообщенные Военной Прокуратурой и заволочить расследование.

Например, о фактах грубейшего нарушения законности спецбоевками УМГБ Ровенской области Военная Прокуратура сообщила в МГБ УССР еще в начале октября 1948 года, но тем не менее, преступники были арестованы только в феврале с. г., причем до ареста их Начальник Управления МГБ по Ровенской области тов. ЛЕВЧЕНКО пытался "опровергнуть" факты, вскрытые Военной Прокуратурой и убедить секретаря Ровенского Обкома КП(б)У тов. БЕГМА, что эти факты, якобы, расследовались и не нашли подтверждения.

* * *

Органы МГБ, под руководством партии, проводят огромную работу по выкорчевыванию остатков украинско-националистического, бандитского подполья, в борьбе с которым хороши все средства и нужны хитрость и изворотливость.

Но, несмотря на сложность обстановки и коварность врага, недопустимы нарушения партийных и советских законов, недопустимы нарушения постановления СНК СССР и ЦК ВКП(б) от 17 ноября 1939 года и постановления ЦК КП(б)У от 23 января 1948 года, на что Вы, Никита Сергеевич, неоднократно указывали.

Поэтому как коммунист, для которого партийные решения

являються незгладимим законом життя, я вважаю своїм обов'язком о приведених вище фактах доповісти Вам.

**ВОЕННИЙ ПРОКУРОР ВОЙСК МВД
УКРАїнСКОГО ОКРУГА
ПОЛКОВНИК ЮСТИЦІЇ (КОШАРСЬКИЙ)**

Отп. 2 экз.

Экз. № 1 — адр.

Экз. № 2 в нар.

а к.

Оригінал. Машинопис.

ЦДАГОУ: Ф. 1. — Оп. 16. — Спр. 68. — Арк. 9—17.

**Інструкція Проводу ОУН для надрайонних провідників
щодо боротьби з агентурою НКВС—НКДБ**

Без дати

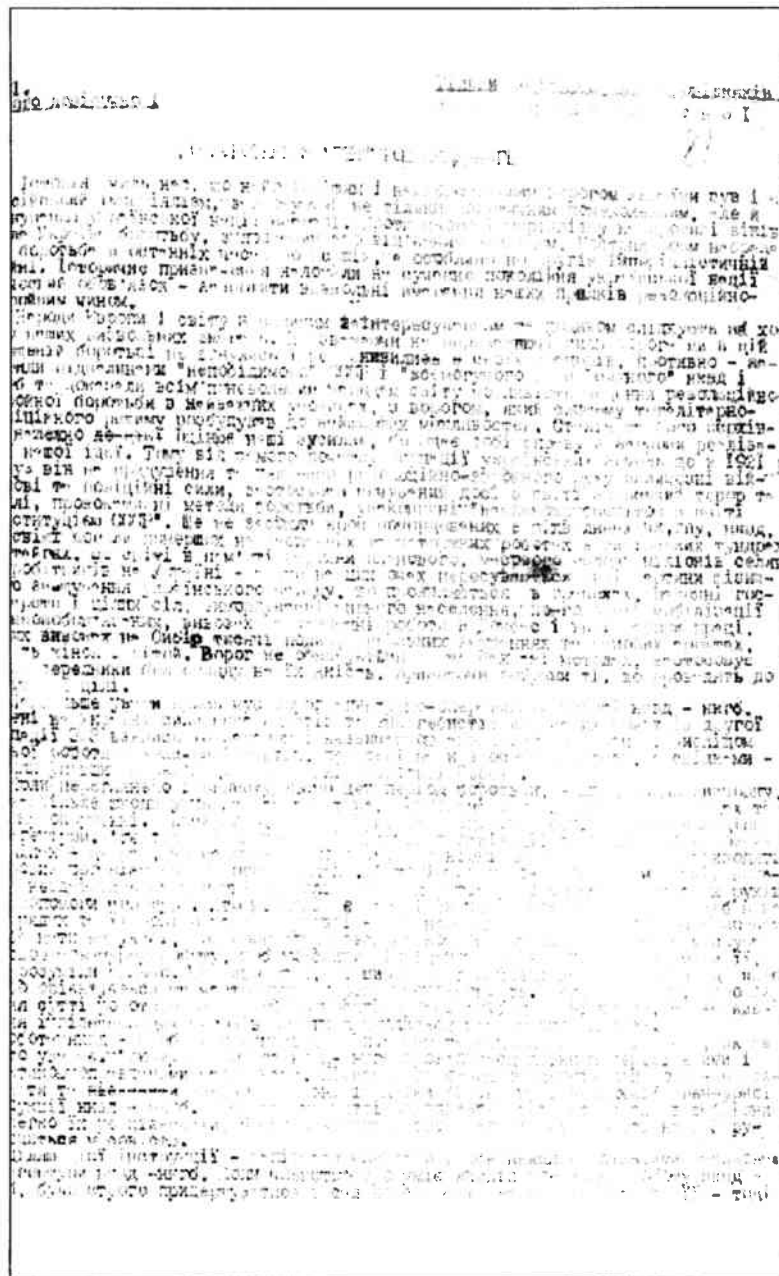
Р. 31. Тільки до надрайонних провідників

Строго довірливо! Вниз подати усно!

ДО БОРОТЬБИ З АГЕНТУРОЮ НКВД—НКГБ

Історія вчить нас, що найгіршим і найжорстокішим ворогом України був і є російський імперіалізм, загрожуючий не тільки політичним поневоленням, але й існуванню української нації взагалі. Проти цього імперіалізму на протязі віків вела Україна боротьбу, з додатним або від'ємним вислідом. Гострих форм набрала ця боротьба в останніх часах по першій, та особливо по другій імперіалістичній війні. Історичне призначення наложила на сучасне покоління української нації почесний обов'язок — завершити визвольні змагання наших предків революційно-збройним чином.

Народи Європи і світу з великим заінтересуванням та подивом слідкують за ходом наших визвольних змагань. Незважаючи на переважаючі сили ворога, ми в цій священній боротьбі не вгнулись і не знизили своїх прапорів, протиповно — захитали підвалинами "непобідимого" СССР і "всемогучого і

всеосяжного" НКВД і НКГБ та доказали всім поневоленим народам світу можливість ведення революційно-збройної боротьби в найважчих умовах з ворогом, який систему тоталітарно-поліційного режиму розбудував до найширших можливостей. Сталін та його верхівка належно оцінює наші зусилля, бо здає собі справу з загрози реалізації нашої ідеї. Тому від самого початку окупації українських земель ще в 1921 р. кинув він на придушення та знищення революційно-збройного руху величезні військові та поліційні сили, застосував нечуваний досі в світі звірський терор та підлі, провокативні методи боротьби, узаконені "найдемократичнішою в світі конституцією СРСР". Ще не засохла кров помордованих в підвалинах ЧК, ГПУ, НКВД, ще свіжі могили померлих на засланнях та каторжних роботах в сибірських тундрах та тайгах, ще свіжі в пам'яті картини планового, масового голоду мільйонів селян та робітників на Україні — а вже на цих очах пересуваються нові картини фізичного знищення українського народу, що проявляються в грабежах, паленні господарств і цілих сіл, вимордуванні мирного населення, поголовній мобілізації воєннопобитих, вивозах на каторжні роботи в Донбас і інші табори праці, нових вивозах на Сибір тисячі родин, звірських знущаннях та масових арештах, навіть жінок і дітей. Ворог не обмежується в засобах ані методах, застосовує всякі середники без огляду на їх якість, признаючи добрими ті, що провадять до наміченої цілі.

Найбільше уваги присвячує ворог агентурно-оперативній роботі НКВД—НКГБ. Кинені на Україну сили енкаведистів та енкагебистів від самих початків другої окупації ЗУЗ взяли із запалом і незвичайною активністю до праці. Вислідом їхньої роботи є величезні жертви, понесені нами в останніх часах, а свідками — могили упавших в революційно-збройній боротьбі Героїв.

Коли переглянемо і перестудіюємо цей період боротьби, —

дійдемо до висновку, що найбільше шкоди учинила нам агентура, вербована і працююча в наших рядах та нашому окруженні. Виказалось, що ворог не мав успіхів у своїй роботі без діяння агентури. Агентура в політично-підпільній організації та повстанчо-збройних відділах це рак, чи чачотка в здоровому організмі людини, що поволі приводять здоровий організм до повного розкладу. Історія збройно-революційних рухів виказала нездатність наймогутніших поліційних апаратів у поборюванні згаданих рухів без допомоги агентури. Хто не доцінює ваги і значення агентури НКВД—НКГБ в наших рядах та її ролі в нашій боротьбі — той нереально сприймає і оцінює боротьбу. Треба мати на увазі, що ворог старається на кожному кроці закрити й маскувати свою агентурну роботу, щоб учасники підпільної організації не розуміли її, або розуміли мильно. Не диво, отже, що перший загальний членства в роботі НКВД—НКГБ слабо орієнтується та часто грубо перекручує дійсність. Недооцінювання, непорозуміння суті роботи НКВД—НКГБ приносить організації поважні шкоди, а за вивчення і пізнання цих методів роботи приходить нам дорого платити.

Робота НКВД—НКГБ не є чимось надзвичайним та неможливим до пізнання, як це дехто вважає. Агентурна робота НКВД—НКГБ проводиться певними перевіреними і практикою оправданими шаблонами. Пізнання основних шаблонів допоможе нам розпізнати та викрити подібні шаблони (в іншому забарвленні) агентурної продукції НКВД—НКГБ. В щоденному житті доводиться часто стрічати ці шаблони та легко їх розпізнавати, бо НКВД—НКГБ в своїй агентурній роботі на ЗУЗ руководиться масовістю.

Ціллю цієї інструкції — запізнати членство з основними найбільшими шаблонами агентури НКВД—НКГБ. Коли членство зрозуміє як слід агентурну роботу НКВД—НКГБ, буде строго придержуватися засад конспірації та легковажити

її — тоді безсилою покажеться агентура НКВД—НКГБ.

1. ОРГАНІЗАЦІЯ АГЕНТУРНОЇ СІТКИ В ТЕРЕНІ

Середовище, з якого рекрутується агентурна сітка. Як у вступі — для боротьби з ОУН, а особливо на ЗУЗ, кинено сильні збройні відділи військ НКВД—НКГБ та потворено в районних і обласних центрах поважні агентурно-оперативні та слідчі апарати.

Про що ходить цим апаратам в їхній роботі? Знати, що діється в кожному селі, місті, в кожній хаті, хто що говорить, чим хто займається, з ким стрічається, серед яких обставин, з ким переписується, з ким товаришує, до кого ходить, чим може бути небезпечний — це ще неповний обсяг роботи районних та обласних агентурно-оперативних та слідчих апаратів. Ходить їм не лише про тих одиниць, про яких мають певні дані відносно протирадянської їхньої роботи, себто, активних революціонерів чи їхніх симпатиків, — у своїй роботі стараються вони випускати серед маси людей, які хоч тепер спокійні і протидержавної діяльності не проявляють, можуть в майбутньому стати небезпечними для рад. влади, або були ворожо наставлені до рад. влади в минулому. Зараз в практиці стрічаємо багато випадків, коли органи НКВД—НКГБ на підставі всяких звернень Хрущова та наказів Рясного "прощають" провини всяких "розкаєних і зголошуючихся з повинною" та зловлених під час облав, боїв чи наскоків, висилаючи їх після зголошення додому, або на легальну. Таке "дарування вини" і "непритягання" до судово-карної відповідальності можна пояснити лише політичним маневром НКВД—НКГБ під сучасний момент, ціллю якого — якнайбільш розложити ОУН і УПА. Згідно їхніх тайних планів, — увесь цей, хвилево "благодобожний" елемент буде ними в слушний час виарештований та вивезений, чи покараний. Доказів на це маємо досить з нашої боротьби 1920—23 рр. (Тютюнник, Грушевський і багато других).

Приймім, що в кожному районі та області працює по кілька десятків штатних енкаведистів та енкагебистів. Чи вони, хоч були б найбільш кваліфіковані могли б подолати таким завданням? Частинно так, але опанувати терен вповні не змогли б ніколи без посторонньої помочі. Отже, для допомоги в цій боротьбі організується в кожному селі таємно — агентурно-донощицька сітка з цивільного населення та з членів ОУН.

З такого із яких середовищ організується цих людей, постараємось вичерпно вчислити різного рода категорії, серед яких в першу чергу шукає НКВД—НКГБ своїх помічників. Такими являються:

1. Бувші комуністи і комсомольці, засліплені більшовицькою пропагандою ще за польських часів;

2. Комуністи, комсомольці та інші типи, завербовані до агентурної роботи ще з часів першої більшовицької окупації в 1939—41 рр.

3. Різного рода легкопродажний елемент (карієровичі, спекулянти, злодії, проститутки і т. п.);

4. Моральнослабкий елемент, що не видержує морального та фізичного терору, як, нпр.: арештовані чи полонені НКВД—НКГБ за участь в революційній боротьбі, зголошені з "повинною", іншим грозять вивозом родин, конфіскацією майна і т. п. репресіями;

5. Священники та церковна адміністрація;

6. Немісцевий елемент, завербований в агентуру, що полишається в терені в цілях розвідування під видом різного рода втікачів, жебраків, магіків, спекулянтів і т. п.;

7. Поворотці з Німеччини з роботи, з СС-Дивізії, з інших нім. формацій, евакуйовані німцями чи мадярами на захід, чи по власній ініціативі втікачі на захід, з тюрем, з заслань (ще від 1939—41 рр.), зі страху, інваліди ЧА і інші.

8. Арештовані чи придержані органами НКВД—НКГБ

під час переходу фронту, в облавах, на всипи, під час переписів і т. п.;

9. Утікачі: з тюрем, з пересильних пунктів, з таборів полонених, концтаборів, з легальної праці, з школи, були загрожені і втекли в підпілля (головно з міста).

10. Легальне працюючі в більшовицькій адміністрації, вчителі, працівники виконкомів, фінвідділів, воєнкоматів, кооперації, молочарень і т. п., заведень праці, робітники різного рода заводів (ліспромів, зал. доріг, м. шкіл і т. п.), броніровані чи неброніровані, стрибки, їх родини, знайомі і т. п.;

11. Інші: звільнені як "нестройові" з воєнкоматів під час військово-лікарського перегляду, перебували в терені довший час одинцем, відбилися в боях, або розбіглися під час засідок і по певному часі долучилися до свого відділу (сотні, чи боївки), прийняті в члени ОУН в період другої більшовицької окупації і т. п.

Ми далекі від того, щоб твердити, що всі одиниці з вичислених вгорі категорій є агентами НКВД—НКГБ. Кажемо лише, що до таких одиниць треба підходити з певного рода застереженням та обережністю. Трапляються села, в яких різного рода поворотців та вичислених повищих категорій людей є сотнями. Коли б до всіх загально підходити з упередженням — цим покривджено б морально багато чесних і ідейних одиниць. Ми вказуємо лиш на те, що заки підійшли до людини, треба старатись пізнати її та "розкусити".

2. Вербовка. В нас загально вживається на означення людини, що й пішла на агентурно-вислужницьку роботу НКВД—НКГБ, слова "сексот", "агент", "донощик" і інших. Ці поняття не є рівнозначні і кожне з них має своє конкретне значення. Ми в цій інструкції вживатимем слово "агент" і "повідомлювач" (секретний — освідомитель с/о).

Агенти, це вищий тип повідомлювача, людина, звичайно, мудріша, що раніш працювала і дальше працює ще в підпіллі чи в відділі УПА і після завербування до агентурної ро-

боти має завдання продовжувати працю в організаційному середовищі, показати себе ідейною і активною в роботі, щоби тим звернути на себе спеціальну увагу провідників і командирів і тим способом вибитися на вищі орг. щаблі. Про проваджену нею та її співпрацівниками організаційну роботу повідомлювати стало органи НКВД—НКГБ та в цій цілі вдержувати з ними сталий контакт.

Повідомлювачі — це таємні співпрацівники НКВД—НКГБ, звичайно не є членами організації, не мають з нею безпосереднього контакту, перебувають і працюють вдома, на легальному становищі, навіть і скриваються; їхнім завданням — доносити про окремі завважені ними рухи підпілля, чи організованих людей. В практиці стрічаємо окремі випадки, коли вербованих в агентурній роботі повідомлювачів, або тих, що мають незахитане довір'я в ОУН — засилається під різними притекстами (загроза арешту, вивозу і т. п.) ввнтро організації. Автоматично переводиться їх з с/о на агенти внутрінники. Тому, що повідомлювачами звичайно кермують резиденти, чи оперпрацівники району, оперативна робота з ними (вербовка, контакт) провадиться, звичайно, грубими шаблонами так, що в багатьох випадках одні с/о про других знають. Це в останньому суперечить засадам оперативної роботи НКВД—НКГБ, та пояснити це можна низьким рівнем фахової виробленності даних оперативників. З огляду на свою чисельність цей рід агентури є небезпечний не своєю якістю роботи, а якраз чисельністю (масовістю). Єдино правильною дією оборони перед цим родом агентури є строга конспірація. Бо повідомлювач ніколи не зможе нічого донести до НКВД—НКГБ, коли не могтимо нічого бачити. За те перед агентом-внутрінником строга конспірація лише частинно може бути успішною. Першим процесом агентурної роботи НКВД—НКГБ є вербовка агента чи повідомлювача. Вербовкою називає НКВД—НКГБ заангажування наміченої кандидатури до агентурної праці. Засадою

агентурної роботи НКВД—НКГБ при вербовці агентири — це вербовка людей з "проступного", в їхньому розумінні середовища. Під окресленням проступного середовища НКВД—НКГБ розуміє середовище людей, ворожо наставлених до рад. влади. Інакше кажучи, НКВД—НКГБ ангажує до своєї агентурної роботи людей посеред членів організації, а повідомлювачів спосеред українців, що перебувають близько членів організації чи підпільного руху (прим.: вербовка повідомлювачів у підлісних селах). Про цю засаду треба пам'ятати, бо нею руководиться НКВД—НКГБ в своїй роботі, знаючи, що доброякісні матеріали може дати їм людина, що перебуває стало чи в поблизу "проступного" середовища. Щоби завербувати якусь людину до агентурної праці, НКВД—НКГБ відповідно до цього підготовляється, вивчає намічену кандидатуру при допомозі попередньо завербованої агентири та збирає на неї якнайбільше компромітуючих матеріалів, щоби в пізнішому процесі, коли запропонується її співпрацю, вона не відмовила.

В 1939 р., коли НКВД зачало організувати свою агентиру на теренах ЗУЗ, мало в своєму розпорядженні замало компромітуючих матеріалів і тому лише часто мусіло ці компромітуючі дані "фабрикувати".

Для приміру наведемо такий випадок: в місцевості "Т" доручило НКВД своїй агентці "В", яка рівночасно працювала в низових клітинах організації, відвідувати інтелігентні українські родини міста, входити з ними в політичні розмови, збирати від них гроші і харчі на потреби організації, щоби тим способом здобути компромітуючі матеріали проти даних осіб. У висліді її роботи НКВД заарештувало, на основі доставлених нею компромітуючих даних громадян "А" і "Б" і по двох днях переслухань "звільнило" їх. Зараз на ЗУЗ майже немає українців, що в більшій чи меншій мірі не був би заангажований в революційно-повстанчому русі, і проти

якого НКВД—НКГБ не мало б компромітуючих матеріалів. Не треба б бути аж членом Організації і виступати зі зброєю в руках та активно ангажуватись у роботі, щоб дати НКВД—НКГБ компромітуючі матеріали. Вистарчить прихильне ставлення до Організації, підмога харчами, перехарчування підпільників, бункри в господарстві, чи інші подібні протирадянські "виступи" чи "злочини" одиниці, щоби на цьому тлі будувати обвинувачення проти даної особи. Вправді є випадки, що деякі люди вертають з тюрми по кількох чи кількохнадцяти днях і оповідають, що зістали звільнені з браку компромітуючих матеріалів, або, як вони кажуть, проти них НКВД ще нічого "не знає" і тому їх випустило. Ми хочемо звернути увагу, що це є звичайні "легенди", про що мова буде пізніше, а цілю яких є змаскувати вербовку та показати перед нами типа невинного. Додамо ще, що цілі десятки, а то й сотки енкаведистів і енкагебистів по районних та обласних центрах вивчають дуже детально не тільки організованих людей, але навіть кожного пересічного українця. Під вивченням людини зрозуміти треба вивчення її вдачі, характеру, родинноприватного та громадського життя. Спеціальну увагу звертають при тому на антирадянську діяльність, або, як вищесказано, на збір компромітуючих матеріалів.

Можемо сміло твердити, що є дуже мало людей, які добровільно годилися б на співпрацю з НКВД—НКГБ. Тому НКВД—НКГБ вербує свою агентиру примусом, або т. зв. "шантажем". Вербовка цієї агентири полягає в тому, що намічені кандидатури на агента чи повідомлювача освідомлюється в посіданні на них компромітуючих матеріалів та пропонується або погодитись на співпрацю, або передачу цих матеріалів в суд з ціллю притягнення до відповідальності та, крім того, загрожується родину кандидатури. Намічена кандидатура буває, звичайно, людина безхарактерна, безідейна чи слабкої волі, воліє погодитись на співпрацю, чим наражуватись на на-

слідки притягнення до судової відповідальності (каторга або й розстріл). Тому й пояснюється масовість вербовки агентури НКВД—НКГБ.

В 1939—41 рр. цю вербовку переводило НКВД в найбільшій частині через арешт кандидатури. Цим же способом послуговувалось НКВД—НКГБ і в початках другої більшовицької дійсності, однак цей метод став останньо загальновідомим, тому тепер НКВД—НКГБ послуговується тим методом тільки відносно маловартісної агентури та в цілях маскуванню агентури, завербованої іншими способами. Відносно арештів можна ще тут додати, що НКВД—НКГБ ніколи не арештує людину задля самого арештування і без ширшої плановості, в кожному арештуванні треба добачуватись глибших причин та цілей. Звичайно, арештують в цілі поширення своєї агентурної сітки і для замаскування вербованих агентів іншими способами, для маскуванню відбутих стріч з деякими агентами, та для підірвання самого авторитету арештованих людей в очах громадянства і Організації та викликання недовіря до них же.

Як виглядає вербовка агентів і повідомлювачів? Арештованих під час облав і наскоків людей забирають або на збірний пункт в селі, або до райцентру на "фільтрацію". Арештовану людину жде одно з двох рішень: або бути заангажованим і випущеним, — або засланим на каторжні роботи чи навіть розстріляним. Існує ще евентуальність — бути випущеним без вербовки, та це ще лише в тому випадку, коли таким звільненням маскує НКВД—НКГБ вербовку арештованих інших кандидатур. Всіх арештованих забирає НКВД — НКГБ на допит. Арештованому з самих початків оперативний працівник НКВД—НКГБ дає до розуміння, що він про нього все знає, та пропонує добровільно розкрити своє відношення до підпільного руху. Для аргументації — натякає про посідання компромітуючих матеріалів, а у зв'язку з тим —

змальовує наслідки нерозкриття. Якщо це буде людина неорганізована — розкриє себе скоро, або не є зобов'язана до вдержування таємниці. Людина організована, звичайно, держиться дещо довше, але по певному часі і вона заломлюється та "сипле" все, що знає. Не признатись може тільки людина зі сталевим характером, високоїдейна, але таких вже з тюрми не випускають. По саморозкриттю себто, подачі зізнань про свою антидержавну роботу знаних йому осіб — енкаведист змальовує йому величину злочину, пропонуючи після того погодитись на співпрацю коштом уласкавлення. При цьому загрожує рівночасно вивозом на каторжні роботи у випадку непогодженности. Людина, "приперта до кута", погоджується співпрацювати, підписує заяву співпраці та протокол допиту, одержує завдання та час і місце першої стрічі. Крім того, енкаведист (подає) свіжозавербованому "легенду" про перебування і випущення з тюрми, якою він виправдовуватиме свій арешт і звільнення. Рішучо не звільнять і не ліквідуують виключно всіх членів ОУН, стрільців і командирів УПА, що по переслуханні нічого про себе і про других не зізнали.

Вище подали ми найчастіше вживаний метод вербовки — арешт. Крім цього методу, органи НКВД—НКГБ використовують і ряд інших. В засаді активних агентів та на таких, на яких покладається надія на майбутню агентурну роботу, вербують без арешту, т. зв. "на коліні". Вербовка ця відбувається таємно і коротко, при всяких облавах, переписах, під час конференції і нарадах вчителів, голів сільрад, під час всяких реєстрацій і перевірок кадрів, легально працюючих або таємно викликається на стрічі при допомозі попередньо завербованих когось із членів родини. Практика виказала, що вербовка, проведена вищеподаним способом, є добре замаскована та не викликає жодного підозріння.

21.1.45 р. оперпрацівник НКВД завербував членку організації "Л" протягом півгодини. Вербовка ця виглядала слі-

дуючо: членка "Л" переходила з одного села до другого і по дорозі дігнали її енкаведисти, що їхали на облаву. Оперпрацівник попросив її сідати на санки та почав попровадити розмову зразу жартівливим тоном, питаючи куди і звідкіля вона переходить, при чому легко ствердив, що вона не місцева. Вона вичула в розмові, що він про неї знає, тому призналась, що є членом організації та йде полагоджувати орг. справи. В тому часі сани підїхали під село і задержались. Енкаведисти висіли й пішли стріляти ворони, а оперпрацівник за той час списав з нею на саях загальний протокол допиту та підписанням заяви заангажував до агентурної роботи. Після того енкаведисти посідали на санки і поїхали на слідуюче село на облаву, а "Л" пішла до села полагоджувати орг. справи.

Загально замічено, що вищеподаними особами вербовало НКВД до агентурної праці переважно жіноцтво — членів організації, що жили на "легально-підпільних" умовинах та кожночасно мало нагоду зустрічатись з енкаведистами.

При кінці треба згадати про т. зв. "установлення" агента, чи повідомлювача. В 1939—41 рр. органи НКВД вербували свою агентуру в менш масових масштабах, чим тепер (йшли на якість, а не на кількість). Найчастіше вживали метод вербовки — це арешт. Вербовка відбувався подібно, як зараз. В тому часі НКВД вербувало членів менш стійких, що взагалі хотіли б з ними співпрацювати та могли б віддати сподівані користі та услуги. Підготовка до вербовки агента провадилась довший час, підсилено під кандидатуру на агента різного рода повідомлювачів, які, крім збірки компромітуючих матеріалів, збирали дані про психіку і характер кандидата. Якщо кандидатура відповідала вимогам агентурної роботи — її арештували і по вербовці випускали. Якщо не відповідала, її вже не звільняли. Завербований агент працював до вибуху німецько-більшовицької війни 1941. З вибухом війни поважніших агентів і повідомлювачів НКВД ареш-

тувало "під замітом антирадянської діяльності", щоб могли їм в час німецької окупації закріпитись в ОУН та виробити довір'я в українському народі як "переслідуваних" совітами. Під час тих арештів давали агентам і повідомлювачам тайний інструктаж і завдання в роботі на час нім. окупації. Деяким з них, більш виробленим та зручнішим в агентурній роботі, доручено зв'язатись із гестапом, щоб руками німецьких окупантів фізично винищувати укр. народ, а при тому мати можливість, завдяки цій "співпраці" з гестапом, здобувати їм потрібні відомості про роботу німецької адміністрації, або якби сказати, — "при одному вогні дві печі спекти". Їх держано примкненими аж до часу свого відступу. По втечі НКВД, "арештовані" виловлювались із тюрем і виходили на волю, а деяким вдалось навіть "втікати" спід розстрілу. За часів самотійности мали вони не лише претенсії до участі в громадянсько-політичному житті українського народу. Відмітити треба, що не всі арештовані і випущені під час війни 1941 р. були агентами, чи повідомлювачами НКВД з причини маскування цієї роботи, як рівно ж браку часу на їхню розробку і вербовку. Все ж таки більшість із них, а особливо арештовані райцентрами, належали до згаданої категорії "кращих людей". З приходом большевиків в 1944 р. органи НКВД на підставі добре захованих архівів старалися всіми можливими способами, таємно (без арештів і всяких підозрінь) нав'язати контакт з залишеною агентурою 1941 р. По нав'язанні контакту кожний агент і повідомлювач повинен був здати детальний звіт із цілоти суспільно-політичного життя даного середовища, в якому перебував, та про свою в ньому участь за час нім. окупації. По зложенні звіту підписував нову заяву співпраці та ставав установленим на агента чи повідомлювача. Ця агентура НКВД—НКГБ під оглядом якості уважалась найкращою.

3. Легенди. До цього часу ми неодноразово згадували про

т. зв. маскуванню (маскіровку) агентурної роботи НКВД—НКГБ. На цьому місці замітимо це, що головна засада, якої придержується НКВД—НКГБ на кожному кроці своєї агентурної роботи. Вона полягає на відзеркаленню уваги посторонніх людей від правдивого стану речей та спрямуванні на бічні рейки в цілі дезорієнтації і вироблення загального погляду. Від маскуванню належить відрізнити конспірацію, яка полягає тільки на закритті правдивого стану, Щоби краще зрозуміти способи маскуванню роботи НКВД — наведемо кілька яскравих фактів. Ось один із них: в 1941 р. до села "Н" заїхали енкаведисти та через голову сільради покликали до канцелярії члена ОУН "М". З ним говорили енкаведисти на самоті цілий день у справах організування колгоспу. Вечором заарештували енкаведисти цілий повітовий провід організації, що перебував в тому селі законспіровано на легальній стопі. Про цей провід знав придержаний "М" та станичний того села, якого якраз в той час не було в селі. Цього самого вечора члена "М" відпустили енкаведисти додому, не вербуючи до агентурної праці. Вищий провід ОУН був переконаний, що причиною арештів була всипа на "М", якого за це розстріляно. Під час нім. окупації поведено в справі детальне слідство, яке виявило вкінці ось що: згаданий вже станичний був активним агентом НКВД і всипав арештований тоді повітовий провід, а НКВД, щоби відвернути від цього підозріння наказало йому на той день вийти з села, а рівночасно заарештувало члена "М", на якого дійсно й це підозріння, на жаль, і впало.

НКВД, заарештувавши якогось члена ОУН і завербувавши його до агентурної праці, висилає його поворотом в підпілля, а щоби кріпити, а зглядно, щоби не ліквідувати довір'я до нього населення, членства та проводу — мусить дати йому перед звільненням легенду (баєчку) про підстави його арешту, допити і спосіб звільнення. Легенду цю завербований мусить детально вивчити, щоби незграбним оповіданням

не попсувати цілої справи. Тим самим така легенда мусить бути так збудована, щоби була цілковито подібна до правди і не кидала найменшого підозріння, що могло б повстати при незграбності її будови чи переповіданні.

В загальному, такі легенди опрацьовуються НКВД—НКГБ (обл. центрах) і передаються в райцентри, як певні шаблони. Оперативні працівники райцентрів розробляють після цих шаблонів поодинокі легенди для кожного агента чи повідомлювача зокрема, беручи в цю увагу особисте відношення даної особи до справи. Чим поважніший агент чи повідомлювач, тим солідніше старається НКВД—НКГБ опрацювати для нього легенду і заставляє до найменших подробиць вивчати, щоби легенду переповідати.

З огляду на рід агентури під оглядом її якості ми поділяємо легенди на два роди: а) легенди для агентів, б) легенди для повідомлювачів.

Легенди для агентів є розроблені дуже детально, дуже правдоподібні, а для більшої правдоподібності режисеровані правдивими фактами. Для повідомлювачів і маловартісних агентів легенди є дуже загальні та примітивні. Нефаховій і неознайомленій людині — розшифрувати легенду для агентів є дуже важко. Постараємось фактами освітлити оба роди легенд.

а) Легенди для агентів.

І. Втеча: з тюрми через вікно, проломану стіну, під час проходу, під час конвою на допит, з місця якоїсь праці, втеча з лікарні і т. п. Щоби могли з тюрми втекти — треба надто сприятливих обставин. В нинішніх обставинах це є майже неможливе. Ось один із багатьох фактів, який зізнав на слідстві один із агентів "Р".

Дня 1 квітня 1945 р. під час наскоку большевиків на нашу боївку, я попав живим і здоровим у руки большевиків. Мене доставлено в райцентр і по кількох допитах я заломався, сказав про все, що знав з орг. роботи і вкінці підписав заяву

співпраці. Щоби одначе мій поворот з рук НКВД не виглядав підозрілим, дали мені енкаведисти якийсь застрик і сказали, що я буду хворий і лікуватися в шпиталі, звідкіля я повинен на власну руку втекти. Щойно в шпиталі почав готувати втечу. В тій цілі почав я "обережні" розмови з одною медсестрою, що казалось до мене надто привітною (жінка енкаведиста). Вона обіцяла допомогти мені, бо вона, мовляв, є такою українкою, що співчуває таким, як я. На сам Великдень сказала вона мені, що завтра повинен я втікати, вона постарає кілька літрів горілки, яку дасть істребітелям, що повнили при цьому шпиталі охоронну службу, а коли ці вже повпиваються, я непомітно повинен вийти і податися куди мені потрібно. Слідуючого дня план цей виконано дійсно, як вона обіцяла. Я без перепустки вийшов з шпиталю і подався до свого села. Тут, згідно із вказівками НКВД, зголосився у місцевих орг. чинників, яким переповів в деталях спосіб мого зловлення і втечі, зкриваючи про підписання заяви і співпраці з ними, та прохав при цьому на підупалий стан здоров'я по тифі і лікарсько-медичної допомоги від УЧХ, яку й одержав враз з дбайливою опікою. В часі повернення в село, я мав уже три стрічі з НКВД, на яких подавав матеріали, що їх зумів зібрати.

НКВД режисеруючи такі легенди не жалує нераз і власних людей, щоб лише найбільш управдоподібнити таку легенду, та тим самим не лиш утвердити довід до втікача, але ще й виробити для нього в нашому оточенні славу відважних і рішучих людей, яким належалося б не лише прийняття до праці в рядах Організації, але й певні похвали та аванси вгору.

Ось що зізнає один із агентів: "Під час облави попав я живим в руки НКВД. Коли мене припровадили на переслухання, я пробував не признатися до нічого, граючи роль скриваючогося від побору в ЧА. Слідчий енкаведист висміяв

мене з місця і сказав: "Думаєте, що ми не знаємо, хто ви, не маємо доказів вашої роботи?" — і при тому витягнув з папки купу паперів та, вказуючи на них, додав: "можу вчислити кожний ваш рух", і, усміхаючись, навів мені кілька фактів про мою роботу, що впевні узгіднювалися з правдою. Протягом кількох переслухань я мусів признатися, бо бито мене не збитими мною фактами. По кількох днях після допитів, уживаючи різних методів, завербовано мене до співпраці як агента. Ходило лише про спосіб "звільнення" мене з арешту, який мусів бути аж так далеко правдоподібним, щоби не лише викликати підозріння в рядах Організації, але дати мені змогу дальше працювати на своєму дотеперішньому пості та вибиватись вгору. В тій цілі відіслано мене до кузні в характері помічника (бити молотом), а мені для охорони додано одного енкаведиста, що стало ні на крок не відступав від мене, щоб я часом не втік. Цей енкаведист не знав про планування начальником НКВД моєї втечі, не знав також, що він має стати жертвою мого "героїчного вчинку". По тижневій праці в кузні, як це було мені вказано начальником НКВД, я, працюючи молотом при ковалі, вибрав слушний момент, коли енкаведист-сторож стояв у відповідному віддаленні від мене, сильним ударом молота в голову повалив його на землю, а сам плановою наперед начальником з НКВД дорогою втік з кузні і подався в сторону давнього свого організаційного постю". Як після виявилось, цей енкаведист-сторож був безперечно засуджений на смерть за одну поважну причину, а наш "герой" став його "катом", даючи змогу НКВД (одним стрілом) збити два зайці).

2. Бувають організовані НКВД—НКГБ втечі, коли враз з агентом втікає ще дві—три особи, які про цю інсценізацію втечі нічого не знають. На цих людей покликується опісля агент, як на свідків, оповідаючи про спосіб втечі. В тому випадку оповідання агента і свідків точно годяться. Та треба

тямити, що ініціатором такої "втечі" все буде агент.

Про подібний випадок ось що зізнає одна бувша рай. провідниця, що була рівночасно агенткою НКВД: "Дня 30. XII. 44 р. арештувало мене районне енкаведе в с. "З". Враз зі мною арештовано одну місцеву дівчину. Нас обидвох запроваджено в будинок сільради, де переслухано поодинок. Перед переслухаючим мене енкаведистом я сказала, що співпрацюю з НКВД і подала свою кличку. Нквдист сказав тоді, щоб не викликувати підозрінь відносно моєї особи, не звільнить мене тут, але забере як "арештовану" до району, звідки дасть мені змогу втекти. Цю дівчину, що не є завербована забере також, щоб була свідком моєї втечі. По приїзді у район він мав віддати нас обох одному стрибкові, який повинен був запровадити нас до канцелярії. Цей стрибок йтиме позаду нас та вказуватиме дорогу словами: "вправо, вліво". Після другого вправо я мала сказати йому, щоб він сам ішов наперед, бо я не знаю кудю йти. Коли вже стрибок буде напереді, я, користуючи з нагоди, повинна втікати через подвір'я і перелізти попід дротяну загороду, втікати вулицями за місто. За мною можуть посипатися стріли, однак я не повинна боятися, бо вони мені нічого не зроблять. План цей виконала я точно, як було умовлено. Після "втечі" зголосилась я у своєї провідниці, переповідаючи їй свою "втечу" та покликалаь, як на свідка, на цю дівчину.

3. Бувають деколи випадки, що до організування такої "втечі" організує НКВД людей з організації, які є вже рівночасно агентами НКВД—НКГБ. Прорежисеровка такої "втечі" виглядає як уривок якогось кримінального роману. До помочі в такій роботі наказує НКВД добирати людей із сітки і споза неї, досі незаангажованих в агентурній роботі. Це потягнення має стати "компрометуючими" матеріалами супроти тих одиниць найпізніше, щоб тим способом у потрібний для НКВД—НКГБ час заангажувати їх для співпраць,

б'ючи їх такими незбитими доказами "вини" супроти рад. влади. Причому ті всі одиниці є переконані, що виконують ясну та ще й небезпечну роботу, визволяючи "арештованого" чи зловленого в облаті члена Організації, є рівночасно найкращими свідками планової втечі, а в дійсності — є невідомими помічниками в маскуванні роботи НКВД—НКГБ і акторами інсценізації легенди. Ось один із фактів.

Будучи станичною з мого села, була я рівночасно агенткою НКВД. Завербував мене до цієї роботи районний начальник НКВД, що від другого приходу більшовиків працював стало в моєму селі, де хвилево містився рай. НКВД. В половині листопада 1945 р. під час облати в с. "Т" зловили більшовики одного з референтів районного проводу К. враз з кількома його субреферентами. На допитах він згодився працювати, доказом чого є вислів згаданого вже начальника: "К. наш чоловік". Щоби одначе дати змогу К. і дальше працювати в рядах Організації, НКВД рішило відповідно прорежисерувати його "втечу" з тюрми. Я як організована людина мала допомогти йому до "втечі". В тій цілі моїм завданням було підібрати собі до помочі кілька вказаних мені НКВД дівчат і одного хлопчину, що мали мені помагати в моїй роботі. Я з цими дівчатами ходила щодня майже до тюрми, де сидів К., і носила йому харчі. При одній передачі харчів передала я йому в кошику довгу сильну нитку, при помочі якої він слідуемого вже дня витягнув на поверх, де він сидів, пильники і пилки до різання віконних ґрат. В дальших передачах післала я відповідної довжини шнурок, по якому він мав спуститися на землю. Умовленого дня "планованої втечі" ждала я з дівчатами на нього під будинком тюрми на вулиці, на яку виходило вікно з його келії. Коли К., вибравши відповідний момент, спустився по шнурі на землю, ми подали йому шапку, яку для нього принесли, і пішли вулицями міста аж до найближчого села. Після цього "дорадив" мені начальник НКВД сходити в

підпілля, бо участь в організуванні цієї втечі могло розкрити НКВД і мене за це арештувати.

Характеристичним в цьому випадку є факт, що всі арештовані з К. — його субреференти й досі не випущені. Відносно підпілля "героїні" втечі можна сказати, що вона після розчислень НКВД повинна була заавансувати в Організації на свій "подвиг", а тоді зможе дати більше і кращих матеріалів, чим на дотеперішньому становищі.

4. Бувають знова випадки, що людина звільнена з арешту, чи така, що відповідною прорежисеровкою "втекла" з тюрми, зголошується в нас і признається "широ", що її заангажувало НКВД—НКГБ до агентурної роботи, випустило з тюрми, інсценізуючи втечу і т. д. Одним словом розказує в деталі про все. На закінчення додає одначе, що чуючись чесним українцем не може бути вислужником ворога і тому віддає себе, свою долю і своє життя в руки проводу Організації. Це т. зв. "агенти-грачі", яким НКВД доручає спеціально важливу роботу, а їхня "сповідь" має за завдання закріпити в Організації довір'я до них і уможливити на виконання доручення НКВД—НКГБ. Головним завданням агентів-грачів — пізнати наші сили, якість і методи роботи наших слідчих органів, спрямувати нашу роботу у відношенні до роботи НКВД—НКГБ на мильні рейки, зорієнтовуючи нас у мильній слабості більшовицьких слідчих органів, незнанні нами нашого руху взагалі і т. п.

Тут зазначаємо, що є дійсно багато чесних українців, що зголошуються до нас, їхня сповідь є дійсно щирою. Твердимо одначе, що цей рід агентів і їхні "легенди" є дуже складними та трудними до розшифровки. Наводимо тут один цікавий собою факт.

Дня 7.3.45 р. в лісі біля села Д. підніс руки, попавши на облаву, б. рай. військовик Л., якого НКВД забрало сейчас зі собою на НКВД. Вже на першому переслуханні згодився

він на співпрацю з НКВД. Спільно з оперативним працівником уложено план втечі, і 11.3.45 р. Л. у супроводі 12 енкв-дистів виїхав на село Х., будітмо на мітінг, на якому він мав промовляти. Енкаведисти заїхали з Л. до голови сільради, де оставили Л. під опікою одного енкаведиста, решта розійшлась по селу. Підбравши момент, коли енкаведист вийшов до другої хати, Л. втік через вікно і скрився на городах у кукурудзі. Енкаведист стрілами заалармував решту енкаведистів, що розійшлись, перешукали всі городи і цілу частину села біля голови сільради, але Л. знайти не могли. По кількох днях він особисто зголосився до наших слідчих органів, розказав про найменші подробиці підписання заяви співпраці, планування і виконання втечі, а вкінці про те, що НКВД наказало йому про все розказати. Зізнання Л. були вичерпуючі до тої степені, що він сказав, що НКВД перед виїздом з ним у с. Х. фотографувало його враз з одним оперативником при одному столі, мовляв, для впевнення, що він не скривить душею і буде чесно з НКВД співпрацювати. В противному випадку вони (НКВД) помістять знімки у часописі і тоді слідчі органи ОУН його знищать. Його зізнання були настільки правдоподібні, що йому дано змогу свobodніше порушатися і не стережено його як в'язня. Він, не скінчивши вповні зізнань, втік назад до більшовиків і протягом двох місяців про нього слух загинув. Слідчий, що його переслухував, сейчас по його втечі, змінив місце осідку. До того села, де Л. був слуханий, час-до-часу приїжджали групи більшовиків за соломкою і подібними дурничками. По місяцеві, вважаючи, що Л. втік і криється на власну руку перед нашими і більшовиками, цей слідчий зайшов із своїми людьми до давнього бункру, в якому переслухував Л. Місяць пізніше наглим наскоком накрили цей бункер і слідчий враз з людьми пострілялись. Господиня, в якої був цей бункер, зізнала, що між більшовиками пізнала Л. по вигляді і голосі.

Після цього випадку Л. водив більшовиків по терені повіту, сипав все, що знав.

Подібний випадок подала агентка У., що була арештована в січні 1945 р., придержана на НКВД через два дні та по завербуванні випущена. Після випущення мала ще кілька стріч з енкаведистами, після зійшла у підпілля, як "загрожена". На зізнаннях у слідчих органах ОУН призналася до всього, себто: арешту, вербовки, всипу підпільних людей, навіть стріч з НКВД та заявила, що утекла в підпілля тому, що не хоче продавати ворогові чесних людей — українців. На доказ правдивості своїх слів подала, що на стрічах жадали від неї видачі підпільниці С., чого вона не зробила. Провірено і устійнено, що провідниця У. дійсно була з нею на стрічі, але НКВД її не придержало. По якомусь часі стверджено, що С. була тоді вже також агенткою. У. перекинено у чужий терен та доручено деяку орг. роботу. По якомусь часі стверджено, що і там вона мала стрічі з органами НКВД, а свої дотеперішні "щирі" зізнання подавала для закріплення себе в орг. праці. На підкріплення її "правдомовності" наказує НКВД її родичам зійти рівночасно з нею в підпілля, що й зроблено заходами Організації та й агентки С. По якомусь часі, тому, що родичам її не вигідно було в підпіллі, НКВД переводить облаву в лісі, де вони мешкали, заарештовує їх, забирає до облцентру і там після переслухання звільняє.

5. В інших знова випадках людину випускають з тюрми, чи то з огляду на брак компромітуючих матеріалів, чи під іншим видом, або перережисеровують "втечу". Ця людина криється перед більшовиками, НКВД вивозить її родину на Сибір (у дійсності на другий терен), нищить цілковито її господарство і т. п. Чи така людина аж так далеко скривджена більшовиками не знайде в нас довіря? Чи ми маючи "наглядні докази" її ворожого наставлення до більшовиків і

наслідки того — усунемо її від праці і окружимо підозріннями? Тут подано один із фактів:

В листопаді 1944 р. НКВД арештує С., людину з вищою освітою, і держить його через два дні на допитах. Заангажувавши його до агентурної праці, випускає його за порукою одного вищого урядовця більшовицької адміністрації, випускає його з тим, що він має на другий раз зголоситися на НКВД в цілі докінчення протоколу. Він одначе вже не голосився до НКВД, втік в підпілля і зголосився до наших провідних чиників, де розказав про свій арешт і "нескінченний допит" і заявив, що другий раз не хотів голоситися тому, що сподівався, що його хочуть завербувати на агента НКВД. Після його втечі НКВД заарештувало й вивезло на Сибір його родину, знищуючи дощенту господарство. Такі факти були надто переконливі, і йому доручено певний відтинок орг. праці. По якомусь часі нашими слідчими органами виявлено дійсний стан справи, а саме: під час першого арешту і переслухання він був завербований і післаний з відповідною "легендою" в підпілля, де він, як член з 1940 р. і людина з вищою освітою, мав заняти вищий пост в Організації, користаючи з знайомства з людиною на високім посту, з якою був на товариській стопі. Щоби уможливити йому втечу в підпілля і замаскувати вербовку, вивезено, за попереднім порозумінням з ним, його родину на інший терен та видумано обов'язок другого зголошення до НКВД.

6. Дуже часто НКВД висилає в підпілля своїх здібніших агентів, які до того часу жили легально (головно жіноцтво з міста), були дуже активними в роботі Організації, вив'язувалися справно з доручених їм завдань і через це буцімто впали в підозріння і стали загрожені арештом. Прорежисеровка такого сходження в підпілля буває не раз так дрібничково обдумана й виконана, що не лишає найменшого сліду підозріння в агентурній роботі. Завданням цих агентів — проліз-

ти по можливості високо в орг. клітині та доставляти цінні для НКВД матеріяли. Ось що зізнала агентка Ю.

"Я працювала легально в міськтопі, співпрацюючи рівночасно з органами НКВД. Дня 21.2.44 р. оперпрацівник, із яким я контактувалась сказав мені, що з огляду на арешти сітки в місті я мушу зійти в підпілля, щоби одначе організаційні чинники мали до мене дальше довір'я, та що я сходжу в підпілля як засуджена — треба буде мені зробити слідуєче: 10.XI.44 р. я маю випросити начальника бюро звільнення до лікаря і між год. 12—13 не бути в бюро. По тому часі до бюро зайдуть два цивільні совіти, які як працівники фінвідділу провірятимуть службовців бюро. За мою неprisутність вони будуть сваритися з начальником бюро. І вголос зажадають моєї приватної адреси. Від лікаря я поверну в бюро і, довідавшись від співпрацівників попитуванням моєї адреси, мушу сказати перестрашено, що це певно перебрані енкаведисти, що хотіли мене заарештувати. Для доказу подати арешт одного члена ОУН, сказати рівнож перед ними, що я вдома не буду вже спати. Якщо б я в бюро нікого не застала, не повинна з'являтися вдома перед год. 14-ою, бо самі енкаведисти підуть з бюро до моєї господині і схочуть там винаймити моє помешкання. Коли ж довідаються від господині, що помешкання занято мною, а іншого вільного немає, вони схочуть бачитися зі мною, щоби домоворитися і спільно зі мною мешкати: не заставши мене вдома, схочуть мене чекати і, не діждавшись, відійдуть, заявляючи, що слідуєчого дня в той самий час прийдуть. Вернувши додому і довідавшись від господині про цю візиту, я знову маю вдавати перестрашену і сказати те саме, що перед працівниками в бюро, а на доказ забрати зараз таки свої речі і перенестися ночувати на інше, законспіроване місце. 11.XI.44 р. до праці я не мала йти, лише вислати до бюро господиню, та розвідала чи по мене не приходили совіти. Не сміла я також ходити до

мешкання свого чоловіка, бо за мною і там будуть шукати. 12.XI.44 р. мала я зібрати всі свої речі та знаним мені зв'язком зголоситися у своєї провідниці в терені, щоби там одержати приділ до праці. Після моєї "втечі" до бюро і мешкання приходили перебрані енкаведисти щоденно від 10—13.XI.44 р. Початково тільки в розмовах випитували про мене, а пізніше коли я згідно з вказівками оперативника, ще не зійшла була в підпілля, вони приходили по кілька разів денно до бюро та приватного помешкання та грозили начальникові бюро розстрілом, якщо я не з'явлюся до праці.

13.XI.44 р. я прийшла до своєї господині по решту речей. В той сам час перебрані енкаведисти знову прийшли за мною, але я "сховалась" під ліжком, бо енкаведисти, знаючи про те, що я є в помешканні, не робили детального трусу. Коли я вже була в підпіллі дня 15.XI.44 р. прийшли енкаведисти востанне до помешкання мого чоловіка та перевели основні тригодинні труси, у висліді чого забрали мої знимки. Всі вірили, що я була дійсно загрожена та, що розшуки за мною не були фікцією, а провідниця жін. сітки дуже тішилася, що я "уникнула" НКВД.

Ми навели тут кілька фактів різного рода цікавих "втеч", щоби цю справу як слід насвітлити. Крім того, є ще нескінчений ряд інших "легенд" про звільнення з тюрми з браку компромітуючих матеріалів і тим подібних розроблюваних спеціально для жіноцтва. Про них буде мова при "легендах" для повідомлювачів.

Як згадано у розділі "вербовка", НКВД старається також набувати агентів і без компромітуючих матеріалів, методом т. зв. "на колоні", напр.: при деяких реєстраціях, перевірках, під час засідок, під час облав на ліси і т. п. Своїм агентам дає НКВД вказівки, щоби при всяких розмовах з організованими людьми, при перевірках кадрів вищими чинниками про такі епізоди зовсім не згадували і спритно в розмовах виминали.

б) Важніші групи "легенд" для повідомлювачів:

1. Звільнені через брак компромітуючих матеріалів, або, як в нас кажуть, "викрутитись". Цей рід "легенди" є досить масовий, головню серед людей малозамітних, слабозаангажованих в орг. роботі і жінок. Звичайно, "їх мало або й зовсім нічого не питали", а їхнє придержання під час облати чи серед інших обставин було "помилково". А коли їх і допитували, то вони, звичайно, "нічого не сказали". Якщо людина довгий час перебувала в рядах Організації, чи була симпатиком і придержувалась таких засад, що в нас донедавна були "модні", — недоказання її вини з боку НКВД—НКГБ неможливо.

Такі "легенди" робить НКВД для агентів, із якими відбуває стрічі в терені. Для приміру наведемо слідуєчий факт:

Дня 20.3.45 р. в с. "Г" під час перепису придержано членку рай. проводу жіноцтва "С" (підпільниця з чужого терену), енкаведист пішов з нею до школи. Під школою питав людей, чи знають особисто "С". Люди нічого не відповідають, втікають. Тоді її примкнули враз з іншими придержаними і приводили місцевих людей, що мали б потвердити, що вона походить з цього села. Та люди давали зминаючі відповіді. Тоді вона звернулась з проханням до одного місцевого видержаного хлопця, щоби цей потвердив біографічні дані, подані нею енкаведистові. Хлопчина погодився, і коли прийшов енкаведист і спитав, чи знає хто її, чи вона походить з цього села, потвердив, що її знає. Тоді її з місця звільнено, а хлопчину в кілька годин пізніше забрано на допити і на підставі цієї "провини" (фальшиве зізнання) завербували, як виявилось пізніше, на повідомлювача. Слідство в справі "С" виявило, що вона була завербована "на коліні", під час одної засідки в лісі ще 10 днів тому назад, а придержання "С" у с. "Г" 20.2.45 було звичайною стрічею з НКВД. Дуже можливо, що в цьому випадкові вдалось енкаведистові відбути

стрічу з агенткою і при її помочі завербувати повідомлювача.

Другий факт: в дні 10.4.46 р. арештовано санітарку "М", по випущенні із тюрми оповідала, що кликали на допити два рази. На першому допиті питали про біографічні дані, вона подалась на знану дівчину з цього села. Факт, що заарештували в чужій хаті, вияснила вона енкаведистові в цей спосіб, що батько її помер, мама пішла за прошеним хлібом, а вона, хворуючи тоді на тиф, мусіла перенестись до чужої хати. Про організаційну працю зізнавала слідуєчо: на питання чи вона була станичною чи носила штафети, чи збирала збіжжя для Організації — відповідала, прикидаючись дурною, що у неї "добра спідничка", що в них в селі є паркани, а не штахети, а за збіжжям йшла мама на Поділля. Про підпільний рух в селі не знає нічого, бо останньо хворіла.

2. Звільнення через старість, якусь недугу і т. п. Таких, звичайно, звільняють або нічого не допитуєючи, або задають ряд питань в роді: чи бачив бандерівців, де, коли, скільки, чого приходили і т. п. Їхні відповіді згідно їхніх пізніших тверджень були або зовсім негативні (грали варятів, дурних, несвідомих), або так вимішані, що НКВД "махнуло" на них рукою і "відпустило додому". В справі звільнювання хворих, щоби ухилялись від призову в ЧА відповідно — словами одного лікаря, начальника лікарні: "мені вільно узнати хворих лише на доручення НКВД".

3. Звільнення через підкупство органів НКВД—НКГБ, начальників відділів, чи слідчих. В таких випадках випущені, або ще взагалі "не були допитувані", або й коли були, то нічого не сказали. В їхньому звільненні треба добачувати, що НКВД—НКГБ були ласі на "хабар". Такі випадки, що органи НКВД—НКГБ беруть хабарі, звичайно, трапляються, але це засадничо буває тоді, коли вже дана людина згодилась співпрацювати, про що навіть рідня звільнюваного й не додумується, а хабарі забирає НКВД—НКГБ лише для маскування вербовки.

II. ПРАЦЯ АГЕНТУРИ І ЇЇ НАСЛІДКИ

1. Агенти-внутрішники ОУН.

Для нашої підпільної Організації найбільш небезпечним видом агентури є агенти-внутрішники. Вони грізні для нас є тим, що працюючи серед нас є рівноправними членами та поведуть себе так, щоби поведінкою, чи працею заволодіти довіря своїх зверхників провідників чи командирів. Таке довір'я завойовують вони надзвичайною "активністю", спрямованою проти наших ворогів. Ця "активність" і "відданість" загальній справі часто засліплює і збиває з толку навіть високосвідомих і відповідальних працівників.

Основним завданням агента-внутрішника не є, як це мильно твердять деякі організовані люди, сама всипа організованих людей чи провідників Організації, щоб на підставі неї могло НКВД—НКГБ ліквідувати Організацію. Без сумніву, справа кадрів в нашій Організації відіграє поважну роль і тому НКВД—НКГБ старається їх ліквідувати. Та ця квестія для НКВД—НКГБ є другорядною. На першому плані роботи НКВД—НКГБ в боротьбі з нашою Організацією є розклад організації, до якого можна довести постійним насичуванням здорових кадрів своєю агентурою, вивідуванням її на провідні місця і врешті перебиранням керми організаційної роботи в свої руки.

В другій більшовицькій окупації примінило НКВД—НКГБ цю засаду вповні, від самих початків старалось влихати всіма можливими методами та способами в нутро ОУН якнайбільше агентів-внутренників. Тому що цієї засади не розуміють, як слід в наших рядах, дуже часто можна почути вислови, що, мовляв, конспіруватись не треба, бо між нами немає агентів чи повідомлювачів, бо якщо вони були б, то НКВД—НКГБ до цього часу було б нас накрило, що НКВД—НКГБ є дурне і про нас зовсім не орієнтується або орієнтується слабо, що НКВД—НКГБ не зможе нам нічого зробити і т. п. Можна

вчислити ряд випадків, що НКВД—НКГБ не тільки знало про цілість організаційної роботи даної клітини і т. п., але знало про бункери, про поодиноких провідних людей та способ їх маскування, а у висліді не тільки не робило жодного скоку, щоб накрити такі місця, а противно навіть уможливило "самостійність" даних осередків, щоб там могло скупчуватись якнайбільше організованих людей, деконспіративно провадити роботу, щоб цим способом дати агентам "поле до попису" — навіть в часах найбільших бльокад теренів (квітень, літо, 1945 р.), залишали кілька вільних сіл, куди казали своїм агентам переносити осідки та провадити туди організованих людей. Для більш яскравого наświetлення вищесказаного подаємо такий факт:

В червні 1945 г. агентка "Х" під час облави в селі замаскувала свого провідника в бункрі, а сама осталась в помешканні, де відбувала стрічу з оперативником. В мізчасі забункрований підпільник попросив у неї чаю. Розбавлений оперативник наказав своєму чурі зварити чай, сам наляв у склянку і враз з агенткою носив та подавав через вентилятор до бункру, очевидно, що підпільник про участь енкаведиста у варенні і подаванні чаю не орієнтувався.

Після способу виконання праці агентів-внутрішників ОУН можемо їх поділити на дві основні групи. Перша група агентів-внутрішників — це люди здібні, працьовиті з революційною психікою середнього і вищого формування, що можуть в орг. праці розвиватися та "рости". Таких старається НКВД всіма можливими способами висувати на керівні становища, а потім дати їм змогу переростати своїх співпрацівників, щоби бути до певної міри "незаступними" на своїх постах. До другої групи агентів-внутрішників ми зачисляємо таких агентів, що із своєї низької освіти, малих природних здібностей та організаційної виробленості не зможуть вибитися вгору та займати вищі керівні становища, їхнім загальним завданням є

інформувати НКВД про все, що діється в Організації і довкола неї. Їх держить НКВД на те, щоб їхніми звідомленнями перевіряти агентів першої групи, поширювати на підставі їхніх компромітуючих матеріалів агентурну сітку в ОУН (вербування нових агентів та виконувати ними спеціальні доручення; показувати чийсь бункер, зловити когось і т. п.).

Щоб ясніше висвітлити вербовку праці, завдання і наслідки роботи першої групи агентури, постараємось насвітлити один із многих фактів нашого терену, про який зізнала агентка НКВД "Х".

"В місяці вересні 1944 р. пішла я до реєстраційного бюро в цілі реєстрації. По реєструванні відходила додому, та в коридорі цього будинку покликано мене до окремої кімнати, де сиділи енкаведисти. Вони почали перевіряти мою автобіографію, головню за час від 1939 р., я переконалась, що вони знають багато, навіть про моє приватне життя.

Вкінці я призналася, що в 1939 р. була завербована органами НКВД, з ними співпрацювала. Призналася рівнож, що належу до Організації. Мене відпущено домів із тим, що за кілька днів я повинна зголоситись у певне умовлене місце, де зі мною буде ще хтось говорити. В означений день я зголосилась в назначеному будинку, де стрінув мене бувший мій оперативник ще з 1939—41 рр., який передав мене новому оперативникові. З огляду на те, що вважав енкаведист за правдиву і кваліфіковану агентку, цей новий оперативник установив мене в агентурній роботі, визначив стрічі, що відбувалися в моєму помешканні. На цих стрічах я здала точний звіт моєї діяльності за час німецької окупації та одержала завдання на найближчий час. Тому, що я в той час працювала ще легально, повинна була в організаційній праці працювати так, щоб могли зайняти пост своєї провідниці, а навіть вибитись і вище. Тому повинна я старатись перевиконувати всякі організаційні доручення. Сварив мене за невиконання хоч би і дрібних доручень (закуп ліків, паперу), а на-

віть і помагав не раз набути речі, потрібні для Організації. Щоб допомогти мені досягнути провідне становище, диктував мені записку до моєї провідниці, в якій я звертала увагу провідниці на непевну поведінку особи, якої місце в Організації я мала зайняти. Такими закидами були між іншим: брак авторитету серед членства, волочення з енкаведистами, можливість співпраці з НКВД і т. п. При моїй допомозі розшифрувало НКВД цілу сітку міста, з якої декого завербовано до агентурної роботи, других вислано в підпілля, а тих, що не зламались, виарештовано. На стрічах, що відбувались в моєму помешканні, приготавляв мене мій оперативник до зйдення в підпілля, а також переконував різними доказами, що лише відданою працею для Організації зможу я рівночасно як слід вив'язуватись в агентурній роботі. Коли в листопаді 1944 р. я сходила у підпілля, мені створено в цілях маскіровки дуже "загрозливі" обставини. Оперативник наказував за всяку ціну старатись досягнути місце біля вищої провідниці. Хоч, заки мені це вдасться, не гордити і звичайною працею. Коли я зійшла в підпілля, мені вдалося одержати підрядну працю в одному з осередків при вищому проводі ОУН. Тоді я одержала від свого оперативника завдання всякими можливими способами опанувати, в першу чергу, керівника цього осередку, а опісля і інших працівників, щоби в будучому мати рішачий вплив на ведення справ та щоб на цій основі могла я повідомляти про все НКВД. Для успішної реалізації цих завдань та для вивіндування на провідне місце мала я бути надзвичайно активною, дуже відважною і працьовитою. Щоби могли опанувати керівника і співпрацівників, мала їх кокетувати, а важніших із них здобути хоч би ціною честі. При тому звертав увагу, щоби кому-небудь зі своїх об'єктів і наравду не залюбилася, а щоби це не сталося, він почав сам мене кокетувати. Протягом кількох місяців я виробила собі між своїми співпрацівниками та зверхниками великий

авторитет і марку доброї та солідної працівниці. Я знала дуже докладно про всі довірочні справи, через мої руки переходила вся пошта і інструкції згори в низи і була довірною особою мого зверхника, знала про всі постої і сховки всіх працівників осередку. Очевидно, що всі ці відомості я подавала оперативникові, який зумів мене так опанувати, що я не терпіла вже очікування для стрічі, щоб дати йому "звіт з організаційної роботи", я передала вже для НКВД неоціненні матеріали, та вони цим не задовольнялися, бо хотіли, щоб я підтягнулася до вищого проводу і робила там цю саму роботу, але вже в ширших масштабах. В тій цілі створювало НКВД, а радше мій оперативник, спеціально загрозливі обставини, аби серед них я могла пописуватись своєю проворністю, характерністю, зручністю в роботі, відданістю справі і вмінням вибродити з загрозливої ситуації та тим самим здобути собі беззастережне довір'я і зацікавлення моєю особою вищими чинниками Організації, що з черги мало мені улегшити змогу продістатись туди. За вказівками оперативника я кілька разів виходила щасливо з таких загрозливих операцій, "рятуючи" при цьому свого керівника і важніших людей осередка. Під час бльокади в дні 14.1.45 р. в селі "Ц" з загроженого бункра, що в дві години опісля став відкритий більшовиками та під час наскоку, в дні 24.4.45 р. в с. "Т" я майже на очах більшовиків замаскувала бункер із зверхником, а на питання більшовиків, що я там робила, я відповіла, що полола грядку. Очевидно, що з більшовиками був мій оперативник, з яким я мала стрічу. Мій зверхник після тих випадків робив мене героїнею та звітував вгору та пропонував нагородити мене. Мене уважано в осередку за незаступиму, що коли могого зверхника мали перенести в інший терен, він без мене не хотів відходити, а мої співробітники щиро за мною жалували. Через якийсь час такої дволичної праці я запримітила під час зустрічі з оперативником, що він дуже докладно орієнтується

в праці осередків, а коли я забувала дещо сказати, або не подавала деяких матеріалів, він про це знав і не раз ганив за недбалу працю, даючи мені до розуміння, що перед НКВД неможливо нічого закрити. За час моєї восьмимісячної праці в цьому осередку, я завважила повний розклад агентурою даного осередку. З цього осередку створено базу агентури НКВД—НКГБ. Завдяки випадково невмілій поведінці одного зі стрибків, завважила я, що мій оперативник мав стрічі з моїми співпрацівниками. Через достарчування матеріалів про їхні організаційні осередки та клітини вношено розклад та гниль в ціле організаційне тіло. В дальшому процесі агентурної роботи бачила я, що НКВД—НКГБ стремить до повної контролю всего організаційного життя. Вони доводять до такого стану розклад Організації, що кожної хвилини мають змогу не зневалізувати працю даної клітини, але й кількома потягненнями зліквідувати всіх людей з тогочасними агентами включно, доля яких НКВД—НКГБ зовсім не турбує. Здобування всякого рода потрібних для оперативника матеріалів приходило мені легко. До жінок підходила я прихильністю, щирістю, услужливістю, а до мужчин, як звичайно, кокетерією, посуненою в потребі до найдальше йдучих границь. Одного разу, коли я захотіла здобути дуже важні матеріали, які переписував особисто сам тех. реф. осередка, я примильюючись до нього, голублючись та цілуючи ніби "ненароком" роздерла наложений на машину і майже викінчений аркуш паперу, який він мені доручив опісля з проханням спалити його. Розуміється, що я оставила одну відбитку для оперативника. Таких фактів було й більше. При кінці своєї агентурної праці я одержала доручення видати в руки НКВД кількох членів з вищого проводу та учасників організаційного вишколу в числі около 50 осіб, серед яких було ряд осіб заслужених та поважно заангажованих в орг. роботі. В противному випадку одержала я насонний порошок, який мала всипати до

харчів своїому зверхникові і його гостям з вищого проводу, що в той час перебували на моєму постю. НКВД мало їх забрати приспаних живими. Коли енкаведист зажадав від мене видачі вишкільного табору, я вагалась, він заявив мені, що моя доте-перішня дев'ятимісячна агентурна праця мене зовсім не оправдує перед рад. владою, щойно видача табору може це вчинити. Я тоді добре зрозуміла, що у вислугах, які ми, агенти, даємо ворогові, нам одного не надіятися від НКВД—НКГБ — пощади. Через заісновані несприятливі обставини я цього не могла виконати.

Для характеристики завдань другої групи агентів-внутрішників наведемо зізнання агентки "С".

"Я стала завербована під час реєстрації, по достарченні мною матеріалів про сітку терену, в якому я працювала, і по ліквідації її оперативник вислав мене в підпілля. При відході в підпілля наказував мені старатись зайняти місце біля провідниці жіночої сітки, що мені частинно вдалося, бо я працювала шефом зв'язків, а пізніше закуповувала для сітки канцприладдя і ліки. При кожній стрічі наказував мені оперативник бути активною в роботі, щоб цим виробити собі довір'я та прихильність своїх працівників та зверхників. Моїм завданням було слідити і доносити органам НКВД усі завважені організаційні рухи. Найбільше уваги присвячувати збиранні відомостей про постю орг. клітин та провідників. Але при тому не забувати й про людей з вищих клітин та їхні рухи. На підставі доставлених мною матеріалів органи НКВД дуже докладно орієнтувалися про роботу орг. сітки, про постю людей і на цій підставі провадили дальшу роботу агентури. На підставі моїх всип НКВД поарештувало ряд симпатичок нашого руху, які доставляли для нас ліки і аптечку. Я мала спеціальне доручення випитувати посеред українського населення ворожі рад. владі елементи. На підставі моїх доносів впало трьох людей орг. проводу. В м. червні 1945 р. я вела енкаведистів на всипа-

не мною місце тимчасового постю 10 людей із проводу, яким лише завдяки особистому щастю та сприятливим обставинам удалось оминати "щастя попасти в більшовицькі руки", згідно доручення НКВД я мала здобувати матеріяли відповідним підходом в розмовах з орг. людьми. Розмови ці я провадила спочатку на приватні теми, а в дальшому процесі переходила на організаційні теми, стараючись при тому вести розмову так, щоби "об'єкт", від якого я хотіла здобути матеріяли, виговорювався сам. Інакше я підходила до людей моральних і організаційно вироблених, яким старалась імпонувати своєю організаційною активністю і виробленістю; іншим старалась імпонувати своєю особою, зовнішнім виглядом, красою і т. п. Щоби видати живим у руки НКВД одного з членів вищого проводу, я повинна була залюбити в собі, а вразі потреби віддатись йому всеціло. Хоч я не занимала постійного і окресленого якогось становища в ОУН, — все ж таки шляхом приватно-організаційних розмов з організованими людьми різних ділянок та завдяки деконспіративній поведінці останніх, — віддала я поважні послуги НКВД, тим самим нанесла Організації необчислену шкоду.

Вищенаведеними фактами ми хочемо насторожити організованих людей супроти роботи агентури НКВД—НКГБ, виказати незафарбовану правду про ролю агентури в нашій боротьбі, щоби на будуче могли відповідно протиставитися та протиділати.

2. Агенти-внутрішники у відділах УПА.

НКВД—НКГБ досить суворо переконалося, що збройними відділами не можна ліквідувати відділів УПА. Навіть при допомозі досить добре зорганізованої агентурної сітки з рядових стрільців. Наведемо маленький примір:

В одній сотні було около 10 агентів-внутрішників, а мимо того ця сотня уважалася досить боездатною, досить було командирові заборонити стрільцям віддалятися від відділу — і зв'язки з ними були пірвані. Та навіть самим стрільцям-

агентам не цікаво було повідомляти НКВД про відділ і його рухи, бо заскочений відділ боронився, зав'язувався в бій, в якому падали й агенти, бо кулі звичайно, не розрізняють хто агент, а хто повстанець.

Для більш успішної роботи з УПА НКВД—НКГБ повело і інтензивну розробку командного складу УПА. Основною роботою НКВД—НКГБ є створити агентурну сітку з вищих кадрів УПА, стараючись переводити це в життя систематично за певним планом.

У певних теренах українських земель доручення організувати таку сітку одержали поодинокі командири, що співпрацювали в 1939—41 рр. з НКВД, або були завербовані в другій більшовицькій окупації. На відділи УПА зробило НКВД кілька більших сильних акцій, що хоч не завдали нам помітних ударів, — привели до частинного заломання на душі багатьох командирів. Цей момент використали командири-агенти, доказуючи морально заломаним командирам безвиглядність провадження боротьби проти СРСР і її недоцільність. Виходом зі скрутного положення мала бути співпраця з НКВД, на яку немало тих старшин погодилося. За півтора місяця розбудовано досить добре агентурну сітку. Створено агентурні осередки і нав'язано їх з більшовиками "шпідлунками" під лісами і районними відділами НКВД. В період організування цієї сітки НКВД не вимагало точно виконання агентурної роботи. Згодом, однак подано до відома командирів-агентів, що реабілітація старшин УПА перед СРСР можлива тільки після виконання серйозної роботи на шкоду УПА та ОУН. Давано завдання в означений день виконати на провідних людей ОУН чи командирів УПА атентати та забрати архіви, передати важку зброю та допомогти ліквідувати другі відділи УПА. Все це мало робитися у взаємодії з військами НКВД. Одної ночі мали згинуть провідники, командири і відділи, що знаходилися в лісі і терені. Агенти спо-

чатку мали виконати атентати і втікати до більшовицьких райцентрів. Коли ж цей агентурний осередок викрито, НКВД не зрезигнувало з свого плану і намагалося повторити його агентами з іншого осередку. Це ж НКВД нічого не коштує, вони ж руководяться і ризикують людьми не своїми, а нашими таки — "хахлами".

У засаді агенти-внутрішники у відділах УПА головним завданням мають вивчити відділ, в якому самі перебувають, щобто вивчити командний і кількісний склад відділу, його озброєння, запаси амуніції, планування на майбутнє місце найчастіших постів, способи розташування, стійок під час постів, способи харчування, одягу і т. д. Їхнім завданням є держати даний відділ якнайдовше на одному місці, щоб дати змогу органам НКВД зорганізувати агентурну сітку, відтягти від бойових акцій, щоб тим способом відділ утратив боєздатність, старатися довести відділ до роздрібнення на рої та розкинення таких по терені, щоби НКВД могло їх успішно ліквідувати. Практика виявила, що багато відділів розгромлено завдяки тій розкладовій агентурній роботі, застосовуючи вищезгадані методи.

3. Інші роди агентів-внутрішників: (пропагандисти, терористи). Окреме завдання у відділах УПА та рядах ОУН мають агенти-внутрішники по пропагандивній роботі. Їхнім завданням є ширення більшовицької пропаганди в наших рядах і між населенням в цілі підірвання нашої моральної стійкості у відділах УПА. Самозрозуміло, що свою роботу вони дуже зручно маскують. Вони аж захлинаються, викрикуючи різні патріотичні фрази, а у відповідний час і у відповідному оточенні зітхають, натякаючи злегенька про безвиглядність нашої боротьби, про моральне заломання, про втрату віри в успіхи наших змагань, про непоборну силу більшовиків і т. п. Спеціально використовують поразки наших відділів, критикуючи їх командирів, вихвалюючи рівночасно тактику і обізнаність

ворога. Цим способом стараються створювати пригнічений і панічний настрій. Розуміється, що це все подають вони в такій формі, що мовляв, їх це все болить, вони цим журяться, переймаються і т. п. Дуже обережно розповсюднують чутки, що більшовики дуже людяно поведуться з тими, що до них зголошуються, а також про дбайливу опіку над раненими, що попадають після бою до рук більшовиків. В рядах Організації стараються непомітно викликати недовір'я низових членів до проводу, наводячи до того (доказ правди) їхніх слів, різні видумані брехні про неіснуючі потягнення проводу, як цілості, чи поодиноких провідників зокрема. Всі оці свої версії стараються вони поширювати і між цивільним населенням, щоби тим самим знеохотити його до Організації, до проводу, і вбити в нього віру в успіх нашої боротьби. Свою роботу проводять тонко і зручно, щоби при тому уходити самим за щирих і ідейних революціонерів. Наслідки їхньої роботи ми відчули і побачили в час зголошення "з повинною". Ціллю яскравішою наświetлення цієї справи подаємо зізнання агентки "В":

В місяці липні 1945 р. перед днем зголошення "з повинною", я, по вказівкам оперативника, оповідала членам Організації, що з "повинною" поголосилися вищі провідники Організації та командири УПА. Цим повинна я була заломити українських революціонерів та цивільне населення. Для підірвання авторитету слідчих органів ОУН та компромітування їх в очах членів, ширила я різні версії про т. зв. "бандитизм", стріляння і мордування невинних людей — українців і т. п.

З причини відповідної конспірації сховків і обережності членів Організації — НКВД не все має змогу ліквідувати намічених людей. В тій цілі органи НКВД—НКГБ засилають у наші ряди спеціальних агентів-внутрішників, завданням яких є здобути в короткому часі довір'я зверхників, виконати намічений атентат на високоавторитетних провідників і командирів, повертати після цього до більшовицьких центрів, де вони одержують в нагороду

за свою працю відповідні посади. Крім того, НКВД—НКГБ старається й дає завдання агентам-терористам виконати доручені атентати маскованих під час різних облав, засідок, боїв т. п., щоби по виконанні атентату дальше продовжувати на місці агентурну роботу. Тут насвітливо один факт, про який зізнав агент, стрілець "С" із куреня "Б": "Після розбиття куреня "Б" чотовий цього куреня "Б" та я крилися у своєму селі у спільному бункрі. Зі собою жили ми дружно. В розмовах із "Б" довідався я, що він ("Б") пише листи на НКВД і передає своєю нареченою. В розмові зі мною заявив він мені, що листи пише на НКВД тому, щоби мати запевнене життя на випадок зловлення нас в облаві. В тиждень пізніше чотовий "Б" зівстав зловлений та дістав легальну працю в райцентрі. Майже щовечора заходив він до свого села та час-до-часу стрічався він зі мною. В розмовах початково приватного, а пізніше організаційного характеру показував мені про недоцільність нашої боротьби, про розгромлення нашого руху, а вслід за тим довільність співпраці з НКВД—НКГБ. Пізніше звирився мені, що його арешт з НКВД був умовлений, що він є на услугах НКВД та має доручення зліквідувати кількох провідників ОУН. При тому пропонував мені допомогти йому в цьому, за що я не буду переслідуваним органами НКВД—НКГБ. Я вагався дати на це свою згоду. Обіцяв йому додержати таємницю наших розмов. 20.X.45 р. вечором зайшов "Б" до мене, сказав забрати свою зброю та йти з ним. Я так і зробив. Надворі завважав я ще одного товариша чотового "Б" — стрільця "М" зі зброєю. Він також крився. Всі ми, згідно вказівок чотового "Б", пішли під хату, де стало квартирував член проводу "З" (про його постій виговорився в дружній розмові перед чотівим "Б"). Чотовий "Б" положив мене на стійку, а сам зі стрільцем пішов під вікно і застрілив члена проводу "З", по атентаті втекли ми в другий кінець села і тут чотовий "Б" довший час говорив з нами на теми нашої заслуги перед рад. владою, зобов'язав нас до

додержання таємниці, а для замаскування роботи казав дальше скриватися. Ми виконали ще один атентат, в якому я брав чинну участь.

4. Повідомлювачі.

Ми вже подали, що повідомлювачі живуть легально при своїх родинах, часто "скриваються" і слідкують за нашим рухом. Вичерпуючо скажемо, що вони слідкують, коли, скільки і куди проходить через село нашого війська, як озброєно, де квартирує, звідки бере харчі, хто варить їсти, де стоять стійки, чи є в селі організовані люди, якщо є, де перебувають і хто саме, де є бункри з орг. майном, хто в селі станичний, зв'язковий, курієром, де є стежки, якими можна виминути застави й стійки, ось приблизно обсяг роботи пересічного повідомлювача. Їх дуже часто організує НКВД—НКГБ до підпровадження більшовицьких відділів закритими стежками на всякі всипи.

Дуже часто трапляється, що члени Організації стають заповнені і завербовані органами НКВД—НКГБ до агентурної праці як агенти-внутрішники. Таких по виявленні їхньої агентурної роботи, відсепаровують орг. чинники від праці. Коли таких людей помимо впертих намагань не вдається НКВД—НКГБ впхати знову в нутро ОУН — по якомусь часі НКВД їх заарештовує, щоби доказати тим способом, що вони є "невинні" та при тому рівночасно скомпромітувати роботу наших слідчих органів або й без арешту переводить на повідомлювачів. Завданням таких повідомлювачів такі ж самі, як і повідомлювачів, вербованих звичайним способом.

Згідно таємних наказів НКВД—НКГБ всіх завербованих і активних повідомлювачів "бронірується" (звільнюється від обов'язку служби в ЧА). Спецувагу звертає НКВД—НКГБ на організацію сітки повідомлювачів у лісах і підлісних селах.

Один із таких повідомлювачів, лісничий, "свій чоловік", полагав доривочно ті справи відділів УПА, що прохо-

дили через ліси, якими він опікувався, займався збіркою та доставою харчів, служив інформаціями та розвідними даними, чим доказував свою відданість нашій справі. В дійсності ж подавав він на НКВД точні інформації про ліс, наводив наші відділи на більшовицькі засідки, стягав облави і т. п.

Сітку повідомлювачів у тих селах організувало НКВД—НКГБ — це ще під час переходу фронту організує СМЕРШ, контррозвідка в ЧА, або погранвійськ та пізніше всякого рода акцій.

Сітка повідомлювачів не лише в підлісних селах, але і в їхніх місцевостях така велика, що контакт оперативних працівників НКВД—НКГБ із нею є фізична неможливість. З тих причин НКВД—НКГБ підпорядкує повідомлювачів т. зв. резидентам, засадничо немісцевим, легально працюючих в районах чи селах, які вдержують між підпорядкованою собі сіткою повідомлювачів, а оперативними працівниками НКВД—НКГБ контакт. Сітка такого резидента начислює від 15—20 осіб, або в залежності від потреби й більше працівників, що діють на просторі 5—10 сіл.

Є спеціальний рід повідомлювачів, яких в останніх часах НКВД—НКГБ вербує до агентурної праці завдяки їхній спостережливості та вмінні запам'ятати заіснувані випадки. Це неповнолітні діти, яких арештують під час облав, застрашуванням та обіцянками приневолюють складати правдиві зізнання та доносити. З огляду на це, що дітворюю дуже часто, переважно в низових клітинах, люблять послуговуватися в розвідних цілях — радимо звернути відповідну увагу на цей рід повідомлювачів (не використовувати в орг. роботі).

При кінці додамо, що повідомлювачі для підпільної організації та озброєних відділів не страшні, коли вперше приміняти строгу конспірацію, а другим обережність та партизанську тактику. Дехто вважає, що завербована людина по звільненні його з тюрми не хоче стрічатися з органами НКВД—

НКГБ та стане неактивною в агентурній роботі. Ми не перераховуємо, що таких виїмків немає, але не треба за цієї квестії брати шабляново і до кожної завербованої людини примінювати один і той самий шаблон. Тому-то старались ми навітлити по можності всесторонньо, знаючи і розуміючи, що придержуватися шаблону є явищем для людей організованих нездоровим та шкідливим в орг. роботі. Органи НКВД—НКГБ при звільнюванні з тюрми дуже часто випускають людей незавербованих, проти яких мають навіть компромітуючі матеріали тільки тому, щоби замаскувати завербованих, випущених в нас із незавербованих. Крім цього, НКВД—НКГБ випускає їх з ціллю створювання недовір'я в Організації до них, витворення ферменту між населенням і Організацією і тим самим відірвання мас від ОУН. Очевидно, що така людина по випущенні з тюрми не буде працювати з агентурою. Дуже часто, що НКВД—НКГБ заангажує до агентурної роботи великі маси населення, знаючи згори про їхню будучу неактивність, тільки для попередньо згадуваного маскуваннн та на те, щоби в будучому могли їх за неактивність фізично винищувати (вислати на Сибір і т. п.).

5. Способи контакту агентури з НКВД—НКГБ.

Важним питанням у роботі агентури є спосіб контакту агентів і повідомлювачів зі своїми зверхниками. Тут ходить головнн про:

- а) передання зібраних матеріалів,
- б) інструктаж (методи) в роботі,
- в) нові доручення в роботі (конкретні завдання).

При цьому органи НКВД—НКГБ звертають важну увагу на конспірацію в роботі, дисципліну і точність у стрічах, як рівнож і фахове підшколювання та політвиховування своєї агентурної сітки.

Найпростішими способами контакту є:

1. Стрічі в умовленому місці. Такими місцями, звичайно,

бувають: сільрада, дорожня хата, капличка, замітний пункт серед поля, военкомат, фінвідділ, їдальня, театр і інші.

2. Залишення агентом чи повідомлювачем донощицького матеріалу в наперед умовлених місцях (дупло, дерево, під каменем, хрестом, старий знищений танк серед села чи поля і багато інших).

3. Передача відомостей через третю особу (батько, матір, сестра, брат, жінка і т. п.). Це в тому випадку, коли агент чи повідомлювач не має змоги відлучитися від дому чи відділу, щоби не викликувати підозріння. В такому випадку він признається комусь зі своєї родини про всю роботу, попереджуючи, що за зраду цієї таємниці може бути знищена ціла родина. В таких випадках зв'язковим буває особа, що не викликає підозріння й може відвідувати місто (район) під покришкою ярмарку, лікарні і т. п. Такий "зв'язковий" заходить прим. до відділу УПА, приносить їжу, білля для члена родини, а від нього забирає заздалегідь приготовані матеріали.

4. Передача відомостей поштою в подібних випадках, звичайно, пакується в конверту приготовані матеріали, адресується до потрібного НКВД—НКГБ і кидається в поштову скриньку в селі, а коли такої в селі нема, відноситься знову "третьою особою" до поштової скриньки у місті. Та цей спосіб мало практикується.

5. Стрічі під час облав і прочистка терену. Це найбільш практикований спосіб контакту. НКВД—НКГБ використовують дуже часто облави по селах, які звичайно відбуваються кілька разів в місяць. Разом з відділами, що переводять такі облави чи прочистки, по селах, виїздять і оперативні працівники НКВД—НКГБ, які різними способами контактуються зі своєю агентурною сіткою. Звичайно, в цілях замаскування роботи вони достосовуються зверхнім виглядом до вигляду цілого відділу так, що, не знаючи їх особисто, трудно їх пізнати. Вони, звичайно, заходять до хат повідомлювачів, де

одержують потрібні матеріали і дають інструктаж та завдання. Буває не раз і так, що заарештовується чи придержується цивільних людей, а між ними донощиків, запроваджується їх всіх разом до сільради чи іншого будинку і переслухується поодино, випускається з місця домів. Не раз, головню, коли донощиками є молоді чоловіки, придержується з такими повідомлювачами кілька цивільних людей, а по дорозі до району повідомлювачам "удається втекти".

6. Стрічі на конспіративних квартирах практикуються також (це переважно відбувається по містах). На таку квартиру в означений час заходить агент, передає, здобуті ним матеріали, одержує інструктаж та нові завдання.

7. Передача матеріалів через безпосередніх зверхників. В селах, де сітка повідомлювачів розвинена досить сильно, можуть бути потворені "ячейки" з кількох осіб, які між собою не мусять бути конспіровані, але кожний зокрема в'яжеться зі своїми зверхниками "ячейків", яким і передають потрібні матеріали, а ці в свою чергу одним із наведених вище способів до резидента чи НКВД—НКГБ.

Треба відмітити, що способи контактів з агентами і повідомлювачами є подібні до себе в основах. Різниця є лише в тому, що коли стрічі з повідомлювачами відбуваються, звичайно, серед "сірої" обстановки, то стрічі з агентами, з огляду на увагу і конспірацію роботи присвячує НКВД—НКГБ досить дбайливості і перфекції у виконанні. Для маскуванню стріч з агентами створює НКВД—НКГБ дуже часто спеціальну обстановку. Наприм., заїздить в село 2—3 десятків енкаведистів із охороною, а між ними по-шмірацьки вбрані оперативники, які під різними притекстами розшуків по селу відбувають стрічі зі своїми агентами.

На способи контакту агентури НКВД—НКГБ належить звернути особливу увагу, бо на підставі цього дуже часто можна розшифрувати контакти агентури, головню вербовані

"на колоні", цебто такої, проти якої тяжко нам мати компромітуючі матеріали. У зв'язку з тим належить звертати увагу на найдрібніші випадки сутичок, розмов і тому "подібних" невинних випадків наших членів з більшовиками в шмірацьких убраннях і фуфайках та глибоко їх проаналізувати, бо дуже часто під такою покрішкою криється контакт агентів із їхніми оперативниками. Для приміру наведемо кілька фактів.

Дня 25.2.44 р. до с. "К" приїхало пара десятків більшовиків на "облаву". Всі були вбрані однаково, по-шмірацьки. До одної хати, де на той час мешкала агентка "М", прийшли більшовики, які просили в господині "водки", щоб погрітися. Коли господиня почалась випрошувати, що немає, один із них (оперативник) накривав на неї, що хоч би слід землі взяти, мусить її дістати. Щоби вкінці позбутися господині спитав, грізно вказуючи на агентку "М": "Це хто?". Господиня почала щось там вияснювати, а сама одягнулася і зі словами "вже йду за водкою" вийшла з хати, радіючи, що уникнула неприємности з боку більшовиків "за нашу дівчину", про яку думала, що більшовики її напевно заарештують. Оперативник, відправивши решту більшовиків на подвір'я, щоби там "шукали" бункерів, відбував спокійно стрічу з агенткою. Не дїждавшись господині з горілкою, вийшов, а господиня, вернувши аж далеко пізніше додому, тішилася, що нашій людині вдалося збути, як казала нахабного москаля й оминати арештування.

Другий випадок: дня 7.V.45 р. в с. "Ц" заїхала групка більшовиків на облаву, в якій арештували около 20 дівчат та запровадили всіх до сільради. Між іншими арештовано також дівчинку тої господині, в якій перебувала агентка "С", наша розвідниця. Коли "С" пустилася йти до сільради, щоби визволити цю дівчину, бо сподівалася стрінити свого оперативника, — стрінувалась із ним вже на своєму подвір'ї, і він, усміхаючись, вияснив, що по закінченні стрічі з нею дівчина

прийде додому, бо сьогоднішній арешт всіх дівчат — це лише маскіровка цієї стрічі.

* * *

Повища наша інструкція дає новий і страшний образ підлої роботи сталінських поліційних чинників. Всі жахливі акції, які проводять вони по селах, містах і лісах, вивози родин на Сибір тюрми, каторги, концтабори — все це наперед підготоване мерзенними зрадниками — юдами, агентами і повідомлювачами.

Остерігаючи ОУН і УПА перед небезпекою зі сторони агентів і повідомлювачів та цілої підступної роботи НКВД — НКГБ. Вони стараються пролізти в ОУН і УПА, здобути там довіри, про все розвідати, щоби опісля все знищити. Вони є сівачами недовіря між кадрами ОУН, УПА і народом. Підле НКВД—НКГБ намагається йти рука в руку з німецьким гестапом, щоби нищити фізично український народ та революційно-повстанчий рух.

Небезпека агентурної роботи велика. Провадити вповні успішну боротьбу з НКВД, буде можливо, лише тоді, коли всі члени Організації та старшини УПА матимуть відкриті очі, умітимуть бачити підступ замаскованого ворога і вмітимуть його викрити.

Треба навчитись зберігати військові, організаційні тайни. Працювати й мовчати та заперестати загальної балаканини про всі справи революційної боротьби, бо це дає ворогові широке джерело інформації. Говорити тільки про нашу програму, поширювати ідею і кличі, за які ми боремося. Треба навчитись розрізняти, хто свій, а хто перебраний ворог. Скріпити довір'я до проводу, яке ворог намагається підірвати, солідно й точно виконувати його накази. Хто ширить зневіру серед мас і недовіря до проводу, саботує й не виконує його накази, поширює брехливі чутки і нісенітниці, відмовляється від активної боротьби з НКВД—НКГБ, хто, зашившись, як миш

в норі, марнує дорогий час о подалік життя свого народу та провідного авангарду, безчинно і пасивно вичікує "манни" з неба, або "чужої ласки" — це агент НКВД—НКГБ, байдуже, свідомий чи несвідомий. Підла робота НКВД—НКГБ розкрита. Кожний з допитуваних агентів видає своїх співпрацівників, і їх жде кара революційного часу, хоч як вони не маскувалися б, де не скривалися б — їх всюди досягне суворокараюча рука революції. Собакам — собача смерть, погорда цілого народу та ганьба навіки. Ті, що з несвідомості дали себе втягнути в підступні сіті, зараз зрозуміли підлість цієї роботи і хочуть чесно боротися в революційних лавах проти НКВД, повинні негайно пірвати з цією чорною, брудною роботою та активно допомогти винищувати з корінням цей бур'ян.

Копія. Машинопис.

ЦДАВОВУ: Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 238. — Арк. 81—98.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Андрусенко Михайло ("Буревій") 45
"Арап" 47
- Бабенко 113, 114
Бабинич Онуфрій ("Лев") 110
Байба Роман 106
Балахович 4
Басюк Євген 63
Батько "Махно" 53
Бегма 125
"Бе[а]ндера" 24, 27
"Береза" 48, 49, 110, 111
Берія Лаврентій 74
"Бистрий" 44, 57
Битковський Роман ("Вася") 44
Білас Іван 6, 59—61, 64, 68, 73, 74, 78, 80, 107
"Білий" 56
Білик Ольга 99
"Бітько" ("Лоцман") 71
"Богдан" 62, 63, 65, 66
Боднарашик Василь 12
Боднар Ярослав ("Маколендра") 84
Бойко 12, 41
"Бомбик" 86
"Борис" 67
Борисюк Микола 64
- Боярський 42
Брагін 39
Братцев Федір ("Каралишин") 100, 101
Бромберг 33, 36, 37
Бронштейн-Троцький 3
- Вайсберг 81, 103
Васильєв 32, 33
"Василько" 78
Ватюга 69
Вдовиченко Марія 99
"Верховий" 122
Винниченко 68, 73
"Віра" 72
Власюк Петро ("Максим Ворон") 58, 61—66
"Волков" ("Генералов") 20—22, 26—28, 30
Волченко 64
Воробйов Микола ("Воєвода") 44
"Ворон" 69
Вотьєрчук Поро 64
- "Гай" 72
Галан Ярослав 15
Галієв Султан 4
Гаркавець 24
Гаскевич Володимир ("Ка-
- рий") 64
Гасюк Олег 16, 17
Герасим Стесь ("Крамар") 97—99
Глинський Микола 44, 46, 54
"Голів" 40
"Гонта" 89
"Гордієнко" 57
Городецький Петро ("Дуб") 56
Городиська М. 99
Горшков 43, 59, 60
Грабовська 108, 109
Грабовський Іван 123
Грабчак І. 6
"Грай" 47
Грень ("Курчавий") 94
"Гречка" 30
Гривак 8
Григор'єва 114
Грицай С. 123,
"Грізний" 84, 85
Грім" 22, 30
Грушевський 97
Гузєєв 16
Гусєв 35
- Данилків Петро ("Бойгур") 81—85, 92, 94
Данко Танасій 12
Дарабан Михайло ("Дон") 78
- Дембiцький Петро 120, 121
Денікін 3, 4
Дзержинський 4
Дзюнь 12
Дидик Дмитро ("Муха") 45, 46, 54
Дмитрук Катерина 119, 120
"Довбня" 57
"Довбуш" 79
Домнічев 11, 12
"Дон" 74, 78—80
Дорошук Петро 64
Дубицький Дмитро ("Ной") 81, 87, 91
Дубицький Михайло ("Куций") 84
"Дубовий" 63, 64, 78
Думський 81, 84
Дух 109, 110
- Єгоров 123
Єрмаков 96
Єрьомін 68
Єфімов Олександр 64, 103
- "Жар" 30
"Жен" ("Кучер", "Польовий", "Старий") 69
"Живчик" 111
- Завгородній 88
Задоя 73, 74, 78, 80
"Заєць" 30

- "Запорожець", агент НКВС 25, 28
 "Запорожець", оунівець 95
 Захарченко 39
 Зацерковна Марія 120
 "Звір" 48, 49
 "Зозуля" 30
 "Зубенко" 109
- "Іванов" 25, 28
 Івашків Ганна ("Моргунка") 91
 Ільїнацький Василь ("Різець") 111
 Ільчов 36
- Каганович 54
 "Кармелюк" 109, 110
 "Карпович" 63, 64, 66
 Кирпачов В. 124
 "Клим" 89
 "Клим Савур" 63, 77,
 Ключик Степан ("Стевко") 42
 Ковалик Дмитро 8
 Ковалишин 122
 Когут Петро 56
 Колесникова 20
 Колосовець 104
 "Комар" 62, 63, 78
 Компанець 60
 Кондрацький 124
 Коновалець Євген 5
- "Корній" 99—101
 Коротченко 40
 Костельник Гавриїл 14
 Костельник Юрій 14
 Котенко 103, 105, 106
 Котловський Федір 118, 119
 Кошарський Г. 15, 115, 126
 Кравець Катерина ("Чорна") 99
 Кравчук Йосип Михайлович ("Комар", "Твердий") 62, 64—66, 82, 107
 Крилатий" 117
 Криницький Семен 99
 "Крич" 45
 "Кріт" 48, 49
 Крутіков Борис 7
 Кузнецов Микола 7
 "Кук" 78
 Куліш Марія "Марійка" 96, 97, 99
 Кульчицький Ростислав ("Вовк") 47
 "Кумиш" 69
 Куницький 32
 Купріянець Іван 109
 Кучинець Лідія 122
 "Куций" 85, 86
 "Лариса" 83
 Латишев 4
 "Лебідь" 30
 Левочко Василь ("Юрченко, "Соколенко") 68
- Левченко 125
 Легета ("Артем") 56
 Ленін 4
 Леонко 81, 82
 Леонтєв 12, 59—68, 81, 82, 92, 96, 107
 Лесик 102
 Лесюк 24
 Лещенко ("Маузер") 25
 "Лимонка" 108
 "Липенко" 25, 28
 Лис Василь 40
 "Лисий" 69
 Лисюк ("Маузер") 18, 20
 Лужецький 103
 Лук'янов 8
 Лупиніс 92
 Люватюк П. 95
 Люватюк Н. 95
 Люлюк Петро ("Гонта") 44—46, 56
 Мазяк Ірина 81, 82
 "Макаренко" 63, 64, 78
 "Макаров" 48
 Макаруч Степан 64
 Маньковський 9
 "Марія" 95
 Марко ("Око") 46
 Марченков 38
 Матвеев 54
 Матвіїшин М. ("Завзятий") 101
 "Матрос" 53
- "Маузер" 26, 27
 "Махно" 44
 Медведєв Дмитро 7
 Мелиш Йосип ("Меч") 44, 45
 Мельник М. 15
 Мельник Ольга 64
 Микитюк 40
 Микитюк Стефан ("Залізник") 46, 48, 49
 "Мирослав" 57
 Михайличко Василь ("Железняк") 111
 Михалків 89
 Михальчук С. 118
 Мовка Олександр 67
 "Могила" 81, 87
 "Мороз" 88
 "Морозенко" 112
 "Морський" 81
 Мочело Параска 42
 Назаров 37
 "Наталка" 54—56
 "Нестор" 54, 55
 Ніколашин Василь 89
 Новичихін 33, 37
 "Новобранець" 17
 Ногачевський Ф. 122
- Обухов 42, 43
 Овчаренко 51
 "Одарка" 72
 Олексенко Степан 12, 80,

- 91, 96, 102, 108
 Ониськів Іван 89, 90
 "Орел" 67
 "Орест" 69
 "Остап", агент НКВС 56, 62, 74
 "Остап", оунівець 89
- Паламарчук А. 117
 Паламарчук Гордій 117
 Паламарчук З. 117
 "Панфіл" 26
 Парфенюк 122, 123
 Пелих Лука 111
 Пельвецький А. 15
 Петлюра 3—5
 Петров 34
 Пивоварчук Олександр 40
 Пикман 39
 Підкалюк 41
 Пінчук М. ("Черва") 101
 Плешинтер 68
 Плотський 53
 "Порох" 30
 Поташник Григорій ("Кіндрат") 51, 54, 55
 Потічний Петро 12, 39, 40, 114
 Пристайко Володимир 11
 Пріц 9
 Прокоф'єв 39, 40
 "Птах" 86, 89
 Пчелянський Василь 63, 55
- Равинський Пилип ("Дубенко") 100, 101
 Радь Семен ("Степовий") 46
 Резнік Лев 64
 "Резун" ("Сталь") 48, 50
 "Рен" 42
 Репницька Ніна 118, 119
 "Рибак" 56
 Рибченко 110
 Риков 32, 33
 "Різун" 40, 41
 Родін 35
 "Рома" 108
 "Роман" 37
 "Ромко" 108
 Ромов 55
 Руденко 40, 41
 "Русич" 69
 "Руслан" 48, 49
 Рябухін 39
 Рясний В. 65, 69, 78
- Сабуров Олександр 20, 30, 42
 Савченко 123
 Самсонов 113
 Сараєв 44, 57, 60, 51—55,
 Сафроненко 35
 Сголаник 35
 Северчук Микола 8
 Семкулей 41
 Сидоренко Тетяна ("Надія",
 Городецька, "Надія") 88,
- 90, 91, 96, 98
 "Сирота" 30
 "Скаличан" 81, 87
 Склянський 4
 Скотніков 12
 Скрут Остап ("Лимонка") 81
 "Слух" 57
 "Сокіл" 53
 "Соколенко" 69—72
 Соколов, полковник 6
 Соколов, майор 12, 59—61,
 "Соколовська" 80
 "Соловей" 85, 88
 "Сомко" 108
 Спиридонов 38
 Сталін 4, 32
 "Стегура" 111
 Стельмащук Юрій ("Рудий")
 63
 "Степан" 17
 "Степан", оунівець 78
 "Степовий" (Стрий) 90
 "Степовий" (Волинь) 122
 Стоцький Степан 119, 120
 "Стрилів" 87
 Строкач Тимофій 8, 20, 22,
 27, 28, 60, 64, 67, 68, 82,
 107
 Судоплатов Павло 5
 "Сум" 51
 Сумарюк 12
 "Тамара" 53
- "Твердий" 63
 "Тигр" 74
 "Тимош" 63
 Тихонов 114
 "Трегуб" 50
 Триліссер 4
 "Тур" 92, 111
 "Туркмен" 97—100
 Тютюнник 97
- Ульянов-Ленін 3
 Усенко 53
- Фатеев 113
 "Федір" 89
 Ференчук Ю. 10, 12
- "Хаєнко" 110, 111
 Харів Іван ("Бистрий") 102
 Харченко І. 124
 Хлопон 109, 110
 "Хмурий" 90
 Хроленко 27
 Хрущов 5, 32, 96, 108, 115,
 125, 130
- Цеслів Павло ("Нумер") 81,
 86, 91
- "Чабан" 57
 "Чад" 56, 57
 "Чар" 51
 Черкасов Іван 64

"Чернов" 30
 Чехрій Іван ("Хміль") 109
 Чижов 8
 Чичба 33
 Чорней Василь 11, 12
 Чорней Марія 11
 "Чорний" 63
 Чупринський Пилип 35

Шанковський Лев 7, 15
 Шатохін 113, 114
 Шварцбард 5
 Швейда Йосип 123
 Швець Анна 111, 112

Шевчук Іван 64
 Шептицький Андрей 14
 Шершин 69
 "Шинкар" 82
 Шитов 20, 22, 27,
 Шишко 33
 Шубич 41, 43

Шумак 27
 "Шумний" 83, 84, 90
 Шухевич Роман 14
 "Юзвинка" 112
 Юденич 4
 Юзорзь Георгій ("Кох") 44, 45
 "Юрко" 71
 Юрченко, 74
 Юхимчук Анатолій 11

"Явір" 52, 53
 "Ягода" ("Чорний") 69, 70
 "Янко" 69
 Янув 38, 39
 "Ярема" 63
 Яремчук Василь 6
 "Яренко" 83, 85
 Яркін 9
 "Ярко" 88, 89
 "Ярополк" 69
 Ярош Олександр 7
 Яців Іван 106

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Документи.....	21
Іменний покажчик.....	174

Володимир Сергійчук

ТАВРУЮЧИ ВИЗВОЛЬНИЙ ПРАПОР
Діяльність агентури та спецбоїв НКВС—НКДБ
під виглядом ОУН—УПА

Технічний редактор Надія Логунова.

Комп'ютерна верстка Миколи Сергійчука.

Підписано до друку 9.08.2006. Формат 84x108/32.
Гарнітура Академія. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 9,66.
Обл. вид. арк. 8,5. Наклад 3000. Зам. № 6-1337.

Віддруковано в ЗАТ "Віпол", ДК № 15. м. Київ, вул. Волинська, 60.

Пропонуємо придбати:

1. Всеволод Петрів. Військово-історичні праці. Спомини. — К., 2002. — 640 с.;
2. Всеволод Петрів. Військово-історичні праці. Листи. — К., 2004. — 626 с.;
3. В. Сергійчук. Трагедія Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. — К., 2003. — 140 с.;
4. В. Сергійчук. Як нас морили голодом. — Вид. 3-е, доповн. — К., 2003. — 280 с.;
5. В. Сергійчук. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. Документи з українських архівів і польські публікації. — К., 2003. — 576 с.;
6. В. Сергійчук. Український здвиг: Закерзоння. 1939—1947.; Волинь. 1939—1955; Прикарпаття. 1939—1955; Поділля. 1939—1955; Наддніпрянщина. 1941—1955. — К.: 2004—2005. — 840 с.;
7. В ім'я майбутнього нації. Документи і матеріали про організацію допомоги українською діаспорою студентам-емігрантам у 1920—2000 роках. — К., 2005. — 920 с.;
8. Симон Петлюра. Статті. Листи. Документи. Т. IV. — К., 2006. — 704 с.
9. Симон Петлюра і єврейство. — К., 2006. — 152 с.
10. В. Сергійчук. Нескорена церква. — К., 2001. — 498 с.
11. В. Сергійчук. Трагедія українців Польщі. — Т., 1997. — 440 с.
12. В. Сергійчук. Новітня каторга. Військовополонені та інтерновані Другої світової війни. — К., 2001. — 188 с.

13. В. Сергійчук. Радянські партизани проти ОУН-УПА. . — К., 2006. — 152 с.

14. В. Сергійчук. Танковый король России. — К., 2005. — 236 с.

**З питань придбання вищезазначеної літератури
звертатися за телефоном: 8 (044) 253-95-67,
e-mail: serhijchuk@mail.univ.kiev.ua**